

PRAVNA HRONIKA

Broj 18 // Godina 9 // Decembar 2023. godine

IZLAZI DVA PUTA GODIŠNJE // ISSN 2712-2115

20 Presuda Evropskog suda za ljudska
prava u predmetu Kovačević
protiv Bosne i Hercegovine

73 (Zlo)upotreba tehnologije
Blockchain: Izazovi i prilike za
procesuiranje digitalnih zločina

87 Borba protiv femicida na
Zapadnom Balkanu

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA

Elma Veledar Arifagić

UREDNIŠTVO

Biljana Braithwaite,
Azra Bećirović, Vera Bjelogrić

SARADNICI

Mirela Adžajlić–Hodžić, Tomislav Čavić,
Edin Čengić, Ermina Dumanjić,
Catharina Harby, Emira Hodžić,
Amina Hujdur, Šeila Imamović–Brković,
Srđan Marković, Tanja Miletić,
Arben Murtezić, Florence Powell,
Martina Raguž, Sevima Sali–Terzić,
Minja Trnka, Duška Tomašević

DIZAJN

Kliker Dizajn – Marko Milićević

LEKTURA I KOREKTURA

Fadila Gušo

IZDAVAČI

Visoko sudsko i tužilačko vijeće
Bosne i Hercegovine (Sarajevo),
The AIRE Centre (London)

Online publikacija: ISSN 2712-2115

Print publikacija: ISSN 2712-2107

Izdavanje ovog časopisa finansira Vlada
Ujedinjenog Kraljevstva. Međutim, u
njemu izneseni stavovi ne odražavaju nužno
politiku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

Uvod

Poštovani čitaoci i čitateljke,

pred vama se nalazi osamnaesti broj časopisa *Pravna hronika*, pravne publikacije koja kontinuirano donosi pregled novije sudske prakse evropskih sudova i sudova iz Bosne i Hercegovine s ciljem da je učini lakše dostupnom i na taj način doprinese širenju informacija o aktuелnoj sudskoj praksi, ali ujedno i transparentnosti rada sudova u Bosni i Hercegovini.

Ovaj broj *Pravne hronike*, kao i prethodni, stavlja poseban akcenat na izazove i prilike za procesuiranje digitalnih zločina. Uporedo sa razvojem digitalnih finansija u svakodnevnom životu, nagli uspon decentraliziranih finansija (engl. *decentralised finance*, DeFi) donosi i niz izazova, uključujući (zlo)upotrebu tehnologije *blockchaina* u vidu nezakonite upotrebe kriptovaluta, krađe identiteta, *cyber* napada i pranja novca. O forenzici *blockchaina*, pranju novca putem kriptovaluta, borbi protiv kriminala u digitalnom dobu, te o ključnim preprekama s kojima se suočava BiH kada je riječ o istragama i procesuiranju zločina koji uključuju *blockchain* i kriptovalute, za *Pravnu hroniku* govore Stanoje Rnić, organizator *Blockchain forenzičkog foruma* koji je održan u novembru 2023. u Beogradu, te Lejla Kutranović, tužiteljica Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo.

U ovom kontekstu govori i članak na temu vrijednosti bitkoina i kriptovaluta koji se danas koriste u nelegalne svrhe i s tim u vezi o važnosti problema koje predstavlja za pravosuđe. U tom smislu je za vas pripremljen članak na temu šta nosioci pravosudnih funkcija treba da znaju u pogledu ovog pitanja. Kako bitkoin predstavlja ogroman izazov za globalne napore u borbi protiv pranja novca, te stoji u uskoj vezi i sa pitanjem oduzimanja nezakonito stečene imovine, možete pročitati više o tome zašto je potrebno

da tužioc i agencije za provođenje zakona budu osposobljeni da prikupljaju relevantne adrese kriptovaluta, detalje o transakcijama ugovornih strana, te da koriste alate za određivanje prirode, porijekla i odredišta sredstava. S obzirom da to uključuje i pitanja da li su deponovani na bilo kojoj identifikovanoj berzi, da li su povezani sa nezakonitim aktivnostima i kako se troše i premješaju, u poznavanju ove materije ne smiju zaostati ni sudije.

U ovom broju se posebno izdvaja i članak na temu borbe protiv femicida na Zapadnom Balkanu. Naime, iako femicid – ubistvo žene zbog njenog spola, roda, rodniх uloga, koji predstavlja najekstremniju manifestaciju nasilja nad ženama – nije inkriminisan u većini zemalja Zapadnog Balkana, rasprostranjenost i teški efekti tog krivičnog djela podstiču zahtjeve za zaštitu žrtava i njihovih porodica i strožije kazne za odgovorne. Na koji način se pravosuđe djelotvorno nosi sa procesuiranjem tih krivična djela, statistici, prikupljanju podataka, postojanju društveno nametnute rodno zasnovane stigmatizacije u sudnicama, izazovima pri određivanju kazne i potrebi da se unaprijede zakonodavstva na Zapadnom Balkanu, prikazano je u sveobuhvatnoj regionalnoj studiji o femicidu pod nazivom „Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu – pravni okvir i sudska praksa“, koja predstavlja rezultat višegodišnjeg istraživanja AIRE Centra i udruženja „FemPlatz“. O ključnim nalazima ove studije govori se u ovom broju *Pravne hronike*.

Ovaj broj donosi i pregled novije sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava na temu zaštite ličnih podataka i pitanja povezanih s tim. Karakteristično je da noviji slučajevi sudske prakse tog suda o zaštiti podataka i pravu na privatnost ilustruju kompleksne probleme koji

se mogu pojaviti u ovoj oblasti. Odluke koje su prikazane u ovom broju *Pravne hronike* naglašavaju čestu suprotstavljenost interesa, kada je riječ o nacionalnoj sigurnosti i istragama, ali i prava u okviru Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (*Konvencija*), posebno prava na slobodu izražavanja prema članu 10. Konvencije. Opisani slučajevi ističu ključnu potrebu za pažljivom uspostavom ravnoteže ovih različitih prava i interesa, uključujući procjenu proporcionalnosti iz člana 8. Konvencije. Naime, Evropski sud za ljudska prava insistira na analizi svakog pojedinačnog slučaja kako bi postigao ovaj balans. Ono što ćete vjerovatno uočiti jeste da opisani predmeti ističu značaj pravnih zaštitnih mjera i preispitivanja u slučajevima mogućeg kršenja prava na zaštitu ličnih podataka, koje su od suštinskog značaja za sprječavanje donošenja arbitrarnih odluka te osiguranje poštovanja prava iz člana 8. osoba koje su pogodene mjerama.

U odnosu na odluke koje je Evropski sud za ljudska prava donio u odnosu na Bosnu i Hercegovinu u prethodnom periodu ističe se, iako još nepravosnažna, presuda u predmetu *Kovačević*, koja nanovo pokreće već stara pitanja u vezi s povredom člana 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju u odnosu na pritužbe o sastavu Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, te člana 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju u odnosu na pritužbu o izborima za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine.

I ovaj broj *Pravne hronike* donosi novine o razvoju sudske prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske i Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je izabrao četiri odluke, koje se bave različitim pitanjima. Jedna odluka se tiče odbijanja zahtjeva za azil u Bosni i Hercegovini, zato što je Ustavni sud BiH zaključio da nema dovoljno osnova da se vjeruje da bi odbijanje zahtjeva za azil i nalaganje da dobrovoljno napusti teritoriju Bosne i

Hercegovine izložilo apelanta realnom riziku da bude podvrgnut nehumanom ili ponižavajućem tretmanu. Druga odluka se odnosi na povredu člana 5. Konvencije imajući u vidu pravo apelanta da ga sud u slučaju tzv. automatskog preispitivanja odluke o pritvoru lično sasluša u „razumnim intervalima“. Ostale dvije odluke pokreću pitanje iz oblasti zaštite prava na imovinu.

Sud BiH je za ovaj broj *Pravne hronike* izabrao praksu koja se odnosi na procesni aspekt krivičnog prava, zatim na oblast materijalnog krivičnog prava, te na oblast međunarodne pravne pomoći. Pitanje primjene Konvencije se prožima putem tumačenja pravilnosti primjene nacionalnih zakona u onoj mjeri u kojoj su to pitanje sudska vijeća razmatrala u svojim odlukama.

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine i Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine predstavljaju odluke u kojima su izraženi pravni stavovi o aktuelnim pitanjima iz krivične i građanske, dok Vrhovni sud Republike Srpske predstavlja i odluke iz upravne oblasti.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH predstavlja nastavak aktivnosti koje provodi u saradnji sa sudovima najviše instance u Bosni i Hercegovini putem redovnih aktivnosti i projekta „EU podrška reformama pravosudnog sistema u BiH – IPA 2019“. Pročitajte o intenziviranim aktivnostima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine na jačanju sistema edukacije sudija i tužilaca, te povećanju transparentnosti pravosudnog sistema putem objave sudskih i tužilačkih odluka na web-stranicama pravosudnih institucija i drugim platformama za objavu odluka, naglašavajući objavu većeg broja odluka koje imaju poseban javni interes. Kada je riječ o unapređenju pravnog statusa i efikasnosti Panela za ujednačavanje sudske prakse, nastavljen je dijalog Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH i sudova najviše instance o iznalaženju održivog rada Panela za ujednačavanje sudske prakse, kao i nastavku brojnih aktivnosti koje su provodene

u okviru projekta „EU podrška reformama pravosuđa u BiH – IPA 2019“. Značajno je i da su nastavljene aktivnosti na približavanju prakse Evropskog suda za ljudska prava pravosuđu u Bosni i Hercegovini putem redovnog praćenja informacija o novim predmetima tog suda, te ih prilagođava kako bi bile dostupne na službenim jezicima u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi, u ovom broju *Pravne hronike* su predstavljene informacije o novim predmetima tog suda. Pronaći ćete i informacije o aktivnostima na poboljšanju izrade programa početne obuke i stručnog usavršavanja sudija i tužilaca i promociji sudske prakse.

Za *Pravnu hroniku* Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj nas detaljnije informiše o primjeni Zakona o utvrđivanju porijekla imovine i posebnog poreza na imovinu u Republici Srpskoj, kojim se uređuju uslovi, način i postupak pod kojima se utvrđuju imovina i uvećanje imovine fizičkog lica i poseban porez na uvećanje imovine a za koju fizičko lice ne može da dokaže način sticanja, kao i organi nadležni za sprovođenje tog zakona. U okviru toga ističe se i uloga samog Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj, o kojoj možete više pročitati u ovom prilogu.

Ovaj broj *Pravne hronike* posebno izdvaja i pregled Sedmog pravosudnog foruma za Bosnu i Hercegovinu. Centralna tema ovog skupa odnosila se na nezavisnost i nepristranost pravosuđa u svjetlu izmjena i dopuna Zakona

o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH. Imajući u vidu kako Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, uspostavljeno 2004. godine, ima ključnu ulogu u osiguravanju nezavisnosti, profesionalnosti i nepristranosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini, istaknut je značaj usvojenih izmjena i dopuna Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH koje posebno utiču na nosioce pravosudnih funkcija. Detaljnije o ključnim raspravama na ovu temu tokom navedenog skupa pročitajte u prilogu koji obrađuje ovu temu.

Za kraj, AIRE Centar i Sud BiH, kao suorganizatori, a u saradnji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH, organizovali su sudijski Koledž, održan od 6. do 8.12.2023. godine u Mostaru, koji je uključivao dvije paralelne aktivnosti, kako u vidu savjetovanja sudija i stručnog osoblja krivične oblasti, tako i upravne, odnosno parnične oblasti, u skladu sa nadležnostima Suda BiH. Ova aktivnost je postala tradicionalni skup, na kojem sudije Suda BiH raspravljaju o aktuelnim pitanjima iz sudske prakse. Prilog na ovu temu nas detaljnije obavještava o raspravama povodom pitanja krucijalnim za rad na predmetima koji su u nadležnosti Suda BiH.

Vjerujem da će vam sadržaj ovog broja *Pravne hronike* biti zanimljiv i koristan.

Redakcija *Pravne hronike*

Koncept

Časopis *Pravna hronika* je osmišljen u cilju podizanja svijesti o razvoju sudske prakse i ljudskim pravima, a namijenjen je sudijama, tužiocima, advokatima i ostalim pravnim stručnjacima širom zemlje. Pravnici u Bosni i Hercegovini se putem ovog časopisa mogu upoznati s novinama u zakonodavstvu i relevantnoj praksi domaćih sudova kako na državnom, tako i na nivou entiteta.

Pravna hronika, pored toga, sadrži pregled ključnih novina u praksi ESLJP-a i Suda Evropske unije (EU) relevantnih za BiH. Časopis se usredsređuje na kretanja u zakonodavstvu i na praksu domaćih sudova i ESLJP-a, kao i na praksu Suda EU relevantnu za BiH, te nastoji čitaocima upoznati s najnovijim i najznačajnijim novinama u ovoj oblasti.

Izdavanje ovog časopisa ima za cilj i unapređenje primjene EKLJP-a u BiH, te doprinos rješavanju konkretnih problema, utvrđenih u dijelovima Izvještaja o napretku u kojima se Evropska komisija bavi reformama pravosuđa i vladavinom prava.

Časopis također služi kao produžetak redovne obuke koju provode nadležne institucije.

Pravna hronika je osmišljena kao pravni informativni časopis koji uređuju pravni eksperti

Bosne i Hercegovine. Eksperti Visokog sudske i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine i AIRE Centra pružaju aktivnu podršku razvoju ovog časopisa.

U cilju osiguravanja samoodrživosti časopisa autori članaka su pravni savjetnici Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske, te Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Povremeni saradnici časopisa su i drugi pravni stručnjaci i profesori prava. Za samoodrživost ovog časopisa je od presudnog značaja angažman domaćih stručnjaka, jer on, prije svega, ima za cilj da bude u službi potrebe za kontinuiranom edukacijom pravnik iz Bosne i Hercegovine.

Časopis *Pravna hronika* je nastao u okviru projekta kojeg sprovodi AIRE Centar i finansira Ministarstvo vanjskih poslova Ujedinjenog Kraljevstva, s ciljem unaprjeđenja kvaliteta pravosuđa i jačanja vladavine prava u Bosni i Hercegovini za evropske integracije.

Izdavači *Pravne hronike* su Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine i AIRE Centar.

Pravna hronika se objavljuje dva puta godišnje.

Sadržaj

Uvod	3
Koncept	6
Najnovija praksa Evropskog suda za ljudska prava u pogledu zaštite ličnih podataka i povezanim pitanjima	8
Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Kovačević protiv Bosne i Hercegovine	20
Novine u praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine	24
Novine u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine	28
Novine u jurisprudenciji Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine	36
Новине у јуриспруденцији Врховног суда Републике Српске	44
Novine u jurisprudenciji Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine	52
Novosti iz Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju VSTVBiH	60
Kriptovalute: Šta nosioci pravosudnih funkcija treba da znaju?	66
Примјена закона о утврђивању поријекла имовине и посебног пореза на имовину у Републици Српској	69
(Zlo)upotreba tehnologije Blockchain: Izazovi i prilike za procesuiranje digitalnih zločina	73
Pravosudni forum za BiH: Fokus na nezavisnosti i nepristranost pravosuđa u svjetlu reformi	76
Deseti godišnji Regionalni forum o vladavini prava za Jugoistočnu Evropu: Napredak i izazovi u zaštiti podataka i sudskoj transparentnosti	80
Sudijski koledž Suda Bosne i Hercegovine, Mostar 2023. godine	84
Borba protiv femicida na Zapadnom Balkanu	87

Najnovija praksa Evropskog suda za ljudska prava u pogledu zaštite ličnih podataka i povezanim pitanjima

► Pripremile: Catharina Harby i Florence Powell, AIRE Centar

Odluka u predmetu *Boris Antonov Mitov i drugi protiv Bugarske*

(Predstavka broj 80857/17)

Usvojena 28. februara 2023. godine

Činjenice i odluka

Predstavku je podnijelo osam bugarskih novinara iz više medijskih kuća koji su se specijalizovali za izvještavanje o pitanjima u vezi sa pravosuđem. U oktobru 2016. godine podnosioci predstavke su podnijeli zahtjev za sudsku reviziju internih pravila o anonimizaciji sudskih odluka koja je nedavno propisao predsjednik Vrhovnog upravnog suda (VUS). Zahtjev je podnesen nakon postupka pred Komisijom za zaštitu ličnih podataka povodom pritužbi dvaju lica da je VUS nezakonito obradio njihove lične podatke. Komisija je izrekla novčanu kaznu VUS-u i naložila mu da usaglasi sve spise koji su objavljeni u njegovoj Internet-bazi sudske prakse i koji sadrže lične podatke lica sa propisima o zaštiti ličnih podataka. Stoga je pravilima koja je propisao predsjednik VUS-a bilo predviđeno

zatamnjivanje ličnih podataka u svim spisima objavljenim u onlajn bazi VUS-a.

Podnosioci predstavke su podnijeli zahtjev za sudsku reviziju pravila br. 1, 2 i 3. U pravilu broj 1 bile su navedene vrste spisa koji mogu biti objavljeni u Internet-bazi pod uslovom da su svi lični podaci u njima zatamnjeni. U pravilu broj 2 je bilo navedeno 13 kategorija „ličnih podataka“ koje je trebalo zatamniti u tim spisima, a pravilom broj 3 bilo je zabranjeno da se objavljuju skenirani spisi predmeta koji sadrže lične podatke, budući da se oni ne mogu anonimizovati zatamnjivanjem. Podnosioci predstavke su posebno bili zabrinuti zbog toga što pravilima nije bilo predviđeno onlajn objavljivanje osporavanih upravnih odluka ili zahtjeva za sudsku reviziju. Pored toga, žalili su se da podaci koji podliježu zatamnjivanju prema pravilu broj 2 nisu lični podaci, ili da su preširoko definisani da bi bili lični podaci u svim predmetima. U februaru 2017. godine Gradski upravni sud u Sofiji proglasio je neprihvatljivim dva zahtjeva koje su podnijeli podnosioci predstavke. Iako su podnosioci predstavke izjavili žalbu na tu odluku, u maju 2018. godine VUS je potvrdio odluku nižeg suda.

U novembru 2017. godine stupio je na snagu amandman na član 64. stav 1. Zakona o sudovima iz 2007. godine kojim je uvedeno pravilo o odloženom objavljivanju. Stavom 1. člana 64. prvobitno je bilo propisano da se objavljuju sve sudske odluke na internetskoj stranici relevantnog suda na kvartalnom nivou; godine 2009. je usvojen amandman na tu odredbu kojim je bilo propisano da se te odluke objavljuju onlajn odmah po njihovom izricanju. Pravilom o odloženom objavljivanju predviđen je izuzetak: sudske odluke u krivičnim predmetima kojima se neko osuđuje ili kažnjava, ili kojima se potvrđuju osude i kazne mogu se objaviti onlajn tek kada organi gonjenja obavijeste relevantni sud da su preduzeti koraci za njihovo izvršenje. Podnosioci predstavke su se žalili da su pravila o anonimizaciji koja je propisao predsjednik VUS-a u septembru 2016. godine i amandman na Zakon o sudovima iz novembra 2017. godine kojim je stupilo na snagu pravilo o odloženom objavljivanju protivni pravima zajemčenim članom 10. EKLJP.

Sud je prvo razmotrio prihvatljivost pritužbe o pravilima koja je propisao predsjednik VUS-a 2016. godine. Naglasio je da se pitanje povrede prava na pristup informacijama koje posjeduju javne vlasti iz člana 10. može otvoriti ili nakon sudskog naloga (što u ovom predmetu nije slučaj), ili ako pristup tim informacijama ima ključni značaj za realizaciju prava na slobodu izražavanja. Sud je zaključio da u ovom predmetu nije ispunjen nijedan od sljedećih kriterijuma koje je razvio u svojoj sudskoj praksi za utvrđivanje tog praga: (a) cilj podnošenja zahtjeva za pristup informacijama, (b) priroda informacija koje se zahtijevaju, (c) konkretna uloga lica koje zahtijeva informacije u njihovom „prijemu i saopštavanju“ javnosti i (d) da li su informacije spremne i dostupne. Te kriterijume treba ocijeniti u svjetlu konkretnih okolnosti svakog predmeta posebno.

Sud je konstatovao da se pritužba podnosioca predstavke nije odnosila na konkretne informacije, ili na definisanu kategoriju

informacija koje posjeduju javne vlasti, već se zasnivala na čisto apstraktnom pitanju nemogućnosti pristupanja svim skeniranim spisima predmeta dostupnim u bazi VUS-a i anonimizovanim dijelovima svih njegovih presuda i odluka. Podnosioci predstavke su tvrdili da su sve informacije u javnom interesu. Iako se nije dovodila u pitanje uloga „javnih pasa čuvara“ podnosioca predstavke, moglo bi se reći da neki od dokumenata i informacija o kojima se radi jesu u javnom interesu, a da drugi to nisu. Prema ustaljenoj praksi Suda, podnosilac predstavke ne može da se žali apstraktno na ograničenje pristupa informacijama, a opšte izjave o tome zašto bi određene vrste informacija koje posjeduju vlasti trebalo da budu dostupne nisu dovoljne da bi se primijenila zaštita člana 10. Budući da nisu postojale konkretne informacije kojima podnosioci predstavke nisu imali pristupa, nije se moglo reći da je omogućavanje pristupa tim informacijama imalo ključni značaj za ostvarivanje njihovog prava na slobodu izražavanja. Dakle, član 10. ne može da važi i ne važi u ovom predmetu budući da ne postoje nikakve konkretne okolnosti na koje je trebalo primijeniti navedene kriterijume, te izvesti zaključak da informacije na čiju su se nedostupnost žalili podnosioci predstavke zaista imaju ključni značaj za ostvarenje njihovog prava na slobodu izražavanja. Sud je, stoga, odbio pritužbu, jer nije saglasna *ratione materiae* sa odredbama Konvencije.

Kada je riječ o drugoj pritužbi podnosioca predstavke o pravilu o odloženom objavljivanju određenih presuda u krivičnim predmetima, Sud je ponovio stav da se član 10. ne može primijeniti, jer se ne može utvrditi da informacije kojima su podnosioci predstavke tražili pristup imaju ključni značaj za ostvarenje njihovog prava na slobodu izražavanja. Sud je, stoga, utvrdio da član 10. ne važi ni u pogledu te pritužbe, te ju je odbio, jer nije saglasna *ratione materiae* sa odredbama Konvencije. Zbog toga, Sud je proglasio predstavku neprihvatljivom i odbacio je.

Presuda u predmetu *Haščák protiv Slovačke*

(Predstavke br. 58359/12, 27787/16 i 67667/16)
Izrečena 23. juna 2022. godine

Činjenice i odluka

Tri predstavke su se odnosile na razne činjenice u vezi sa operacijom tajnog nadzora osumnjičenih u predmetu javne korupcije koju je Slovačka obavještajna služba (SOS) provodila tokom 2005. i 2006. godine a na osnovu dvaju rješenja Regionalnog suda u Bratislavi (RSB) koji je odobrio tajni nadzor. Tajni nadzor je proveden radi praćenja privatnih aktivnosti Zoltána Varge i neimenovanog saradnika, a podnosilac predstavke je tvrdio da je to lice bio on. Javnost je upoznata sa postojanjem te operacije pod šifrom „Gorila“ 2011. godine, kada je dio materijala, navodno, u vezi sa operacijom anonimno objavljen na Internetu.

Ustavni sud Slovačke je izrekao presudu u korist Zoltána Varge 2012. godine i ukinuo prvobitna rješenja RSB zbog propusta u istrazi. Primarni materijal prikupljen tokom tajnog nadzora je već, navodno, bio obrisan 2008. godine, ali je SOS zadržala izvedeni materijal, koji su mogli da čine rezime, bilješke i analitički dokumenti, a za koji je Ustavni sud utvrdio da nije nadležan. Prema zakonu, tom izvedenom materijalu je imao pristup samo nadležni sud.

Kada je materijal iz istrage „Gorila“ anonimno objavljen na Internetu 2011. godine, podnosilac predstavke je utvrdio da se njegovo ime u tom materijalu spominje više od 800 puta. Podnosilac predstavke je podnio zahtjeve raznim državnim organima da obrišu sav materijal u vezi sa istragom, ali ti zahtjevi nisu urodili plodom, jer nijedan organ nije bio hijerarhijski nadređen SOS-u. Nekoliko mjeseci kasnije ministar unutrašnjih poslova je obavijestio javnost da SOS, zapravo, i dalje vodi istragu „Gorila“ i da je potvrđeno da neki od materijala objavljenih na Internetu potječu iz te istrage. Država je u više navrata obavještavala javnost o toku aktuelne

istrage o javnoj korupciji. Protiv podnosioca predstavke formalno nije podignuta optužnica. Podnosilac predstavke se žalio na povredu člana 6. (prava na pravično suđenje) i člana 8. (prava na poštovanje privatnog života), jer nisu postojali djelotvorni nadzor i kontrola nad provođenjem dvaju rješenja o tajnom nadzoru. Naime, važeći okvir nije pružao nikakvu zaštitu pojedincima koji su nasumice bili pogođeni mjerama tajnog nadzora i interna pravila o čuvanju obavještajnog materijala nisu bila adekvatna.

Kada je riječ o obimu predmeta, Sud je konstatovao da se podnosilac predstavke nije žalio na „curenje informacija“ od SOS-a, niti na praktični i procesni status audio-snimka koji su istražitelji pribavili 2018. godine. Nije bilo sporno da je podnosilac predstavke bio podvrgnut tajnom nadzoru na osnovu dvaju rješenja i da su SOS i RSB u vrijeme presude Suda i dalje posjedovali različite materijale pribavljene na taj način od kojih se bar dio odnosio na njega. Sud je utvrdio da izvršenje rješenja i zadržavanje prikupljenog materijala predstavljaju zadiranje u pravo podnosioca predstavke na poštovanje njegovog privatnog života u smislu stava 1. člana 8.

Da bi utvrdio da li je zadiranje predstavljalo povredu člana 8. Konvencije, Sud je morao da ispita da li je ono bilo „u skladu sa zakonom“, da li je težilo ostvarenju jednog ili više legitimnih ciljeva definisanih u drugom stavu tog člana, kao i da li je bilo „neophodno u demokratskom društvu“ radi ostvarenja tih ciljeva. Da bi neki zakon bio u skladu sa vladavinom prava, on mora da pruža određeni stepen pravne zaštite od proizvoljnog zadiranja u prava zajemčena članom 8. od organa javne vlasti. Opasnost od proizvoljnosti je očigledna kada je vršenje izvršne vlasti tajno. Budući da primjena mjera tajnog nadzora u praksi ne podliježe kontroli lica na koje se odnose ili šire javnosti, u zakonu mora da bude dovoljno jasno propisan obim svake takve diskrecije povjerene nadležnim organima i način njene primjene, imajući u vidu legitimni cilj mjere o kojoj je riječ, kako bi pojedinac imao adekvatnu zaštitu

od proizvoljnog zadiranja, ili neograničenog vršenja izvršne vlasti.

Kada je riječ o izvršenju sudskih rješenja, Sud je utvrdio da, s obzirom na nedovoljno jasna važeća pravila o nadležnosti i nepostojanje postupaka za primjenu postojećih pravila i greške u njihovoj primjeni (te manjkavosti je utvrdio Ustavni sud, koji ih je pripisao RSB, sudu koji je izdao rješenja), SOS je prilikom izvršenja rješenja praktično uživala diskreciju koja je bila jednaka neograničenim ovlaštenjima, koja nisu bila propraćena određenom mjerom zaštite od proizvoljnog zadiranja. To znači da izvršenje rješenja nije bilo „u skladu sa zakonom“ u smislu člana 8. stav 2. Konvencije. Situaciju u ovom predmetu dodatno su pogoršala dva faktora. Prvo, nije bilo naznaka da se rješenje iz 2005. godine, zapravo, odnosilo na podnosioca predstavke, što je vodilo ka mogućnosti da je slučajno obuhvaćen tajnim nadzorom organa javne vlasti. Drugo, u važećem pravnom okviru postojala je kontinuirana fundamentalna neizvjesnost u pogledu praktičnog i procesnog statusa navodno „procurjelog primarnog materijala“ pribavljenog izvršenjem dvaju rješenja.

Kada je riječ o čuvanju izvedenog materijala pribavljenog izvršenjem dvaju rješenja, Sud je ponovo utvrdio da čuvanje tog izvedenog materijala nije bilo „u skladu sa zakonom“, jer je čuvanje tog materijala bilo uređeno pravilima o povjerljivosti koje je SOS i usvojila i primjenjivala pri čemu nije postojao nijedan element spoljne kontrole. Ta pravila nisu bila dostupna i nisu pružala podnosiocu predstavke nikakvu zaštitu od proizvoljnog zadiranja u pravo na poštovanje njegovog privatnog života.

Sud je zaključio da je povrijeđeno pravo na poštovanje privatnog života podnosioca predstavke zajamčeno članom 8.

Kada je riječ o pritužbi podnosioca predstavke o povredi člana 6, Sud je utvrdio da podnositelj predstavke nije doveden u položaj lica optuženog za krivično djelo ni zbog spornih javnih izvjava, niti

zbog drugih okolnosti na koje je ukazao. Stoga je zaključio da ta pritužba podnosioca predstavke nije spojiva sa Konvencijom *ratione materiae*.

Sud je podnosiocu predstavke dosudio 9.750 eura na ime nematerijalne štete.

Presuda Velikog vijeća u predmetu *Hurbain* protiv Belgije

(Predstavka broj 57292/16)

Izrečena 4. jula 2023. godine

Činjenice i odluka

Predstavku je podnio izdavač belgijskog dnevnog lista *Le Soir*. U štampanom izdanju tog dnevnika je 1994. godine objavljen članak o nekoliko saobraćajnih nezgoda, uključujući jednu koja je kao posljedicu imala smrt dvoje ljudi, a troje ljudi je povrijeđeno. U članku je navedeno puno ime i prezime vozača koji je prouzrokovao nezgodu (u daljem tekstu: G.). G. je 2000. godine osuđen. Kaznu je odslužio i rehabilitovan je 2006. godine. Godine 2008. *Le Soir* je na svojoj Internet-stranici postavio elektronsku verziju svoje arhive, uključujući i navedeni članak. G. je 2010. godine podnio zahtjev ovom dnevnom listu da ukloni članak iz elektronske arhive, ili da ga bar anonimizuje, što je dnevnik odbio da učini. U zahtjevu G. je spomenuo da je po profesiji ljekar i da se članak pojavljuje među rezultatima kada se njegovo ime i prezime ukucaju u programe za pretraživanje. Kasnije je G. podnio tužbu protiv podnosioca predstavke, koji je bio urednik dnevnog lista, tražeći da anonimizuje članak. Pozivao se na pravo na privatni život koje, prema belgijskom pravu, obuhvata i „pravo na zaborav“.

Belgijski prvostepeni sud je potvrdio sve zahtjeve G. 2013. godine, a prvostepenu odluku je potvrdio Apelacioni sud u Liježu 2014. godine. Kasacioni sud je odbio žalbu podnosioca predstavke 2016. godine. Domaći sudovi su izdali naloge podnosiocu predstavke da anonimizuje članak.

Podnositelj predstavke se žalio da su građanske presude kojima mu se nalaže da anonimizuje arhiviranu verziju članka protivne njegovom pravu zajemčenom članom 10. Konvencije.

Sud je, prvo, konstatovao da nije sporno to da je nalog za anonimizaciju predstavljao zadiranje u član 10. i da je to zadiranje bilo u skladu sa zakonom. Strane u postupku nisu sporile da je zadiranje težilo ostvarenju legitimnog cilja, konkretno, prava G. na poštovanje njegovog privatnog života zajemčenog članom 8. Sud je, stoga, ispitao da li je zadiranje neophodno u demokratskom društvu.

Sud je zanimala samo kontinuirana dostupnost informacija na Internetu, a ne prvobitno objavljivanje članka. Objavljivanje originalnog članka u štampanom izdanju bilo je zakonito i on nije bio klevetnički.

Sud je ponovio stavove koje je usvojio ranije u praksi o značaju slobode izražavanja i ulozi štampe, koja obuhvata čuvanje novinske arhive. Internet/digitalne arhive značajno doprinose čuvanju vijesti i informacija i njihovoj javnoj dostupnosti, a predstavljaju i dragocjen izvor za obrazovanje i istorijska istraživanja. Sud je smatrao da integritet digitalne arhive štampe treba da bude vodeće načelo u temelju svakog zahtjeva za uklanjanje ili mijenjanje cijelog ili dijela arhiviranog članka, naročito ako zakonitost članka nikad nije dovedena u pitanje.

Kada je riječ o „pravu na zaborav“, Sud je priznao da lice koje je predmet onlajn članka može imati interes da se izbrišu ili izmijene informacije u članku, ili da se ograniči pristup tim informacijama. Lične informacije koje se nalaze na Internetu neko vrijeme mogu imati dalekosežne negativne efekte, npr. na javno mnijenje, ili kada se lice prijavljuje za posao. U praksi Suda „pravo na zaborav“ je povezano sa članom 8, konkretno sa pravom na ugled.

Ono ne predstavlja samostalno pravo prema Konvenciji i obuhvaćeno je članom 8. samo u određenim situacijama i u pogledu određenih informacija.

Sud je, takođe, razmotrio širu sudsku praksu o „pravu na zaborav“, uključujući praksu u nacionalnim pravnim sistemima i pravu Evropske unije (EU). Kada je riječ o pravu EU, Sud je ukazao na odluke Suda pravde Evropske unije u predmetu *Google Španija*^[1] i kasnijim predmetima o „pravu na zaborav“, konkretno o operacijama koje vrši neki program za pretraživanje. Između ostalog je ukazao na to da je presudom u predmetu *Google Španija* istaknut značaj zaštite ličnih podataka, efekat kontinuirane dostupnosti podataka na Internetu na privatni život nekog lica i pojačavajući efekat programa za pretraživanje, kao i različitih faktora koji se mogu odnositi na zahtjeve upućene operaterima programa za pretraživanje, ali ne i izdavaču Internet-stranice.

S obzirom na činjenicu da se ovaj predmet odnosi na elektronski arhivirani članak, a ne na njegovo prvobitno objavljivanje, moraju se prilagoditi kriterijumi koji su ranije razvijeni za rješavanje sukoba između prava zajemčenih čl. 10. i 8. U kontekstu zahtjeva za izmjenu novinarskog sadržaja koji je arhiviran na Internetu potrebno je imati u vidu sljedeće kriterijume: „i) prirodu arhiviranih informacija, (ii) protek vremena od događaja i od prvobitnog i onlajn objavljivanja, (iii) aktuelno interesovanje za informacije, (iv) da li je lice koje smatra da ima 'pravo na zaborav' poznato i njegovo ponašanje nakon događaja, (v) negativne reperkusije kontinuirane dostupnosti informacija na Internetu, (vi) stepen dostupnosti informacija u digitalnoj arhivi i (vii) efekat mjere na slobodu izražavanja i, preciznije, na slobodu štampe.“ Sud je, takođe, napomenuo da programi za pretraživanje i Internet-stranica izdavača podrazumijevaju različite oblike obrade. Lica na koja se podaci odnose nisu obavezna da

[1] Google Spain SL and Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González (presuda izrečena 13. maja 2014, C-131/12, EU:C:2014:317).

kontaktiraju sa Internet-stranicom da bi mogla da ostvaruju svoja prava u vezi sa programima za pretraživanja i obrnuto.

Kada je riječ o ovom predmetu, Sud je napomenuo da je Apelacioni sud u Liježu u obrazloženju svoje odluke uzeo u obzir nekoliko kriterijuma. Sudu bi morali da budu predočeni jaki razlozi da stavove domaćeg suda zamijeni vlastitim stavovima ako je ocjena domaćeg suda u skladu sa (već navedenim) kriterijumima koje je Sud utvrdio, a tokom čije se primjene u obzir moraju uzeti i posebne karakteristike predmeta u vezi sa mijenjanjem onlajn arhiva.

Kada je riječ o prirodi arhiviranih informacija, Sud je ukazao na to da informacije o osobi o kojoj se radi predstavljaju važan aspekt novinskih članaka o krivičnom postupku. U ovom predmetu Sud se složio sa zaključcima Apelacionog suda u Liježu da su informacije objavljene u članku imale sudski karakter. Međutim, Sud je smatrao da se te činjenice ne odnose na kategoriju krivičnih djela čiji se značaj ne mijenja protekom vremena zbog njihove težine. Događaji nisu privukli veliku pažnju javnosti, a članak o kojem je riječ predstavljao je jedini medijski napis o njemu.

Kada je riječ o vremenu koje je proteklo od događaja i od prvobitnog i onlajn objavljivanja članka, u ovom predmetu prošlo je 16 godina od prvobitnog objavljivanja članka i prvog zahtjeva za anonimizaciju. G. je rehabilitovan 2006. godine i imao je legitimni interes da se reintegriše u društvo.

Kada je riječ o aktuelnom interesovanju za informacije, Sud nije vidio nikakav razlog da dovede u pitanje obrazloženu ocjenu Apelacionog suda u Liježu da članak daje samo statistički doprinos javnoj raspravi o bezbjednosti saobraćaja i da nema nikakav istorijski značaj, budući da nije bilo ni tvrdnji, ni dokaza da je novinska priča, premda tragična, izazvala posebnu zabrinutost javnosti.

Sud je ukazao na značaj kriterijuma koji se odnosi na to da li je lice koje tvrdi da ima „pravo

na zaborav“ poznato i kako se ponašalo poslije događaja. U ovom predmetu Apelacioni sud u Liježu je konstatovao da G. ne vrši nijednu javnu funkciju, a smatrao je da činjenica da je on doktor ne opravdava njegovu kontinuiranu identifikaciju u članku. G. nije javna ličnost, predmet nikad nije privukao veliku pažnju javnosti i ništa ne ukazuje na to da je G. pokušao da razglasi situaciju u kojoj se našao. Naprotiv, G. je svojim cjelokupnim ponašanjem iskazivao želju da ostane van medijskih reflektora.

Kada je riječ o negativnim reperkusijama kontinuirane dostupnosti informacija na Internetu, Apelacioni sud u Liježu je konstatovao da se članak pojavljivao prilikom pretraživanja imena i prezimena G. u programima za pretraživanje. Time su saznanja o osudi G. bila lako dostupna širokoj javnosti koja je, budući da je G. ljekar, obuhvatala i njegove pacijente, kolege i poznanike. Prema mišljenju Apelacionog suda u Liježu, to je nesumnjivo nanosilo štetu G. Sud nije vidio nijedan važan razlog da dovede u pitanje obrazloženu odluku Apelacionog suda u Liježu u vezi sa tim kriterijumom.

Kada je riječ o stepenu dostupnosti informacija u digitalnoj arhivi, pristup digitalnoj arhivi dnevnog lista *Le Soir* bio je besplatan, a stepen njene dostupnosti je bio visok. Kontinuirano prisustvo članka u arhivi nesumnjivo je škodilo G.

Kada je riječ o efektu mjere na slobodu izražavanja i slobodu štampe, Sud je ukazao na razvoj raznih mjera radi zaštite ugleda i prava drugih u pogledu informacija u digitalnoj sferi. S obzirom na značaj integriteta digitalne arhive štampe, prednost treba dati mjeri koja je najpogodnija za ostvarivanje cilja kojem se teži i koja, istovremeno, najmanje ograničava slobodu štampe. U ovom predmetu Apelacioni sud u Liježu je utvrdio da anonimizacija članka predstavlja najdjelotvorniji način da se zaštiti privatnosti G., a da se pri tome ne zadire nesrazmjerno u slobodu izražavanja podnosioca predstavke. Drugi načini (npr. dodavanje dodatnih informacija članku, ili zahtijevanje da se on ukloni iz programa za pretraživanje) ne bi

bili prikladni ili mogući, ili nisu bili predmet zahtjeva podnosioca predstavke nižim sudovima. Uopšteno uzimajući, anonimizacija manje škodi slobodi izražavanja od uklanjanja cijelog članka. Kada je riječ o mogućem odvrćajućem efektu na slobodu štampe, Sud je smatrao da obaveza anonimizacije članka koji je zakonito objavljen može, u načelu, da potpada pod dužnosti i obaveze štampe. U svakom slučaju, ne čini se da je nalog za anonimizaciju članka narušio sposobnost dnevnog lista *Le Soir* da obavlja svoje novinarske zadatke.

Sud je zaključio da su nacionalni sudovi u okviru svog polja slobodne procjene pažljivo odmjerili prava o kojima je riječ u skladu sa Konvencijom i da su na koherentan način uzeli u obzir relevantne kriterijume. Nacionalni sudovi su zaključili da je zadiranje u slobodu izražavanja podnosioca predstavke bilo ograničeno na ono što je zaista nužno i što se u okolnostima ovog predmeta može smatrati srazmjernim i neophodnim u demokratskom društvu. Sud nije vidio nijedan važan razlog da stav domaćih sudova zamijeni vlastitim, ili da zanemari ishod odmjeravanja prava koje su oni proveli.

Presuda Velikog vijeća u predmetu *L.B. protiv Mađarske*

(Predstavka broj 36345/16)

Izrečena 9. marta 2023. godine

Činjenice i odluka

Od 1996. godine, u skladu sa mađarskim poreskim propisima, nacionalna Uprava za poreze i carine (Poreska uprava) bila je obavezna da objavljuje podatke o poreskim obveznicima u izuzetnim situacijama, koji su, inače, povjerljivi, kada je to u javnom interesu. Ono je obuhvatalo situacije kada poreski dug obveznika premaši 10 miliona mađarskih forinti (oko 28.000 eura) u slučaju fizičkih lica ili 100 miliona mađarskih forinti (oko 280.000 eura) u slučaju pravnih lica. Prema članu 55. stav 3. Zakona o poreskoj administraciji iz 2003. godine (ZPA), Poreska uprava je bila obavezna da objavljuje spiskove velikih poreskih

dužnika u kojima su navedeni njihovo ime i prezime, kućna adresa, poslovni prostor, poreski identifikacioni broj i iznos poreskog duga. Nakon usvajanja konačne odluke kojom se utvrđuju poreski dugovi iz prethodnog kvartala, Poreska uprava je, takođe, bila obavezna da objavi pravne posljedice neizmirenja duga u propisanom roku.

Zakonom o izmjenama i dopunama ZPA iz 2006. godine (Zakon iz 2006. godine) je dopunjen član 55. Zakona o poreskoj upravi. Novim stavom 5. tog člana Poreska uprava se obavezuje da objavljuje spiskove velikih poreskih dužnika koji duguju više od 10 miliona forinti duže od 180 dana, a u kojima će biti navedeni njihovo ime i prezime/naziv i kućna adresa/adresa registrovanog sjedišta.

Nakon poreske inspekcije provedene ranije te godine, 3. jula 2013. godine, Poreska uprava je zaključila da podnosilac predstavke ima značajan poreski deficit koji je okvalifikovala kao poreski dug i koji je drugostepeni poreski organ u žalbenom postupku smanjio na 227.985.686 forinti (oko 625.000 eura). Podnosilac predstavke je zatražio da se preispita drugostepena odluka, ali je njegov zahtjev odbijen, jer je utvrđeno da je izdavao fiktivne fakture. Novac je uplaćivan na bankovni račun preduzeća s kojeg je podnosilac predstavke podigao 715.025.000 forinti pri čemu nije platio porez na prihod za taj iznos. Preduzeće nije imalo ni ljudske, ni materijalne resurse neophodne za obavljanje bilo kakve smislene aktivnosti. Potonje žalbe podnosioca predstavke su odbijene.

Na svojoj Internet-stranici Poreska uprava je objavila lične podatke, uključujući ime i prezime i kućnu adresu podnosioca predstavke, na spisku velikih poreskih dužnika tokom posljednjeg kvartala 2014. godine, u skladu sa članom 55. stav 3. ZPA. Potom je na svojoj Internet-stranici objavljivala ime i prezime i kućnu adresu podnosioca predstavke na spisku velikih poreskih dužnika u skladu sa stavom 5. člana 55. ZPA. Lični podaci podnosioca predstavke su uklonjeni sa spiska velikih poreskih dužnika 5. jula 2018. godine, kada je njegov dug zastario.

Podnositelj predstavke se žalio da je objavljivanjem njegovog imena i prezimena i kućne adrese na spisku velikih poreskih dužnika na Internet-stranici Poreske uprave prekršeno njegovo pravo na poštovanje privatnog života zajemčeno članom 8. Konvencije, jer je povrijeđeno njegovo pravo na zaštitu ličnih podataka.

Sud je zaključio da se objavljivanje ličnih podataka podnosioca predstavke može smatrati zadiranjem u njegovo pravo na poštovanje privatnog života, kao i da je sporna mjera uvedena u skladu sa zakonom. Sud je, takođe, utvrdio da je sporna mjera težila ostvarenju legitimnog cilja u interesu ekonomske dobrobiti države, optimizacije poreskih prihoda i obezbjeđivanja naplate poreza. Cilj te mjere, koja je bila usmjerena na one koji ne poštuju poreske propise, bio je da unaprijedi efikasnost poreskog sistema. Sud je prihvatio da je cilj mjere da unaprijedi poresku disciplinu i da se moglo očekivati da će objelodanjivanje ličnih podataka poreskih dužnika imati odvratajuće dještvo. Prihvatio je da se tim mjerama unapređuju transparentnost i pouzdanost u poslovnim odnosima, jer omogućuju uvid u finansijsko stanje poreskih dužnika, čime te mjere štite „prava i obaveze“ trećih lica.

Sud je potom razmotrio da li je zadiranje bilo „neophodno u demokratskom društvu“ i da li je ostvarena pravična ravnoteža između javnog interesa obezbjeđivanja poreske discipline, ekonomske dobrobiti zemlje i interesa potencijalnih poslovnih partnera putem uvida u određene podatke fizičkih lica koje posjeduje država, s jedne strane, i interesa fizičkih lica da zaštite određene vrste podataka koje država čuva radi naplate poreza, s druge strane. Sud je istakao da objavljivanje o kojem je riječ nije predstavljalo individualnu odluku Poreske uprave, već dio šeme sistematskog objavljivanja ličnih podataka velikih poreskih dužnika na Internet-stranici Poreske uprave koju je uspostavio zakonodavac. Ona se primjenjivala na sve poreske obveznike koji su na kraju svakog kvartala dugovali velike iznose poreza duže od 180 dana zaredom, bez obzira na činjenice svakog slučaja. U obzir

nisu uzimane ni pojedinačne okolnosti, ni postojanje bilo kakve subjektivne krivice. To je predstavljalo opštu mjeru usmjerenu na suzbijanje nepoštovanja obaveza plaćanja poreza.

Države imaju široko polje slobodne procjene kada procjenjuju potrebu za uspostavljanjem šeme za objelodanjivanje ličnih podataka poreskih obveznika koji ne namiruju svoje poreske obaveze kao načina za obezbjeđivanje valjanog funkcionisanja sistema za naplatu poreza. Međutim, nadležni domaći organi moraju valjano da odmjere suprotstavljene interese. Ovdje je značajna činjenica da u odredbama ZPA o šemi objavljivanja nije nametnuta obaveza Poreskoj upravi da odmjerava suprotstavljene pojedinačne i javne interese, ili da provodi procjenu srazmjernosti u pojedinačnim slučajevima. U ovom predmetu objavljeni podaci obuhvatali su kućnu adresu, te je Sud ispitao kvalitet parlamentarnog preispitivanja neophodnosti zadiranja i da li je zakonodavno tijelo primjereno odmjerilo suprotstavljene interese prije nego što je usvojilo spornu mjeru.

Pripremni radovi na izmjenama i dopunama ZPA kojima je uveden stav 5. člana 55. nisu ukazivali na to da je izvršena procjena primjerenosti ili efekta postojećih šema objavljivanja na poštovanje poreskih obaveza. Ti radovi nisu ukazivali ni na to da je razmotrena neka potencijalna dopunska vrijednost šeme propisane članom 55. stav 5. osim predvidljive posljedice narušavanja ugleda koje neko lice može pretrpjeti, jer je na spisku označeno kao veliki poreski obveznik. Pored toga, premda se u obrazloženju ZPA iz 2003. godine spominje pravo poreskih obveznika na privatnost, kako bi se opravdala stroga pravila o povjerljivosti, nije bilo dokaza da je ista pažnja posvećena tom faktoru kada je riječ o šemi objavljivanja uvedenoj stavom 5. člana 55. Konačno, nije bilo očigledno da je dužna pažnja posvećena neograničenom potencijalnom domašaju sredstva onlajn objavljivanja osjetljivih podataka na Internet-stranici Poreske uprave.

Sud je, stoga, zaključio da se čini da parlament nije razmotrio mjeru u kojoj je objavljivanje tih

osjetljivih kategorija ličnih podataka poreskih obveznika bilo neophodno za ostvarivanje deklarirane svrhe te mjere u interesu ekonomske dobrobiti zemlje. Iako je zaključio da su razlozi zbog kojih je mađarsko zakonodavno tijelo usvojilo član 55. stav 5. ZPA relevantni, Sud nije bio uvjeren da su oni dovoljni da dokažu da je zadiranje „neophodno u demokratskom društvu“ uprkos polju slobodne procjene, imajući u vidu sistematski karakter objavljivanja osjetljivih podataka, uključujući kućnu adresu. Stoga je zaključio da je prekršen član 8. Konvencije.

Sud je smatrao da utvrđivanje povrede predstavlja dovoljno pravično zadovoljenje za svu nematerijalnu štetu koju je pretrpio podnositelj predstave. Na ime sudskih troškova dosudio mu je 20.000 eura.

Presuda u predmetu *Margari protiv Grčke*

(Predstavka broj 36705/16)

Izrečena 20. juna 2023. godine

Činjenice i odluka

Podnositeljka predstave je, zajedno sa još šest lica, uhapšena 16. novembra 2015. godine i optužena za pomaganje i podsticanje prevare, krivotvorenje, korišćenje krivotvorenih isprava i za učesće u kriminalnoj organizaciji radi izvršenja prevara u vezi sa kupoprodajom nekretnina. Oni su bili optuženi da su stekli više od 70.000 eura, lažno se predstavljajući kao agenti za nekretnine i koristeći krivotvorene isprave kako bi kontaktirali sa vlasnicima i potencijalnim kupcima nekretnina i na prevaru primili i krali kaparu. U novembru 2015. godine javni tužilac je izdao nalog kojim je odobrio svim sredstvima javnog informisanja da objavljuju fotografije i podatke o optuženim tokom narednih šest mjeseci, od 2. decembra 2015. do 2. juna 2016. godine. Taj nalog je odobrio javni tužilac Apelacionog suda u Atini, koji je smatrao da su ispunjeni svi zakonski uslovi za izdavanje naloga. U nalogu je navedeno ime i

prezime podnositeljke predstave na četvrtom mjestu i u njemu su precizirana krivična djela za koja se teretio svaki optuženi. U saopštenju policije, koje je potom objavljeno na Internet-stranici grčke policije, bili su spomenuti „članovi kriminalne organizacije koji su izvršili prevare nauštrb vlasnika nekretnina“ i navedena su razna djela koja im se stavljaju na teret. Podnositeljka predstave je bila treća osoba spomenuta u saopštenju u kojem nije povučena razlika između optužbi protiv nje i optužbi protiv ostalih optuženih.

Podnositeljku predstave su obavijestili njeni prijatelji, a ne organi vlasti, da su njeni lični podaci objavljeni u raznim sredstvima javnog informisanja i na raznim Internet-stranicama. Podnositeljka predstave je 22. juna 2017. godine proglašena krivom i osuđena na kaznu zatvora u trajanju od 11 godina i šest mjeseci. Ona je izjavila žalbu ali se nije pojavila pred žalbenim sudom i nije je zastupao pravobranilac. Njenu žalbu je odbacio Žalbeni sud, jer je nije zastupao pravobranilac, a smatralo se da je u bjekstvu u vrijeme kada je Evropski sud za ljudska prava razmatrao njenu predstavku.

Podnositeljka predstave je tvrdila da je povrijeđen član 8, jer su njena fotografija i lični podaci objavljeni, a da ona o tome nije prethodno obaviještena, jer nije mogla da osporava tu odluku i jer nije povučena razlika između krivičnih djela koja su njoj stavljena na teret i onih koja su stavljena na teret ostalim optuženim. Nije bilo sporno da je došlo do zadiranja u pravo podnositeljke predstave na poštovanje njenog privatnog života, te je Sud razmatrao opravdanost tog zadiranja. Utvrdio je da je zadiranje bilo u skladu sa zakonom i naveo odredbu grčkog prava kojom je javni tužilac bio ovlašćen da naloži objavljivanje ličnih podataka. Sud je, zatim, utvrdio da je objavljivanje fotografije i podataka težilo ostvarenju legitimnog cilja zaštite prava i sloboda drugih pri čemu se pozvao na obrazloženje naloga u kojem je navedeno da objavljivanje doprinosi krivičnoj istrazi drugih krivičnih djela koja su možda počinili podnositeljka predstave i ostali optuženi.

Sud je potom ispitao da li je objavljivanje fotografije i ličnih podataka bilo neophodno u demokratskom društvu. Naveo je da bi nacionalnim organima trebalo da bude dozvoljeno da ostvare pravičnu ravnotežu između suprotstavljenih javnih i privatnih interesa da se te informacije objavljuju. Objektivna korist od objavljivanja fotografije proistječe iz činjenice da podnositeljka predstavke nije bila u pritvoru i da su organi mogli da iskoriste fotografiju kako bi zatražili javnu podršku i istražili sva druga krivična djela koja je ona možda izvršila. Kada je riječ o podacima, Sud je konstatovao da su objavljene samo informacije neophodne za ostvarenje legitimnog cilja i da u nalogu nijednom rečenicom nije bila prekršena pretpostavka nevinosti.

Sud je, zatim, ocijenio srazmjernost saopštenja i odredbu grčkog domaćeg prava koja je dozvoljavala odstupanje od dva jemstva (prava na žalbu i prava na prethodno obavještanje o objavljivanju podataka) za određena krivična djela. Budući da je podnositeljka predstavke bila optužena za jedno od tih djela, konkretno za članstvo u kriminalnoj organizaciji, policija je mogla da objavi saopštenje, a da je prethodno o tome ne obavijesti, a ona nije imala mogućnost da izjavi žalbu na tu odluku. Privatni život nekog lica nije lišen šire zaštite usljed činjenice da se protiv njega vodi krivični postupak a podnositeljka predstavke je trebalo prethodno da bude obaviještena o objavljivanju njenih podataka. Pored toga, usljed nepostojanja mehanizma koji bi podnositeljka predstavke mogla da iskoristi kako bi izjavila žalbu na tužiočev nalog o objavljivanju njene fotografije i ličnih podataka, proces nije bio pravičan i njime nije obezbijeđeno dovoljno poštovanje pojedinačnih prava zajemčenih Konvencijom. Iako član 8. Konvencije ne sadrži nikakve izričite zahtjeve, za djelotvorno uživanje prava zajemčenih tom odredbom je važno da je relevantni postupak odlučivanja pravičan i da se njime obezbjeđuje dužno poštovanje interesa koje ona štiti.

Sud je, na kraju, ukazao na razliku između informacija navedenih u nalogu i onih navedenih

u saopštenju i istakao da je u nalogu detaljno i precizno opisano za koje se krivično djelo tačno tereti svaki od optuženih, a u saopštenju nije povučena nikakva razlika između podnositeljke predstavke i ostalih optuženih. Budući da su mediji objavili saopštenje, a ne nalog, Sud je zaključio da podaci nisu precizno odrazili situaciju i optužbe protiv podnositeljke predstavke, te da je došlo do nesrazmjernog zadiranja u njeno pravo na poštovanje privatnog života. Sud je, stoga, utvrdio povredu člana 8.

Sud je usvojio stav da zaključak o povredi člana 8. predstavlja dovoljno pravično zadovoljenje i podnositeljki predstavke nije dosudio nikakav iznos.

Komentar

Razvoj prakse Suda o zaštiti podataka i pravu na poštovanje privatnog života koji smo opisali ukazuje na složena pitanja koja se mogu pojaviti u ovoj oblasti. Presude u ovim predmetima ističu tenzije koje se često pojavljuju kada postoje drugi interesi poput nacionalne bezbjednosti ili istrage, kao i druga prava zajemčena Konvencijom kao što je pravo na slobodu izražavanja iz člana 10. One ističu i značaj pažljivog odmjeravanja tih različitih prava i interesa, uključujući ocjenu srazmjernosti iz člana 8, kao i koliko je potrebno da Sud analizira svaki predmet posebno. Pored toga, te presude ukazuju na važnost pravnih garancija i ispitivanja da li su povrijeđena prava u vezi sa ličnim podacima, kako bi se pružila zaštita od proizvoljnih odluka i obezbijedilo pravično i valjano poštovanje prava pogođenih lica zajemčenih članom 8.

Sud je u više navrata zaključio da metodi istrage i nadzora koje države primjenjuju radi istrage krivičnih djela mogu zadirati u prava lica podvrgnutih nadzoru na poštovanje njihovog privatnog i porodičnog života zajemčena članom 8. Sva ta zadiranja moraju biti provedena u skladu sa zakonom, težiti ostvarenju legitimnog cilja i predstavljati srazmjerno sredstvo za ostvarenje tog legitimnog cilja. Taj stav Sud je ponovio u presudi u predmetu *Haščák protiv*

Slovačke u kome se ukazuje na značaj koji Sud pridaje pravnim garancijama (uključujući spoljni i nezavisni nadzor) radi zaštite od proizvoljnog vršenja vlasti. To je posebno važno kada je riječ o tajnom nadzoru kojeg lice koje mu je podvrgnuto često nije svjesno, te možda nije u stanju da ga osporava prije nego što do njega dođe. Presuda u predmetu *Haščák protiv Slovačke*, takođe, ukazuje na značaj kvaliteta i dostupnosti zakona kao dijela uslova da svako zadiranje bude „u skladu sa zakonom“, u smislu stava 2. člana 8. Diskrecija koju je Slovačka obavještajna služba praktično imala bila je ravna neograničenim ovlašćenjima zbog nedovoljno jasnih važećih pravila o nadležnosti i nepostojanja postupaka za primjenu pravila.

Podaci o ličnosti se mogu objavljivati i tokom istrage i sudskog postupka, u presudi, a potom i u medijima koji te podatke „mobilišu“. To može dovesti do potencijalnog zadiranja u prava zajemčena članom 8, koje mora biti opravdano. Veliko vijeće Suda to pitanje je razmotrilo u presudi u predmetu *L.B. protiv Mađarske*, koji se odnosio na sistematsko objavljivanje ličnih podataka velikih poreskih dužnika. Ta presuda pokazuje da, premda objavljivanje tih ličnih podataka može služiti za ostvarenje legitimnog cilja - odvratanja poreskih obveznika od nepoštovanja građanskih pravila i propisa i suzbijanja takvog ponašanja - te mjere moraju biti srazmjerne i da se mora procijeniti njihov efekat na privatni život pojedinaca. U presudi u predmetu *Margari protiv Grčke* Sud je ukazao na to da objavljivanje ličnih podataka, u ovom slučaju fotografije koju je objavila država, u kontekstu izvještavanja o krivičnom postupku može težiti ostvarenju legitimnog cilja ako se na taj način obezbjeđuju informacije, ili doprinosi krivičnoj istrazi.

Presuda u predmetu *L.B. protiv Mađarske* dodatno ističe značaj koji Sud pridaje individualizovanim procjenama srazmjernosti u slučajevima potencijalnih povreda člana 8. Kada država sistematski objavljuje osjetljive lične podatke, da bi to objavljivanje potpalo pod polje slobodne procjene države, Sud pomno razmatra

da li je zakonodavac jasno razmotrio i eliminisao mogućnost povreda prava. Pored toga, postupci odlučivanja koji zadiru u prava iz člana 8, iako on ne sadrži bilo kakva izričita procesna jamstva, moraju biti pravični i moraju obezbijediti valjano poštovanje interesa koji su zaštićeni njime. Presuda u predmetu *Margari protiv Grčke* to dokazuje u vezi sa objavljivanjem ličnih podataka, uključujući obavještavanje lica u čije se pravo zadore i obezbjeđivanje prava na žalbu.

Pravo na zaštitu ličnih podataka, zajemčeno članom 8, takođe, može dovesti do zadiranja u pravo na slobodu izražavanja (koje obuhvata i pravo na primanje informacija) iz člana 10. ako se sprečava objavljivanje informacija. Presuda u predmetu *Boris Antonov Mitov* podsjeća na to da se pitanje povrede člana 10. može otvoriti ako se zatamnjuju sudske presude, ili sudski spisi koji sadrže lične podatke, ili se javnosti uskraćuje pristup njima. Članom 10. se ne garantuje neograničeno i automatsko pravo na pristup informacijama koje posjeduju javne vlasti, niti se njime vlasti obavezuju da saopštavaju te informacije na zahtjev. Pored toga, neki podnosilac predstavke ne može da se žali na povredu člana 10. zbog apstraktnog ograničenja pristupa informacijama, a svaki zahtjev u vezi sa određenim informacijama ili kategorijama informacija mora se pažljivo razmotriti u svakom pojedinačnom slučaju.

U presudi u predmetu *Hurbain protiv Belgije* Sud se neposredno bavio „rastezljivošću“ između člana 8. i zaštite ličnih podataka, s jedne strane, i člana 10. i slobode štampe, s druge strane. Ta presuda o „pravu na zaborav“ iz člana 8. vjerovatno će se često navoditi kako bude rastao broj zahtjeva za brisanje podataka (ili njihovo uklanjanje u kontekstu programa za pretraživanje) i kako se sve veći broj podataka bude proizvodio i digitalizovao u onlajn svijetu. Ta presuda pruža koristan pregled kriterijuma koje je Sud smatrao naročito relevantnim za ostvarivanje ravnoteže između čl. 10. i 8. u ovom kontekstu. Ona ukazuje na važnost toga da sudovi razmatraju konkretan kontekst i efekte na lice o čijim se podacima radi. Međutim, u toj

presudi Sud, takođe, jasno potvrđuje da se mora poštovati načelo integriteta medijskih arhiva i da svako uklanjanje arhiviranog sadržaja mora

biti ograničeno na ono što je zaista neophodno kako bi se ograničilo ili spriječilo potencijalno odvratajuće dještvo na slobodu štampe.

Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Kovačević protiv Bosne i Hercegovine*

► Pripremila: Elma Veledar Arifagić, AIRE Centar

Evropski sud za ljudska prava (*Sud* ili *ESLJP*) je 29. avgusta 2023. godine donio presudu u predmetu *Kovačević protiv Bosne i Hercegovine*^[2], koji se odnosi na prava glasa građana Bosne i Hercegovine (*BiH*) koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici “konstitutivnog naroda” u BiH na zakonodavnim i predsjedničkim izborima na državnom nivou. Pitanja koja pokreće predstava temelje se na članu 14. Evropske konvencije za zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda (*Konvencija*), članu 3. Protokola broj 1 uz Konvenciju i članu 1. Protokola broj 12 uz Konvenciju. Podnositelj predstave se, također, pozvao na član 13. i član 17. Konvencije.

Presuda nije konačna s obzirom na to da je BiH zatražila da je preispita Veliko vijeće.

Ovaj prilog sadrži pregled činjenica slučaja i nalaza Evropskog suda za ljudska prava u pogledu aranžmana o podjeli vlasti. Prilog, također, sadrži i kratki komentar u vezi sa izvršenjem navedene presude.

Činjenice slučaja

Podnositelj predstave je politolog i politički savjetnik člana Predsjedništva BiH, koji živi u Sarajevu. Ne izjašnjava se kao pripadnik nijednog “konstitutivnog naroda”, niti bilo koje druge etničke grupe. Žalio se zbog kombinacije teritorijalnih i etničkih zahtjeva zbog kojih nije mogao glasati za kandidate po svom izboru na izborima 2022. godine. Naveo je da kandidati koji najbolje predstavljaju njegove političke stavove nisu bili iz “odgovarajućeg” entiteta i/ili “odgovarajućeg” etničkog porijekla.

Nalazi Suda

U odnosu na pritužbe o diskriminaciji, Sud je ponovio da diskriminacija na osnovu etničkog porijekla osobe predstavlja oblik rasne diskriminacije, koja zahtijeva od vlasti posebnu opreznost i snažan odgovor. Upravo zbog tog razloga vlasti moraju iskoristiti sva raspoloživa sredstva za borbu protiv rasizma i tako ojačati demokratsku viziju društva u kojem

[2] Kovačević protiv Bosne i Hercegovine, presuda, predstava broj 43651/22 od 29. avgusta 2023. godine.

se na različitost ne gleda kao na prijetnju, nego kao na bogatstvo. Sud, također, smatra da se nijedna razlika u postupanju koja se isključivo ili u kritičnoj mjeri zasniva na etničkom porijeklu pojedinca ne može objektivno opravdati u savremenom demokratskom društvu izgrađenom na principima pluralizma i poštovanja različitih kultura.

Primjenjujući navedeni princip u navedenom slučaju, naglašeno je da, pored isključivanja određenih građana iz Doma naroda na osnovu njihove etničke pripadnosti, trenutni aranžmani čine etnička razmatranja i/ili zastupljenost relevantnijim od političkih, ekonomskih, socijalnih, filozofskih i drugih razmatranja i/ili zastupljenosti, te da na taj način pojačavaju etničke podjele u zemlji i podrivaju demokratski karakter izbora. Ne odstupajući od ustaljene prakse, Sud je istakao da postojeći sistem, zasnovan na etničkoj diskriminaciji, onemogućava socijalnu koheziju, pomirenje i napredak. Pored toga, naglašeno je da je reforma izbornog sistema, koja još uvijek nije ispunjena, postprijemna obaveza Bosne i Hercegovine.

Istaknuto je da, iako Konvencija ne zabranjuje stranama ugovornicama da različito tretiraju grupe kako bi ispravile "činjenične nejednakosti" među njima, nijedan od "konstitutivnih naroda" nije u činjeničnom položaju ugrožene manjine koja mora sačuvati svoje postojanje. Naprotiv, "konstitutivni narodi" jasno uživaju privilegiran položaj u trenutnom političkom sistemu. Posljedično tome, utvrđeno je da je povrijeđen član 1. Protokola broj 12 uz Konvenciju. S obzirom na takav zaključak, Sud nije ulazio dalje u ispitivanje dopuštenosti ni merituma te iste pritužbe prema članu 14. Konvencije u vezi sa članom 3. Protokola broj 1 uz Konvenciju.

U pogledu pritužbe u vezi sa ograničenjem prava glasa koje proizlazi iz sastava Predsjedništva BiH, podnositelj predstavke se, također, žalio da, zbog kombinacije relevantnih teritorijalnih i etničkih zahtjeva, nije mogao glasati za kandidate po svom izboru na posljednjim predsjedničkim izborima na državnom nivou 2022. godine. Naveo je da

kandidati koji najbolje predstavljaju njegove političke stavove nisu bili iz "odgovarajućeg" entiteta i/ili "odgovarajućeg" etničkog porijekla. U tom smislu pozvao se na član 1. Protokola broj 12 uz Konvenciju.

Naime, podnositelj predstavke se žalio da je na izborima za Predsjedništvo BiH njegov izbor bio ograničen na one kandidate koji se izjašnjavaju kao Bošnjaci i Hrvati. Samo su stanovnici Republike Srpske imali pravo da glasaju za one kandidate koji se izjašnjavaju kao Srbi. Na kraju, oni koji se nisu izjasnili kao pripadnici nijednog od "konstitutivnih naroda" nisu imali pravo da se kandidiraju na izborima za Predsjedništvo BiH. Tvrdio je da je, zbog te kombinacije teritorijalnih i etničkih zahtjeva, njegovo zakonsko pravo glasa ograničeno na diskriminatoran način po osnovu njegovog mjesta prebivališta i prema etničkom osnovu.

Pošto se Predsjedništvo BiH sastoji od tri člana, jednog Bošnjaka i jednog Hrvata, svaki neposredno izabran sa teritorije Federacije, i jednog Srbina, neposredno izabranog sa teritorije Republike Srpske, Sud je utvrdio da ta kombinacija teritorijalnih i etničkih zahtjeva predstavlja diskriminatorno postupanje koje je u suprotnosti sa članom 1. Protokola broj 12 uz Konvenciju u kontekstu prava učestvovanja na izborima za Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH. Sud je istakao da to isto važi i kada je u pitanju pravo glasa na izborima za Predsjedništvo BiH. Prvo, podnositelj predstavke nije imao mogućnost da glasa za kandidate koji se nisu izjasnili kao pripadnici nekog od "konstitutivnih naroda" (budući da takvi kandidati nisu ni imali pravo da se kandidiraju na izborima). Dalje, s obzirom na to da živi u Federaciji BiH, nije imao pravo da glasa za kandidate koji su se izjasnili kao Srbi. Stoga, za razliku od osoba iz Federacije BiH koje se izjašnjavaju kao Bošnjaci i Hrvati i osoba iz Republike Srpske koje se izjašnjavaju kao Srbi, podnositelj predstavke nije istinski predstavljen u kolektivnom Predsjedništvu BiH. Stoga se prema njemu postupa različito na osnovu njegovog mjesta prebivališta i etničke

pripadnosti. S tim u vezi, Sud primjećuje da je Predsjedništvo političko tijelo države, a ne entiteta. Njegova politika i odluke utječu na sve građane Bosne i Hercegovine, bez obzira na to da li žive u Federaciji, Republici Srpskoj ili Distriktu Brčko. Stoga je Sud zaključio da je politička aktivnost kolektivnog šefa države pitanje koje se očito tiče aplikanta, te da niko ne bi trebalo da bude primoran da glasa samo prema propisanim etničkim linijama, bez obzira na svoje političko gledište. Čak i ako se sistem etničkog predstavljanja održi u nekom obliku, on bi trebalo da bude sekundaran u odnosu na političko predstavljanje, ne bi trebalo da diskriminira “Ostale i građane Bosne i Hercegovine” i trebalo bi da uključi etničku zastupljenost sa cijele teritorije države. Prema tome, utvrđeno je da je povrijeđen član 1. Protokola broj 12 uz Konvenciju.

U pogledu ostalih pritužbi, član 3. Protokola broj 1 posmatran zasebno i/ili u vezi sa članom 14. Konvencije, Sud je naveo da, što se tiče Predstavničkog doma, podnositelj predstavke se žalio na činjenicu da je teritorija BiH podijeljena na izborne jedinice i da se neki članovi tog doma biraju sa kompenzacijskih lista. U pogledu Doma naroda, žalio se da se delegati u taj dom ne biraju neposredno. Pozvao se na član 3. Protokola broj 1 uzet zasebno i/ili u vezi sa članom 14. Konvencije. Vlada je tvrdila da je podnositelj predstavke propustio da iskoristi raspoložive domaće pravne lijekove u odnosu na tu pritužbu, posebno ustavnu apelaciju. Iako je podnositelj predstavke tvrdio da ustavna apelacija ne bi bila djelotvorna, Sud je istakao da se nijedna od tih pritužbi ne tiče pitanja isključenosti onih koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici “konstitutivnih naroda” sa javnih funkcija. Posebno, svako sa stalnim prebivalištem u bilo kojoj izbornoj jedinici ima pravo da glasa i da se kandidira na izborima za Predstavnički dom u toj konkretnoj izbornoj jedinici, bez ikakvog zahtjeva o etničkoj pripadnosti. U skladu s tim, Sud je podržao stav BiH da ustavna apelacija nije bila osuđena na neuspjeh, te da je aplikant, stoga, trebalo da iskoristi taj pravni lijek, usljed čega je te pritužbe odbacio u skladu sa članom 35. st. 1. i 4. Konvencije.

Dalje se podnositelj predstavke žalio prema članu 13. da nije imao djelotvoran domaći pravni lijek u odnosu na svoje pritužbe o diskriminaciji. Međutim, Sud je ponovio da član 13. ne garantira pravni lijek koji omogućava osporavanje primarnog zakonodavstva pred nacionalnim organom na osnovu toga što je u suprotnosti sa Konvencijom. S obzirom na to da se pritužbe o diskriminaciji tiču sadržaja ustavnih i zakonskih odredaba, što je suprotno individualnoj mjeri izvršenja, zaključeno je da je ta pritužba očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3. (a) Konvencije, te je odbačena prema članu 35. stav 4. Konvencije.

Slijedeći navedeno, Sud je presudio, sa šest glasova za i jednim glasom protiv, da je povrijeđen član 1. Protokola broj 12 u odnosu na pritužbu o sastavu Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, te, također sa šest glasova za i jednim glasom protiv, da je povrijeđen član 1. Protokola broj 12 u odnosu na pritužbu o izborima za Predsjedništvo BiH.

Izdvojeno mišljenje sudije

Sutkinja Kucsko Stadlmayer izdvojila je svoje mišljenje o neslaganju, navodeći da se ne slaže sa glasanjem o dopuštenosti aplikantovih pritužbi prema članu 1. Protokola broj 12 “u vezi sa sastavom” Doma naroda i Predsjedništva. Zbog tog razloga, također se nije složila da je povrijeđen taj član, te da nije bilo potrebno ispitati pritužbe prema članu 3. Protokola broj 1 posmatranom zajedno sa članom 14. Konvencije. Naime, sutkinja je izrazila uvjerenje da su pritužbe bile preuranjene, ne propustivši da naglasi da problemi istaknuti u presudi Suda u predmetu *Sejdić i Finci* još uvijek nisu riješeni, skoro četrnaest godina nakon njenog objavljivanja, kao ni nakon nekoliko drugih presuda koje se tiču prava na kandidiranje na izborima u BiH. Sutkinja je naglasila da politička poruka i nalaz komesara za ljudska prava da je trenutni sistem u BiH “utemeljen na etničkoj diskriminaciji [i] da onemogućava socijalnu koheziju, pomirenje i napredak” predstavlja političku poruku koja se mora ticati svih Evropljana i evropskih sudija.

Međutim, izdvojeno mišljenje ukazuje na to da se rješenje za bilo koju političku disfunkcionalnost u BiH mora pronaći unutar same BiH. Također, nije propušteno da se naglasi da Ustavni sud BiH sa tako širokom jurisdikcijom, koji može primijeniti garancije iz Konvencije i njenih protokola direktno kao nadređene svim nacionalnim zakonima, koji stalno razvija svoju sudsku praksu i čiji sastav uživa snažnu podršku Evropskog suda za ljudska prava, ne bi trebalo olako da bude proglašen “nedjelotvornim”, smatrajući da je u predmetu koji očito pokreće nova konceptualna pitanja predstavničke demokratije, ukorijenjena u odnosu između prava kandidiranja na izborima i prava glasa, većina trebala biti pažljivija sa primjenom pravila o iscrpljivanju pravnih lijekova.

Komentar

Navedena presuda, pod pretpostavkom da postane konačna, ponavlja zahtjeve za BiH u vezi s njenim ustavnim uređenjem istaknute u prethodnim predstavkama protiv BiH u pogledu

diskriminacije u vezi sa izborima i pravom glasa. Stoga je jasno da se, i prema ovoj presudi, od BiH traži da izmijeni sastav Doma naroda i način izbora članova Predsjedništva BiH. Ocjenjujući značaj prethodnih presuda koje pokreću pitanja izmjene ustavnog poretka BiH, ova presuda predstavlja određenu dopunu ranije utvrđenih zahtjeva u pogledu ustavne reforme u BiH.

Drugim riječima, ESLJP je već ranije presudio da BiH treba izmijeniti sastav Doma naroda i Predsjedništva BiH, a navedena presuda ukazuje da je potrebno izmijeniti način izbora članova Predsjedništva BiH. Takve izmjene bi značile da je BiH spremna da izvrši svoje obaveze kao članica Vijeća Evrope kako na domaćem, tako i na evropskom nivou. Svakako se kao pitanje postavlja ozbiljnost države u pogledu izvršenja ove, kao i prethodnih presuda. Ukoliko navedena presuda postane konačna i izvršna u odnosu na BiH, sasvim će biti jasni principi koje će morati slijediti u okviru ustavne reforme, a koji su utvrđeni presudama Suda.

Novine u praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

► **Pripreme: Ermina Dumanjić i Sevima Sali-Terzić, Ustavni sud BiH**

Uvod

Za ovaj broj Pravne hronike Ustavni sud je izdvojio četiri odluke donesene u periodu januar-juni 2023. godine.

Prva odluka (broj AP 2264/22) je donesena u vezi sa apelantom kojem je odbijen zahtjev za azil u Bosni i Hercegovini, zato što je Ustavni sud BiH zaključio da nema dovoljno osnova da se vjeruje da bi odbijanje zahtjeva za azil i nalaganje da dobrovoljno napusti teritoriju BiH izložilo apelanta realnom riziku da bude podvrgnut nehumanom ili ponižavajućem tretmanu.

Druga odluka (broj AP 3228/22) se odnosi na apelantovo pravo da ga sud u slučaju tzv. automatskog preispitivanja odluke o pritvoru lično sasluša u „razumnim intervalima“. S obzirom na to da je pritvor produžavan šest puta, a da apelantu niti jednom nije omogućeno da se izjasni na okolnosti produženja pritvora, utvrđeno je da je prekršen član 5. Evropske konvencije. U toj odluci Ustavni sud BiH je ponovo naglasio da je potrebno da se Evropska konvencija primjenjuje direktno uvijek kada domaći zakon nije potpuno u skladu sa Evropskom konvencijom.

Sljedeća odluka (broj AP 4204/22) se ticala prodaje apelantovih nekretnina u izvršnom postupku u kojem sud nije vodio računa o tome da se, prema zakonu, izvršenje treba odrediti

i provesti samo u obimu koji je dovoljan da se namiri povjerilac. Zbog toga je utvrđeno da je prekršen princip proporcionalnosti između općeg interesa i apelantovog prava na imovinu.

Posljednja odluka predviđena za ovaj pregled (broj AP 4558/22) tiče se, također, tvrdnji o kršenju prava na imovinu koje je apelantica zasnovala na tvrdnjama o tome da se prema njoj neopravdano dugo primjenjuje mjera zabrane raspolaganja nekretninama. Ustavni sud BiH je uzeo u obzir da je protiv apelantice pokrenut krivični postupak, ali da suđenje nije počelo, jer je ona već šest godina u bjekstvu. U takvim okolnostima, kako je zaključio Ustavni sud BiH, postoji opravdan javni interes da se mjerama osiguranja kontrolira apelanticeva imovina i da taj interes preteže nad njenim pravom na imovinu.

Čl. 2. i 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima AP 2264/22 – Azil, nalog strancu da dobrovoljno napusti BiH, nema kršenja

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant je državljanin Pakistana. Bio je sveštenik na čelu jedne crkve. Nakon što je jednoj ženi, muslimanki, koja je dolazila u njegovu crkvu, na njen zahtjev, dao Bibliju da je čita imao je problema s njenim zetom koji je

policajac. Rješenjem Ministarstva sigurnosti odbijen je njegov zahtjev za azil, te mu je određen rok od 15 dana od dana pravosnažnosti rješenja da dobrovoljno napusti teritoriju Bosne i Hercegovine. Presudom Suda BiH odbijena je apelantova tužba podnesena protiv navedenog rješenja. Apelant je smatrao da mu je osporenim odlukama povrijeđeno pravo na život i pravo da ne bude podvrgnut mučenju, nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni. U apeleciji je istakao, između ostalog, da mu, ako se vrati u Pakistan, prijeti opasnost zbog ličnih okolnosti koje se zasnivaju na fetvi koja je izdata protiv njega, da mu prijeti suđenje prema Zakonu o bogohuljenju, da mu vlasti nisu pružile zaštitu usljed izdate fetve i da mu prijeti opasnost da će ga proganjati nedržavni akteri (u konkretnom slučaju policajac koji mu je prijeto i lažno ga optuživao).

Odluka

Ustavni sud BiH je uzeo u obzir da su Sud BiH i Ministarstvo analizirali utjecaj fetve u Pakistanu, pozivajući se pri tome na međunarodne izvore, pa je prihvatio njihove zaključke da ne postoji opravdan rizik da će samo zbog fetve biti podignuta optužnica i da će apelant biti osuđen u skladu sa Zakonom o bogohuljenju. Osim toga, Ustavni sud BiH je zapazio da je u postupku pred Ministarstvom i Sudom BiH utvrđeno da su i nadležni organi pružili zaštitu apelantu i njegovoj porodici kada ih je policajac lažno optužio za prostituciju i silovanje, pa su u postupku pred sudom svi oslobođeni takvih optužbi. Imajući to u vidu, Ustavni sud BiH je smatrao da nema dokaza da bi državni organi postupili nepravično u slučaju da apelant bude lažno optužen za bogohuljenje ako bi se vratio u Pakistan, odnosno da nema dokaza da mu država ne bi pružila potrebnu zaštitu. Na kraju, Ustavni sud BiH je podsjetio na to da se osporenim odlukama apelant ne protjeruje u Pakistan, nego da mu je odbijen zahtjev za azil i da mu je naloženo da dobrovoljno napusti BiH. Ustavni sud BiH je zaključio da u konkretnom slučaju nema dovoljno osnova da se vjeruje da bi odbijanje apelantovog zahtjeva za azil i nalaganje

da dobrovoljno napusti teritoriju BiH izložilo apelanta realnom riziku da bude podvrgnut nehumanom ili ponižavajućem tretmanu.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud BiH u ovoj odluci: *F.G. protiv Švedske* (23. mart 2016), *Saadi protiv Italije* (28. februar 2008), *Samina protiv Švedske* (20. oktobar 2011).

Član 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima AP 3228/22 – Postupak kontrole opravdanosti pritvora, lično saslušanje, direktna primjena Evropske konvencije, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

U postupku pred Ustavnim sudom BiH apelant je osporavao rješenja redovnih sudova o produženju pritvora. Smatrao je da mu je prekršeno pravo iz člana 5. Evropske konvencije, zato što u postupku kontrole pritvora, nakon potvrđivanja optužnice, „nije izveden pred sudiju“, tj. zato što je odluka donesena na sjednici koja nije javna.

Odluka

Ustavni sud BiH je istakao da redovni sud nijednom nije saslušao apelanta na okolnosti koje se tiču produženja pritvora iako je šest puta održao sjednice na kojima je produžavan pritvor apelantu. Od prvog saslušanja do podnošenja apelacije prošlo je više od godinu dana, a u tom vremenu apelantu nije bilo omogućeno da se izjasni o okolnostima u vezi s produženjem pritvora. U vezi s tim, Ustavni sud BiH je ukazao na to da ZKPFBiH ne sadrži odredbe u kojim bi decidirano bila propisana obaveza suda da prilikom kontrole opravdanosti trajanja pritvora održava javnu sjednicu na kojoj bi optuženo lice imalo mogućnost da se lično izjasni pred sudom. Međutim, u skladu sa praksom Evropskog suda, kada je ustanovljeno automatsko preispitivanje, odluke o održavanju javnih sjednica moraju da slijede u „razumnim intervalima“. Ustavni sud

BiH je ponovo podsjetio na to da se Evropska konvencija treba direktno primijeniti uvijek kada domaći zakoni ne reguliraju određeno pitanje u skladu s Evropskom konvencijom, ili kada ga ne reguliraju dovoljno jasno. U konkretnom slučaju Ustavni sud BiH je zaključio da se period duži od godinu dana u kojem apelant nije saslušan ne može smatrati „razumnim intervalom“ u smislu standarda koje primjenjuje Evropski sud. Stoga je zaključio da je povrijeđeno apelantovo pravo iz člana II/3.d) Ustava BiH i člana 5. stav 4. Evropske konvencije.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud BiH u ovoj odluci: *Petrović protiv Srbije* (20. april 2021).

Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima AP 4204/22 – Naplata duga prodajom nekretnina, proporcionalnost, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant se pozvao na povredu prava na imovinu, jer su tri njegove nekretnine, čija je vrijednost procijenjena na 2.232.233,37 KM, u izvršnom postupku prodane za 1.116.116,69 KM, i to zbog duga koji je iznosio 98.021,71 KM sa kamatama i troškovima postupka.

Odluka

U ovom predmetu ključno pitanje je bilo da li je lišavanje apelanta njegove imovine bilo proporcionalno utvrđenom općem/javnom interesu, odnosno da li se odlukama suda uspostavlja pravična ravnoteža između apelantovog prava i općeg interesa. U vezi s tim, Ustavni sud BiH je istakao da je redovni sud propustio da razmotri i druge manje teretne mjere prema apelantu, npr. da li bi prodaja samo jedne od procijenjenih nekretnina bila dovoljna da se izmiri dug. Ustavni sud BiH je ukazao na to da je i odredbom člana 65. Zakona o izvršnom postupku propisano da se izvršenje određuje i provodi „u obimu koji je dovoljan za namirenje

povjerioca“. Imajući to u vidu, Ustavni sud BiH je zaključio da je usvajanjem prijedloga tražioca izvršenja da se prodaju sve tri apelantove nekretnine narušen princip proporcionalnosti na apelantovu štetu, odnosno da je stavljen pretjeran teret na apelanta, što je imalo kao posljedicu povredu njegovog prava na imovinu.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud BiH u ovoj odluci: *Vaskrsić protiv Slovenije* (25. juli 2017).

AP 4558/22 – Produženje mjere osiguranja, nema kršenja

Činjenice i apelacioni navodi

Rješenjem Kantonalnog suda od 5. septembra 2022. godine apelantici je u krivičnom postupku koji je pokrenut protiv nje produžena privremena mjera osiguranja – zabrana otuđenja i opterećenja nekretnina ili stvarnih prava na nekretninama. Sud je, između ostalog, naveo da je rok za kontrolu bio 27. februar 2022. godine, ali da zakon nije predvidio da će mjere osiguranja prestati da važe ukoliko sud ne donese rješenje o produženju izrečene mjere. Također je naveo da se mjere osiguranja, u skladu sa članom 18. stav 2. Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom (Zakon o oduzimanju imovine), mogu brisati samo odlukom suda. Rješenjem Vrhovnog suda odbijena je apelantčina žalba protiv navedenog rješenja. Apelantica se pred Ustavnim sudom BiH pozvala na kršenje prava na imovinu, pa je istakla da donesene mjere osiguranja nisu zakonite, zato što je sud nepravilno tumačio odredbu člana 17. stav 3. Zakona o oduzimanju imovine.

Odluka

Ustavni sud BiH je, između ostalog, naveo da nedonošenje sudske odluke, nakon što je istekao rok na koji je određena mjera osiguranja, ne znači da će ta mjera po automatizmu biti brisana, ili da će prestati njeno pravno dejstvo. Naime, Zakon o oduzimanju imovine eksplicitno

propisuje da je za brisanje mjere osiguranja potrebna odluka suda. Osim toga, Ustavni sud je prihvatio i stav Kantonalnog suda o tome da mjera osiguranja istekom vremena na koji je određena nije prestala, pa da ju je zbog toga trebalo odrediti, već produžiti. S obzirom na to, Ustavni sud BiH je zaključio da je privremena mjera osiguranja zakonita i da je miješanje u apelanticinu imovinu izvršeno u općem/javnom interesu. Ustavni sud BiH je naročito istakao da su sudovi uzeli u obzir i to da je apelantica bila u bjekstvu već šest godina, da je protiv nje Interpol izdao crvenu potjernicu, kao i da suđenje nikada

nije ni počelo upravo zbog toga što je apelantica nedostupna i što se krije. U odnosu na to apelantica se nije izjasnila, niti je pokušala da objasni zbog čega ne pristupa suđenju. Time bi omogućila da se vodi postupak, što bi eventualno skratilo i vrijeme trajanja privremenih mjera osiguranja. Uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti, Ustavni sud BiH je zaključio da je neupitna potreba države da osporenim mjerama „kontrolira“ apelanticinu imovinu, te da na apelanticu nije stavljen pretjeran teret. Stoga je zaključeno da nije prekršeno apelanticino pravo na imovinu.

Novine u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine

► Pripriemila: Emira Hodžić, Sud Bosne i Hercegovine

Uvod

Za ovaj broj Pravne hronike izabrano je šest pravosnažnih odluka Suda Bosne i Hercegovine iz prve polovine 2023. godine. Izabrane odluke odnose se na procesni aspekt krivičnog prava, zatim, na oblast materijalnog krivičnog prava, te na oblast međunarodne pravne pomoći. Pitanje primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama prožima se putem tumačenja pravilnosti primjene nacionalnih zakona u onoj mjeri u kojoj su to pitanje sudska vijeća razmatrala u svojim odlukama.

Presuda Apelacionog vijeća Suda BiH broj S1 2 K 034398 22 Kžk od 10. januara 2023. godine – imunitet svjedoka – član 6. EKLJP

Činjenice

Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Tužilaštvo) optužena su dva fizička i jedno pravno lice za počinjenje krivičnog djela porezna utaja ili prevara iz člana 210. stav 4. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZBiH), sve u vezi sa čl. 29, 54. i 124. istog zakona. Nakon što je proveden prvostepeni postupak, optuženi su oslobođeni optužbe.

Protiv prvostepene presude žalbu je podnijelo Tužilaštvo. Uvažavajući žalbene razloge,

prvostepena presuda je ukinuta zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i određeno je da se održi pretres pred Vijećem Apelacionog odjeljenja. Na održanom pretresu Apelaciono vijeće je provelo dokaze saslušanjem svjedoka i vještaka, koje je trebalo ponovno ispitati radi pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja, a na saglasan prijedlog stranaka i branilaca optuženih, na osnovu odredbe člana 317. stav 2. ZKPBiH, Vijeće je prihvatilo u spis sve dokaze iz prvostepenog postupka.

Odluka

Nakon održanog pretresa pred Vijećem Apelacionog odjeljenja, drugostepenom presudom optuženi su proglašeni krivim da su počinili krivično djelo poreska utaja, te su osuđeni na kazne zatvora u trajanju od pet godina, a pravnom licu je izrečena novčana kazna u iznosu od 2.500.000,00 KM. Na osnovu relevantnih odredaba KZBiH, od optuženog pravnog lica je oduzeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom u iznosu od 3.549.713,12 KM.

Tokom postupka odbrane optuženih su isticale da je davanje imuniteta jednom svjedoku nezakonito. Prigovorima o nezakonitosti dokaza odbrana je naglašavala da je svjedok u istrazi imao status osumnjičenog, te da mu je nezakonitim postupanjem Tužilaštva, suprotno odredbama ZKPBiH kojim su propisani uslovi

i postupak davanja imuniteta, imunitet i dat. Zbog navedenog, prema mišljenju odbrane, iskaz tog svjedoka je nezakonit dokaz. Pažljivom analizom dokaznog materijala Apelaciono vijeće je u ponovljenom postupku, prije svega, utvrdilo period, zatim, svojstvo i status lica kome je dat imunitet. U konačnici, Vijeće je zaključilo, suprotno navodima odbrane, da je imunitet dat licu koje je imalo status svjedoka, u skladu s pravilima koja su važila prije izmjene ZKPBiH 2018. godine. Istina, nije sporno da je isto lice davalo izjave i u svojstvu osumnjičenog, ali za druge inkriminacije, te pod drugim brojem istražnog predmeta. Vijeće je utvrdilo da je u konkretnom predmetu svjedok dao iskaz o istim inkriminiranim radnjama na glavnom pretresu povodom kojih je i dobio imunitet od Tužilaštva.

U predmetu je nesporno utvrđeno da je procesni status lica koje može dobiti imunitet prema odredbama ZKPBiH svjedok, ali da se s praktičnog aspekta tu najčešće radi o licima koja su na neki način bila involvirana u krivično djelo (saizvršilac, pomagač i slično), čije je svjedočenje neophodno da bi se otkrile sve okolnosti u vezi sa izvršenjem određenog krivičnog djela. Sud je naglasio da je dispozicija tužioca kome će dati imunitet, te da na tu odluku Sud ne može utjecati. Kada su u pitanju prihvatanje i ocjena takvih iskaza kao dokaza, oni se ocjenjuju kao i svi drugi dokazi, u skladu s načelom slobodne ocjene dokaza. Ipak, Sud je naglasio da se iskazi svjedoka koji su dobili imunitet imaju ocijeniti u svjetlu važećih propisa o krivičnom postupku, kao i na osnovu okolnosti svakog pojedinačnog slučaja. Isto tako, zaključeno je da se osuđujuća presuda ne može temeljiti samo na iskazu svjedoka koji je dobio imunitet, a taj stav je usvojen i u praksi Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), te Ustavnog suda BiH. Takvo postupanje može dovesti u pitanje pravičnost postupka u cjelini, odnosno moguću povredu člana 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (EKLJP). Pri tome Sud se pozvao na Odluku Ustavnog suda BiH broj AP 2118/08.

Imajući u vidu da je tom svjedoku prije svjedočenja odlukom glavnog tužioca, u skladu

s odredbama ZKPBiH koji je važio u to vrijeme, dat imunitet od krivičnog gonjenja u zamjenu za svjedočenje, Vijeće je zaključilo da su iskazi svjedoka iz istrage koje je Tužilaštvo koristilo na glavnom pretresu, kao i njegov iskaz na glavnom pretresu zakoniti dokazi i da se na njima može temeljiti sudska odluka. Pouzdanost i dokaznu vrijednost tog svjedoka Vijeće je ocijenilo pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima.

Kada je u pitanju primjena odredaba noveliranog ZKPBiH iz 2018. godine u pogledu imuniteta svjedoka, u nekim predmetima pred Sudom BiH se postavilo pitanje zakonitosti iskaza svjedoka koji su dali svoje iskaze pod imunitetom prije izmjena Zakona, odnosno prije donošenja Odluke Ustavnog suda broj U 5/16, u pogledu neustavnosti odredaba o imunitetu. Međutim, Sud BiH je u Presudi broj K S 2 036587 23 Kž od 3. aprila 2023. godine dao jasan stav da se odluka Ustavnog suda odnosi na sve predmete *pro futuro*, što proizlazi iz člana 7. Zakona o izmjenama i dopunama ZKPBiH od 17. septembra 2018. godine u kojem je navedeno da će se u svim predmetima u kojim je donesena naredba o provođenju istrage do stupanja na snagu ovog zakona postupak nastaviti prema odredbama ranijeg ZKPBiH.

**Predmet S1 2 K 036587 23 Kž od
3. aprila 2023. godine – optuženi
mora u istrazi biti ispitan za
radnje koje mu se optužnicom
stavljaju na teret – član 6. EKLJP**

Činjenice

Presudom Suda Bosne i Hercegovine broj S1 2 K 036587 20 K od 1. novembra 2022. godine optuženi su proglašeni krivima da su počinili krivično djelo neovlašteni promet opojnim drogama iz člana 195. stav 1. KZBiH, te im je Sud, na osnovu pomenute odredbe i odredaba čl. 39, 42, 48, 49. i 50. stav 1. tačka b) KZBiH, izrekao kazne zatvora u trajanju od po jedne godine. Dalje, Sud je primjenom relevantne odredbe istog zakona oduzeo opojnu drogu *cannabis*, ukupne neto-mase 596 kg. Optuženi su istovremeno oslobođeni da su

počinili krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. KZBiH. Prvostepenom presudom trećeoptuženi je oslobođen optužbe.

Protiv pomenute presude Tužilaštvo je podnijelo žalbu zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja, te zbog odluke o krivičnopravnoj sankciji s prijedlogom da Vijeće Apelacionog odjeljenja Suda BiH uvaži žalbu kao osnovanu i ukine prvostepenu presudu Suda BiH. Dalje, protiv navedene presude žalbu su izjavili branioci optuženih koji su prvostepenom presudom proglašeni krivim.

Odluka

Analizirajući žalbene navode, Apelaciono vijeće je donijelo drugostepenu presudu kojom je djelimično uvažilo žalbe, te je preinačilo kazne zatvora dvojici optuženih na dvije godine, a ukinulo prvostepenu presudu u odnosu na oslobađajući dio presude trećeoptuženom. Suština žalbe Tužilaštva ogledala se u prigovoru da je prvostepenom presudom Sud iz optužbe izostavio ključne elemente koji čine biće krivičnog djela organizovani kriminal, a da su se konkretne radnje optuženih mogle počinuti samo u sastavu grupe. Suprotno navodima Tužilaštva, Apelaciono vijeće je zaključilo da je prvostepeni sud na pravilan način iz činjeničnog supstrata izostavio pojedine dijelove optužnice na način koji nije doveo u pitanje suštinu optužnog akta, već da su izmjene izvršene u skladu s rezultatima dokaznog postupka, budući da nisu dokazani elementi krivičnog djela organizovani kriminal. U toku prvostepenog postupka je zaključeno, a u postupku odlučivanja o žalbi utvrđeno kao pravilno da postoje manjkavosti zapisnika o ispitivanju optuženih u istražnoj fazi, kada su još imali status osumnjičenih. Zbog tog razloga, nije mogla biti ispitana krivica optuženih u dijelu optuženja koji se odnosi na činjenice i okolnosti koje su opisane u optužnici kao radnje organizovanog kriminala. Naime, u toku istrage optuženi na te okolnosti nisu ni ispitani, odnosno nisu bili upoznati sa osnovima sumnje protiv njih, a što je *conditio sine qua non*

za podizanje optužnice u skladu sa odredbama ZKPBiH, te se zaključuje da je u odnosu na pojedine tačke optuženima dodata kriminalna količina. Dakle, u situaciji kada optuženi nisu ispitani u istrazi u odnosu na pojedine radnje koje su kasnije opisane u optužnici, Sud nije bio u mogućnosti u toku glavnog pretresa ispitivati njihovu ulogu u radnjama koje su opisane u tim tačkama optužnice. Obrazlažući svoj stav, Apelaciono vijeće se pozvalo na Odluku Ustavnog suda BiH broj AP 865/16 od 7. marta 2017. godine, te Evropskog suda u predmetu *Pelissier i Sassi protiv Francuske* [GC], aplikacija broj 25444/94, st. 51-54, 25. mart 1999. godine.

U konkretnom predmetu Vijeće je napomenulo da se Sud kretao u okviru žalbenih navoda, te budući da stranke nisu osporavale to što je donesena meritorna oslobađajuća presuda umjesto odbijajuća, u tom pogledu Apelaciono vijeće nije moglo donijeti drugačiju odluku.

Predmeti br. S11K 018711 15 Kri od 21. oktobra 2022. godine, S11K 018711 23 Krž 7 od 11. maja 2023. godine – zakonitost dokaza, položaj optuženog u vrijeme izvršenja krivičnog djela ne može biti jedina činjenica kojom se utvrđuje njegova krivica

Činjenice

Prvostepenom presudom Suda Bosne i Hercegovine optuženi su proglašeni krivim da su radnjama opisanim u izreci prvostepene presude na području opština Rudo i Višegrad, postupajući protivno pravilima međunarodnog prava, počinili krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. u vezi sa članom 22. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije za koje su im izrečene kazne zatvora u trajanju od po trinaest godina. Istovremeno, jedan od optuženih je oslobođen optužbe da je naredio protivzakonito odvođenje i zatvaranje, nečovječna postupanja, nanošenje velikih patnji i povreda tjelesnog integriteta i ubistva civilnog stanovništva.

Protiv navedene presude žalbu je izjavilo Tužilaštvo u odnosu na oslobađajući dio presude, i to zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, te zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, a na osuđujući dio presude izjavljena je žalba u odnosu na odluku o krivičnopravnoj sankciji. Branioci optuženih su, također, podnijeli žalbe.

Odluka

Nakon razmatranja žalbi Vijeće Apelacionog odjeljenja je žalbe odbilo kao neosnovane.

Jedno od interesantnih pitanja koje se pojavilo u ovom predmetu jeste prigovor zakonitosti iskaza svjedoka koji je dat u istrazi u prostorijama Ambasade BiH u Beogradu, Republika Srbija. Odbrana je isticala da je zapisnik nezakonit zbog toga što se nije radilo o zapisniku koji je pribavljen u skladu sa Ugovorom o pružanju međunarodne pravne pomoći, odnosno da nije ispoštovana procedura predviđena Zakonom o pružanju međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima, u skladu sa Ugovorom između BiH, Republike Srbije i Crne Gore. Međutim, Apelaciono vijeće je odbilo taj žalbeni prigovor i potvrdilo stav prvostepenog vijeća. Vijeće je obrazložilo da je riječ o svjedoku koji je dao iskaz ovlaštenim organima u prostorijama Ambasade BiH u Beogradu. Dakle, prema principu eksteritorijalnosti, svjedok je dao iskaz na teritoriji Bosne i Hercegovine u kom slučaju nije bilo potrebe da se predmetni zapisnik pribavlja u skladu s pravilima o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima.

Dalje, jedno od važnih pitanja koje se pojavilo u predmetu jeste svojstvo optuženog koji je u ovom postupku oslobođen, a koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela u kontekstu inkriminiranih radnji koje mu se stavljaju optužnicom na teret ostalim optuženima bio nadređeni. Upravo tu činjenicu Tužilaštvo je poentiralo kako u toku prvostepenog postupka, tako i u toku žalbenog postupka. Naime, Tužilaštvo je isticalo da je u vrijeme izvršenja krivičnog djela optuženi imao svojstvo komandanta lake pješadijske brigade

u čijem sastavu je djelovala i interventna četa kojom je komandovao jedan od saoptuženih i ostali optuženi u predmetu, a koji su direktni izvršioci predmetnog krivičnog djela.

Sud je kao nespornu učinio činjenicu o tačnosti hijerarhijskog lanca koji je naveden u optužnici. Također, nije sporno ni postojanje naredbe više komande, kao ni, u konačnici, dešavanja koja se odnose na zarobljavanje i ubistvo civila. Međutim, kada je u pitanju uloga optuženog koja se, prema optužnici, ogledala u tome da je izvršenje naredbe o protivzakonitom djelovanju povjerio prvom podređenom, Sud to nije mogao utvrditi na osnovu provedenih dokaza. Iz žalbenih prigovora Sud je zaključio da je Tužilaštvo odgovornost optuženog crpilo isključivo iz njegove pozicije, budući da je bio komandant brigade čiji su pripadnici direktno počinili inkriminirane radnje. Sud je usvojio stav da ta činjenica sama po sebi, zbog nedostatka bilo kojeg drugog neposrednog ili posrednog dokaza, nije dovoljna da se zaključi izvan svake razumne sumnje da je optuženi na bilo koji način uključen u izvršenje inkriminiranih radnji.

**Predmet broj S1 2 K 026686
22 Kž 11 od 10. marta 2023.
godine – odmjeravanje kazne,
priroda upravnog postupka u
odnosu na krivični postupak,
zakonitost dokaza, pravo na
jezik, umišljaj kod krivičnog
djela poreska utaja i prevara**

Činjenice

Prvostepenom presudom Suda Bosne i Hercegovine optuženi su proglašeni krivim da su kao pripadnici grupe za organizovani kriminal počinili krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. u vezi s produženim krivičnom djelom poresna utaja ili prevara iz člana 210. KZBiH. Odgovornim su proglašene i pravne osobe da su, kao pripadnici grupe za organizovani kriminal, počinile krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. u vezi s krivičnim djelom poresna utaja ili prevara iz člana 210, sve

u vezi sa članom 124. tač. c) i d) (raspolaganje protivpravno stečenom imovinskom koristi i propuštanje dužnog nadzora nad radom). Optužena fizička lica prvostepeni sud je osudio na kazne zatvora u trajanju od šest, odnosno dvije godine i šest mjeseci, a pravnim osobama izrekao novčanu kaznu u visini od 100.000,00 KM, odnosno novčanu kaznu u visini od 20.000,00 KM. Na osnovu čl. 110. i 111. KZBiH, a u vezi sa članom 392. ZKPBiH, od optuženih je oduzeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, i to u visini utajenog poreza u iznosu od 348.902,00 KM, odnosno u visini od 18.900,00 KM. Na osnovu odredaba člana 73. KZBiH, prvooptuženom je izrečena mjera sigurnosti – zabrana vršenja djelatnosti, i to poslova uvoza tekstilne robe i kožne galanterije, u trajanju od pet godina, računajući od dana pravosnažnosti presude. Na osnovu odredaba člana 74. KZBiH, prvostepenom presudom trajno su oduzeti predmeti koji su poslužili za izvršenje krivičnog djela. Dalje, optuženi su obavezani da plate troškove krivičnog postupka.

Istom presudom odbijena je optužba da je prvooptuženi počinio krivično djelo pranje novca iz člana 209. stav 3. u vezi sa st. 1. i 2, u vezi sa čl. 29. i 54. KZBiH. Preostala četiri optužena fizička lica oslobođena su da su počinila krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. u vezi s krivičnim djelom porezna utaja ili prevara iz člana 210. stav 4. u vezi sa st. 1. i 2, a sve u vezi sa čl. 31. i 54. KZBiH.

Protiv navedene presude žalbu je izjavilo Tužilaštvo BiH, te branioci optuženih fizičkih i pravnih lica. Tužilaštvo BiH je izjavilo žalbu zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i zbog odluke o krivičnopravnoj sankciji. Branioci optuženih su izjavili žalbu zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka i zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, odluke o krivičnopravnoj sankciji i imovinskopravnom zahtjevu s prijedlogom da Vijeće Apelacionog odjeljenja Suda BiH uvaži žalbu, preinači prvostepenu presudu, odnosno ukine presudu i odredi održavanje pretresa.

Odluka

Nakon što je ispitalo pobijanu presudu u granicama istaknutih žalbenih prigovora, Apelaciono vijeće je donijelo odluku kojom se djelimično uvažavaju žalbe branilaca, te je prvostepena presuda preinačena u pogledu odluke o kazni na način da su one smanjene. Optuženi su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od tri, odnosno od jedne godine, a optuženim pravnim osobama izrečene su novčane kazne u iznosu od 40.000,00 KM, odnosno u iznosu od 10.000,00 KM. U ostalom dijelu žalbe branilaca su odbijene, kao i žalba Tužilaštva, te je prvostepena presuda u preostalom dijelu potvrđena.

Prilikom odlučivanja o žalbenim razlozima koji se odnose na kaznu Apelaciono vijeće je imalo u vidu sudsku praksu u vezi sa kaznenom politikom u drugim sličnim predmetima ovog suda. S tim u vezi, drugostepeno vijeće je istaklo da, iako se ne radi o obaveznom zakonskom elementu u procjeni kazne, kaznena politika predstavlja dio pravičnosti postupka i pravnu sigurnost unutar države. Individualizacija kazne u svakom slučaju predstavlja dominantan osnov za odmjeravanje kazne, a što je Apelaciono vijeće imalo u vidu prihvatajući okolnosti iz pobijane presude. Međutim, ne treba zanemariti i prvi pomenuti aspekt u vidu kaznene politike, dovodeći sve u vezu sa aspektom pravičnosti, te radi otklanjanja bilo kakve sumnje o proizvoljnosti prilikom odlučivanja. Zbog svega navedenog, Apelaciono vijeće je preinačilo prvostepenu presudu u pogledu kazne na način kako je prethodno navedeno.

Dalje, u ovom predmetu odbrana optuženih je isticala u više navrata da se u konkretnom predmetu radi o zasnivanju presude na nezakonitim dokazima s obzirom na to da je Sud kao dokaz ocijenio nepravosnažan upravni akt, odnosno rješenje Uprave za indirektno oporezivanje BiH, koje je poništeno i vraćeno na ponovni postupak.

Taj prigovor Vijeće je odbilo zbog toga što odluke u upravnom postupku ne utječu na krivični postupak, te zbog toga što je za njega irelevantna činjenica da li je predmetno rješenje pravosnažno u upravnom postupku. Takav zaključak Apelaciono vijeće je, prije svega, izvelo na osnovu člana 19. ZKPBiH koji propisuje mogućnost da sud sam riješi prethodno pitanje, te se, dodatno, tim članom naglašava da, u slučaju donošenja odluke o prethodnom pitanju u drugom postupku, ono ne veže sud u pogledu ocjene je li učinjeno krivično djelo. Da nije tako, onda bi u krivičnim predmetima poreske utaje sud bio obavezan da zastane s postupkom do pravosnažnog okončanja upravnog postupka, što bi značilo da krivični postupak ovisi o nekom prethodnom pitanju iz drugog postupka. U konkretnom slučaju navedeno rješenje je ocijenjeno u vezi sa svim ostalim priloženim dokazima, kao dio ukupne dokazne građe, koje je ocijenio i vještak prilikom sačinjavanja svog nalaza i mišljenja.

Dalje, u žalbi je pobijano i pitanje da li je prvostepeni sud prekoračio optužnicu. Svoju tezu odbrana je zasnivala na zaključku da se optuženi optužnicom teretio za pomaganje, a presudom je proglašen krivim kao direktni izvršilac krivičnog djela. Apelaciono vijeće je utvrdilo da prvostepeni sud nije prekoračio optužnicu kada je optuženog proglasio krivim kao direktnog izvršioca krivičnog djela, a ne kao pomagača, kako je to bilo navedeno u optužnici. Naime, optuženom je stavljeno na teret da je bio član grupe za organizovani kriminal za šta je i proglašen krivim. Iako je tužilac opisane radnje kvalifikovao kao pomaganje, a prvostepeni sud ga proglasio krivim kao direktnog izvršioca, prema ocjeni Apelacionog vijeća, nije došlo do prekoračenja optužbe, jer je prvostepeni sud unutar iste kriminalne količine, ne dirajući u meritum činjeničnog stanja, izvršio drugačiju kvalifikaciju radnji optuženog. Kao član grupe optuženi je svojim radnjama doprinio izvršenju krivičnog djela, a one mogu biti pomaganje, podstrekavanje ili učestvovanje u direktnom izvršenju. Pri takvom stanju stvari, kada je utvrđeno u toku postupka da optuženi

nije ostvarivao radnju pomaganjem, prema mišljenju Apelacionog vijeća, prvostepeni sud je okvalifikovao te radnje kao doprinos člana grupi, te je iz činjeničnog supstrata izostavio nepotrebne činjenice, a istovremeno nisu dodate nove okolnosti koje nije sadržavala optužnica. Imajući u vidu navedeno, nije došlo do povrede krivičnog postupka u smislu prekoračenja optužbe.

Odbrana jednog od optuženih pravnih lica je isticala da je optuženom povrijeđeno pravo na korištenje jezika koji razumije iz člana 6. stav 3. tačka a) EKLJP, ističući da jedan dio materijalnih dokaza nije bio preveden na jezik koji je razumljiv optuženom. Apelaciono vijeće je pažljivo ispitalo navedeni prigovor, budući da je riječ o konvencijskom pravu na pravično suđenje i pravu na odbranu kao dijelu tog prava, čije kršenje povlači za sobom povrede zakona o krivičnom postupku. Analizirajući žalbene prigovore i u tom kontekstu postupanje prvostepenog suda, kao i okolnosti iz kojih je vidljivo da li je optuženi koristio predmetnu dokumentaciju u redovnoj komunikaciji prilikom počinjenja krivičnog djela i u samom krivičnom postupku, Sud je utvrdio da je postupak bio pravičan u svojoj ukupnosti, te da nije povrijeđen član 6. EKLJP. Takav zaključak Apelaciono vijeće je izvelo, prije svega, iz ponašanja optuženog u inkriminisano vrijeme. Iz iskaza svjedoka proizlazi da je optuženi redovno poslovno komunicirao e-mailom, pri čemu je slao dokumentaciju koja je bila predmet korespondencije i koja je prevedena na bosanski jezik, te razumljiva optuženom, što je vidljivo iz sadržaja komunikacije, posebno u pogledu predmeta poslovanja. Vijeće je primijetilo da se odbrana u žalbi pozivala na sadržaj iz spornog dokaza u okviru žalbenog prigovora o pogrešno i nepotpuno utvrđenom činjeničnom stanju iz čega je Sud dobio dodatnu potvrdu da je odbrani bila jasna i razumljiva sadržina dokaza.

Odbrana optuženih je, pored navedenih istaknutih prigovora, isticala i postojanje umišljaja kao elementa bića navedenog krivičnog djela, te da izreka presude ne sadrži činjenice i

okolnosti iz kojih proizlazi jasan psihički odnos optuženog prema djelu. Međutim, Apelaciono vijeće je smatralo da je pogrešan takav pristup pojmu namjere, odnosno umišljaja. Kod navedenog krivičnog djela subjektivni odnos prema djelu se izvlači iz odluke da se djelo ostvari. Vijeće je poentiralo da namjera predstavlja neposredni sastavni dio volje, ali kako će ona biti opisana zavisi od svakog konkretnog slučaja. Kada se posmatra zakonska definicija krivičnog djela poreska utaja ili prevara, subjektivni elemenat u smislu namjere nije nužno eksplicitno iskazati u činjeničnom opisu, već ona nedvosmisleno proizlazi iz opisa svih činjenica i okolnosti ovog predmeta, radnji optuženog i cilja koji je postignut tim radnjama, a što je u konkretnom predmetu i učinjeno.

**Predmet broj S1 2 K 035457 23
Kž od 31. maja 2023. godine –
produženo krivično djelo**

Činjenice

Presudom Suda Bosne i Hercegovine broj S1 2 K 035457 22 K od 28. februara 2023. godine optužena je proglašena krivom da je počinila produženo krivično djelo prevara u službi iz člana 222. stav 3. u vezi sa stavom 1. KZBiH, sve u vezi sa članom 54. KZBiH, pa je osuđena na kaznu zatvora u trajanju od tri godine. Istom presudom od optužene je oduzeta imovinska korist pribavljena izvršenjem krivičnog djela – novac u iznosu od 34.440,00 eura, u protivvrijednosti od 67.358,79 KM.

Protiv navedene presude žalbu je blagovremeno izjavio branilac optužene zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, odluke o krivičnopravnoj sankciji i oduzimanju imovinske koristi s prijedlogom da Vijeće Apelacionog odjeljenja Suda BiH žalbu uvaži, pobijanu presudu preinači, ili da presudu ukine i odredi održavanje pretresa pred Apelacionim vijećem.

Odluka

Nakon što je ispitalo pobijanu presudu u granicama istaknutih žalbenih navoda, u skladu s odredbom člana 306. ZKPBiH, Apelaciono vijeće je žalbu odbilo i potvrdilo prvostepenu presudu.

Kao što je već navedeno, optužena je proglašena krivom da je počinila produženo krivično djelo prevara u službi iz člana 222. stav 3. u vezi sa stavom 1. KZBiH. Odbrana optužene je u žalbi isticala da je Sud pogrešno primijenio odredbu člana 54. KZBiH koji propisuje kada će postojati produženo krivično djelo. Stoga je Apelaciono vijeće, razmatrajući žalbene navode odbrane, ocijenilo i da li je prvostepeno vijeće na pravilan način zaključilo da li postoje svi elementi produženog krivičnog djela, u smislu pomenute odredbe, i to da li je „učinilac s umišljajem učinio više istih ili istovrsnih krivičnih djela koja, s obzirom na način učinjenja, njihovu vremensku povezanost i druge stvarne okolnosti koje ih povezuju, čine jedinstvenu cjelinu”.

Odbrana je prigovarala da je prvostepeni sud pogrešno ocijenio nalaz i mišljenje vještaka ekonomske struke u kojim je navedeno više pojedinačnih slučajeva podizanja novca s deviznog računa Agencije u kojoj je optužena bila zaposlena, a koji optužena nije položila na blagajnu te agencije. Odbrana je smatrala da se na temelju te činjenice pogrešno zaključilo da se radi o produženom krivičnom djelu kod kojeg se ne mogu sabirati pojedinačni iznosi prisvojenog novca.

Nasuprot žalbenim prigovorima, Apelaciono vijeće je ocijenilo da su pravilni zaključci prvostepenog vijeća u pogledu postojanja produženog krivičnog djela. Naime, Vijeće je, prije svega, imalo u vidu umišljaj, u smislu postojanja produžene namjere počinioca koja se ispoljavala tokom cijelog inkriminisanog perioda, odnosno svake radnje koja je učinjena. Takvu namjeru Vijeće je okarakterisalo na sljedeći način: „Kao takva podrazumijeva da odluka za svaku novu radnju iz sastava

produženog krivičnog djela predstavlja volju da se nastavi ukupna djelatnost.“^[3]

Zbog tog razloga, vijeće Suda je zaključilo da je namjera optužene postojala tokom cijelog inkriminisanog perioda, a da se njen finalni učinak ogleda u jedinstvenoj posljedici koja proizlazi iz pojedinačno poduzetih radnji. S tim u vezi, ne može se zanemariti ukupan zbir štetne posljedice koja je nastupila poduzimanjem pojedinačnih radnji sa istom psihičkom namjerom stjecanja protivpravne imovinske koristi u vremenskom kontinuitetu od devet godina. U prilog tome da se radi o produženom krivičnom djelu govori i činjenica o načinu izvršenja radnji koji je identičan, a da je u svakom pojedinačnom slučaju oštećen budžet Bosne i Hercegovine.

Slijedeći navedeno, Apelaciono vijeće je ustanovilo da je pravilan zaključak prvostepenog vijeća da je optužena počinila produženo krivično djelo prevara u službi s obzirom na to da sva pojedinačna djela nesumnjivo čine jedinstvenu kriminalnu cjelinu.

Predmet broj SI 3 K 045263 23
Kž od 13. juna 2023. godine
- postupak ekstradicije,
pretpostavke za izručenje

Činjenice

Rješenjem Suda Bosne i Hercegovine utvrđeno je da su ispunjene zakonske pretpostavke za izručenje potraživane pravosudnim organima Republike Srbije radi krivičnog gonjenja zbog sumnje da je počinila produženo krivično djelo teško ubistvo u pomaganju iz člana 114. stav 1. tač. 1. i 3. u vezi sa članom 35. Krivičnog zakona Republike Srbije.

Protiv navedenog rješenja žalbu je blagovremeno izjavio branilac potraživane s prijedlogom da Vijeće Apelacionog odjeljenja žalbu uvaži, pobijano rješenje preinači tako što će donijeti

rješenje kojim se utvrđuje da nisu ispunjene pretpostavke za izručenje, ili da pobijano rješenje ukine i predmet vrati na ponovni postupak. U žalbi se navodi da dokumentacija koja je dostavljena uz molbu za izručenje ne sadrži elemente koji bi ukazivali na to da su ispunjene zakonske pretpostavke za izručenje, budući da se iz nje ne može izvesti zaključak o postojanju osnovane sumnje da je potraživana počinila krivično djelo koje joj se stavlja na teret.

Odluka

Analizirajući pobijano rješenje, Apelaciono vijeće je zaključilo da je vanpretresno prvostepeno vijeće svestrano preispitalo uslove za izručenje potraživane, te da je u tom smislu donijelo pravilnu odluku da se potraživana izruči pravosudnim organima Republike Srbije.

Odbrana se pogrešno pozivala na činjenicu o postojanju/nepostojanju osnovane sumnje kao uslova za izručenje potraživanog lica. Suprotno navodima odbrane, Sud je odlučio o uslovima za ekstradiciju koji su propisani članom 34. stav 1. tačka h) Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći i koji su formalnopravne prirode. Imajući u vidu prirodu ekstradicionog postupka, uloga Suda koji odlučuje o ekstradiciji nije da provjerava postojanje osnovane sumnje. Postojanje osnovane sumnje provjeravat će organ koji će voditi krivični postupak protiv potraživane u toku krivičnog postupka. Za postupak ekstradicije je, prema odredbama pomenutog člana, potreban standard “dovoljno dokaza za sumnju” da je potraživani počinio određeno krivično djelo. U konkretnom slučaju, radi odlučivanja, Sudu su dostavljeni popis dokaza na kojima se temelji osnovana sumnja, naredba o provođenju istrage protiv potraživane i rješenja o određivanju mjere pritvora. Shodno navedenom, Apelaciono vijeće je utvrdilo da je u konkretnom slučaju zadovoljen traženi standard uslova za izručenje, a to je dovoljno dokaza za sumnju.

Novine u jurisprudenciji Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

► Pripremio: Edin Čengić, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine

Uvod

Za ovaj broj časopisa Pravna hronika iz bogate prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine (Vrhovni sud FBiH) izdvojeno je šest odluka iz prve polovine 2023. godine, i to četiri odluke iz oblasti krivičnog prava, te dvije odluke iz oblasti građanskog prava.

**Predmet broj 09 0 K 039539 22 Kž 9
od 7. februara 2023. godine – Pravna
kvalifikacija krivičnog djela u
slučaju nasilnih spolnih odnošaja
nad istom žrtvom u njenoj različitoj
životnoj dobi u više navrata**

Činjenice i žalbeni navodi

Tačkom 1. izreke prvostepene presude optuženi je proglašen krivim da je prisilio na spolni odnošaj mlđb. pastorku, starosti oko 11 godina, između ostalog, tako što je navedeno da je on iskoristio položaj očuha, te da su njegove radnje, kada je u pitanju ta tačka, kvalifikovane kao krivično djelo spolni odnošaj sa djetetom iz člana 207. stav 2. u vezi sa članom 203. stav 1. u stjecaju sa krivičnim djelom spolni odnošaj sa djetetom iz člana 207. stav 3. u vezi sa članom 205. stav 2, što je spolni odnošaj zloupotrebom položaja.

Dalje, tačkom 2. izreke pobijane presude optuženi je proglašen krivim da je izvršio krivično djelo silovanje, produženo krivično djelo silovanje mlđb. pastorku u periodu dok je ona imala 14 do 18 godina i da su njegove radnje pravno kvalifikovane kao produženo krivično djelo silovanje iz člana 203. stav 5. u vezi sa stavom 1. člana 55. u stjecaju sa produženim krivičnim djelom spolni odnošaj zloupotrebom položaja iz člana 205. stav 2. u vezi sa članom 55. Tačkom 3. izreke pobijane presude optuženi je proglašen krivim da je sada, u vremenskom periodu od njene 18. do 21. godine silovao istu osobu, dakle, pastorku koja je tada bila punoljetna i da su njegove radnje kvalifikovane kao produženo krivično djelo silovanje iz člana 203. stav 1. u vezi sa članom 55. S obzirom na prethodno navedeno, prvostepeni sud je primijenio odredbu o stjecaju za sva ta krivična djela i izrekao mu jedinstvenu kaznu zatvora.

Odredbom člana 321. ZKPFBiH je propisano da drugostepeni sud ispituje presudu u onom dijelu koji se pobija žalbom, a po službenoj dužnosti da li je povrijeđen Krivični zakon na štetu optuženog.

U konkretnom predmetu bilo je sporno to dali se u slučaju kontinuiranog nasilnog vršenja obljube nad istom osobom u njenim različitim životnim

dobima radi o jednom produženom krivičnom djelu, čija bi kvalifikacija bila određena prema najtežem obliku krivičnog djela u konstrukciji takvog produženog krivičnog djela, ili se radi o stjecaju?

Odluka

Prema odredbi člana 55. KZFBiH, produženo krivično djelo je učinjeno kad je učinitelj s namjerom učinio više istih ili istovrsnih krivičnih djela koja, s obzirom na način učinjenja, njihovu vremensku povezanost i druge stvarne okolnosti koje ih povezuju, čine jedinstvenu cjelinu (stav 1). Kada se radi o produženom krivičnom djelu istih zakonskih obilježja, sud će izabrati vrstu i mjeru kazne koja je propisana za to krivično djelo.

Oštećena je rođena 17. februara 2000. godine, a provedenim dokazima je utvrđeno da je optuženi silovao oštećenu i u periodu od njene 16. do 18. godine života (tačka 2. izreke presude), dakle, kada je bila maloljetna (što predstavlja kvalifikovani oblik iz člana 203. stav 5. KZFBiH krivičnog djela silovanje), te da je oštećenu nastavio silovati i u periodu od njene 18. do 21. godine života (tačka 3. izreke presude), kada je bila punoljetna (što je osnovni oblik iz člana 203. stav 1. krivičnog djela silovanje). Stoga, pošto je optuženi izvršio više nasilnih spolnih odnošaja nad istom žrtvom u njenoj različitoj životnoj dobi, slijedi da je optuženi učinio dva istovrsna krivična djela silovanja koja, s obzirom na način učinjenja, njihovu vremensku povezanost i druge stvarne okolnosti koje ih povezuju, čine jedno djelo.

Pri donošenju ovog zaključka Vrhovni sud Federacije BiH je ocijenio da je optuženi izvršio više nasilnih spolnih odnošaja u kontinuitetu u periodu od 2016. godine do juna 2021. godine, kao i da su ti nasilni spolni odnošaji izvršeni nad istom žrtvom. Pored navedenog, optuženi je poduzimao radnje na isti način – koristio je odsustvo majke oštećene i prisiljavao oštećenu na spolne odnose uz prijetnju da će joj ubiti majku ukoliko oštećena sa njim ne bude imala spolne

odnose. Imajući u vidu prethodno navedenu odredbu člana 55. KZFBiH, prema kojoj će se pravna kvalifikacija radnji izvršiti prema pravnoj kvalifikaciji najtežeg djela koje ulazi u sastav produženog krivičnog djela, slijedi da je to u konkretnom slučaju produženo krivično djelo silovanje iz člana 203. stav 5. u vezi sa članom 55. KZFBiH. Naime, tom odredbom je propisano da će se učinilac tog krivičnog djela kazniti kaznom zatvora od najmanje tri godine (dakle, može se izreći kazna zatvora do 20 godina), a za krivično djelo silovanje iz člana 203. stav 1. KZFBiH propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina. Zbog navedenih razloga, ovaj sud je ustanovio da su se u radnjama optuženog opisanim u tač. 2. i 3. izreke pobijane presude ostvarila sva bitna obilježja produženog krivičnog djela silovanje iz člana 203. stav 5. u vezi sa stavom 1. i članom 55. KZFBiH. Pošto je prvostepeni sud optuženog za radnje opisane u tački 3. izreke pobijane presude proglasio krivim za posebno krivično djelo silovanje iz člana 203. stav 1. u vezi sa članom 55. KZFBiH, učinio je povredu Krivičnog zakona iz člana 313. stav 1. tačka d) KZFBiH.

Imajući u vidu navedeno, u ovome predmetu Vrhovni sud Federacije BiH je usvojio sljedeći stav:

U slučaju kada isti optuženi učini više nasilnih spolnih odnošaja nad istom žrtvom u njenoj različitoj životnoj dobi, pod uvjetima koje ima u vidu član 55. KZFBiH, te radnje će se pravno kvalifikovati prema pravnoj kvalifikaciji najtežeg krivičnog djela koje ulazi u konstrukciju produženog krivičnog djela.

**Predmet broj 06 0 K 014078 21
Kž od 10. januara 2023. godine
– Zasnivanje presude na iskazu
odsutnog svjedoka, čiji je iskaz iz
istrage čitan na glavnom pretresu**

Činjenice i žalbeni navodi

Presudom Kantonalnog suda u Novom Travniku broj 06 0 K 014078 20 K od 7. jula 2021. godine

optuženi V.Dž. je proglašen krivim za krivično djelo razbojništvo iz člana 289. stav 2. u vezi sa stavom 1. i člana 31. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (KZFBiH), pa je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šest godina.

Protiv prvostepene presude žalbu je izjavila i braniteljica optuženog V.Dž. u kojoj, između ostalog, prvostepenu presudu pobija i zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, te u žalbi ističe da je tužitelj imao mogućnost da ispita svjedoka - oštećenog Ž.S., čiji je iskaz iz istrage pročitao na glavnom pretresu, a da je sud odbrani optuženog uskratio mogućnost da ispita tog svjedoka, pri čemu se opredijeljenost suda u pogledu krivice temelji „prvenstveno“ na iskazima tog svjedoka iz istrage. Pošto je, prema mišljenju braniteljice, sud uskratio mogućnost odbrani optuženog da ispita navedenog svjedoka, time je povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz člana 6. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP).

Odluka

U pogledu prethodno iznesenih žalbenih navoda braniteljice optuženog V.Dž., prema mišljenju ovog suda, najprije treba imati u vidu da se članom 6. stav 3. tačka d) EKLJP štiti pravo optuženog da ispituje svjedoke „protiv sebe“, ili da se oni ispituju, te da se osiguraju prisustvo i ispitivanje svjedoka u njegovu korist pod istim uvjetima koji važe za svjedoke koji svjedoče protiv njega. Dakle, član 6. stav 3. tačka d) EKLJP sadrži načelo prema kojem svi dokazi koji terete optuženog (na kojim se zasniva odluka suda o krivici optuženog) moraju, u pravilu, biti izvedeni u prisustvu optuženog na javnoj raspravi s ciljem kontradiktornosti postupka. Izuzeci od tog načela su mogući, ali oni ne smiju povređivati prava odbrane koja, u pravilu, zahtijevaju da se optuženom omogući primjerena i stvarna mogućnost da ospori dokaze i da ispituje svjedoke „protiv njega“ (presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Al-Khawaja i Tahery protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjevi br. 26766/05 i 22228/06, stav 118).

U vezi sa navedenim, Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) je u svojim presudama, prije svega u presudama donesenim u predmetu *Schatschaschwili protiv Njemačke*, zahtjev broj 9154/10, st. od 100. do 131, i u predmetu *Al-Khawaja i Tahery protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjevi br. 26766/05 i 22228/06, st. od 119. do 147, odredio kriterije koji treba da budu ispunjeni kako ne bi došlo do povrede prava na odbranu optuženog i pravičnost postupka u situaciji kada svjedok optužbe nije ispitan na glavnom pretresu i kada su iskazi koje je taj svjedok prethodno dao (u istrazi) prihvaćeni kao dokazi, i to: da li je postojao valjan razlog da svjedok ne dođe na glavni pretres (suđenje) i da se prihvati iskaz tog svjedoka iz istrage kao dokaz; da li je takav iskaz iz istrage predstavljao jedini ili odlučujući dokaz da se osudi optuženi i da li je bilo dovoljno „uravnotežujućih faktora“ koji omogućuju pravilnu ocjenu pouzdanosti tog dokaza. Pri tome sva tri navedena kriterija su međusobno povezana i sud može da ih ispituje različitim redoslijedom, posebno u situaciji kada neki od tih kriterija naročito ukazuje na to da su osigurana ili povrijeđena prava iz člana 6. st. 1. i 3. tačka d) EKLJP (presuda ESLJP u predmetu *Paić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 47082/12, stav 31).

Stoga, drugi dokazi (navedeni od 10. do 14. strane pobijane presude, čiju sadržinu je sud u bitnom naveo, kao i razloge zbog kojih je te dokaze ocijenio kao vjerodostojne) ne samo da su potvrdili vjerodostojnost iskaza iz istrage svjedoka Ž.S. nego, istovremeno, i po nalaženju ovog suda, omogućavaju da se donese zaključak o tome da je optuženi V.Dž., kao saučinitelj, učinio navedeno krivično djelo. Slijedeći navedeno, prema mišljenju ovoga suda, iskazi svjedoka Ž.S. iz istrage ne predstavljaju jedini ili odlučujući dokaz za takav zaključak prvostepenog suda, a još u pobijanoj presudi navedeni su pomenuti „uravnotežujući“ faktori dovoljni da se procijeni pouzdanost iskaza svjedoka Ž.S. iz istrage.

Zbog navedenih razloga, Vrhovni sud FBiH smatra da time što je sud prihvatio kao dokaze

iskaze svjedoka Ž.S. iz istrage, kojeg nije ispitala odbrana optuženog V.DŽ. na glavnom pretresu, u konkretnom slučaju nema kao posljedicu povredu prava na pravično suđenje i prava na odbranu optuženog, u smislu člana 6. st. 1. i 3. tačka d) EKLJP, pa su suprotni žalbeni navodi braniteljice ovog optuženog odbijeni kao neosnovani.

**Predmet broj 09 0 K 037021 23
Kž 3 od 6. jula 2023. godine –
Svojtvo povezane osobe u smislu
člana 4. stav 1. tačka d) Zakona o
oduzimanju nezakonito stečene
imovine krivičnim djelom**

Činjenice i žalbeni navodi

Rješenjem Kantonalnog suda u Sarajevu broj 09 0 K 037021 23 Kpp 44 od 19. maja 2023. godine radi osiguranja imovinske koristi za koju se sumnja da je pribavljena krivičnim djelima u iznosu od najmanje 916.427,20 KM, čiji je cilj postizanje svrhe osiguranja, produžena je privremena mjera osiguranja imovinske koristi prema povezanom licu – Udruženje „O. m.“ sa osumnjičenim Č.A. Naime, protiv njega se vodi istraga zbog krivičnih djela zloupotreba položaja ili ovlaštenja iz člana 383. stav 3. u vezi sa stavom 1. i pranje novca iz člana 272. stav 3. u vezi sa stavom 1, sve u vezi sa čl. 31, 54. i 55. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (KZFBiH), i to mjera zabrane otuđenja i opterećenja nekretnine ili stvarnih prava upisanih na nekretnini uz zabilježbu u zemljišnim knjigama.

Protiv tog rješenja žalbu je izjavila braniteljica osumnjičenog Č.A., advokat V.V., zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, ističući pri tome u dijelu žalbe da se Udruženje „O. m.“ ne može tretirati kao povezana osoba, jer se ne radi o fizičkom licu i da ono nije obuhvaćeno naredbom o provođenju istrage, kao ni naredbom o proširenju istrage od 7. maja 2021. godine.

Odluka

Ispitujući pobijano rješenje u pogledu prethodno iznesenih žalbenih navoda, Vrhovni sud FBiH navode nije mogao prihvatiti kao osnovane zbog toga što, prema odredbi člana 4. stav 1. tačka d) Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom, povezane osobe su, između ostalog, fizičke i pravne osobe za koje sud utvrdi da su na njih prenesene stvari ili prava koja predstavljaju imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom, a da to prenošenje nije bilo u dobroj vjeri.

Prema tome, imajući u vidu tu odredbu, ne može se prihvatiti tvrdnja odbrane da pomenuto udruženje ne može imati status povezane osobe samo zbog toga što se ne radi o fizičkoj osobi. Također, postojanje statusa povezane osobe nije uvjetovano da se protiv te osobe vodi istraga, niti takvo što proizlazi iz odredaba navedenog zakona.

**Predmet broj 03 0 K 021537 23
Kž 11 od 16. marta 2023. godine
– Oslobođenje od dužnosti
čuvanja profesionalne tajne**

Činjenice i žalbeni navodi

Presudom Kantonalnog suda u Tuzli broj 03 0 K 021537 21 K od 23. septembra 2022. godine optužena J.M. proglašena je krivom da je počinila krivično djelo ubistvo iz člana 166. stav 2. tačka a) Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (KZFBiH) i osuđena na kaznu zatvora u trajanju od dvadeset godina.

Protiv navedene presude žalbu je izjavio branitelj optužene, advokat R.K., pobijajući presudu i zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka i) ZKPFBiH. Pri tome je naveo da prim. dr. A.K., dr. R.S. i psiholog, mr. N.K.-P., kao osobe koje su liječile, odnosno pružale usluge zdravstvene zaštite optuženoj, nisu mogli biti određeni kao vještaci, ističući da je to suprotno članu 112. stav 1. u vezi sa članom 96. stav 1. tačka c) ZKPFBiH.

Odluka

Ispitujući takve žalbene navode branitelja optužene, ovaj sud ih je ocijenio kao neosnovane.

Naime, odredbom člana 96. stav 1. tačka c) ZKPFBiH propisano je da se ne može saslušati kao svjedok osoba koja bi svojim iskazom povrijedila dužnost čuvanja profesionalne tajne (vjerski službenik, odnosno ispovjednik, novinar u svrhu zaštite izvora informacija, advokat, bilježnik, liječnik, babica i dr.) osim ako je oslobođena te dužnosti posebnim propisom ili izjavom osobe u čiju je korist ustanovljeno čuvanje tajne.

Dalje, odredbom člana 138. stav 5. Zakona o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH“ br. 46/2010 i 75/2013) propisano je oslobađanje od dužnosti čuvanja profesionalne tajne, između ostalog, za zdravstvene radnike i druge radnike u zdravstvu koji za zdravstveno stanje pacijenta saznaju pri vršenju svojih dužnosti kada su u krivičnom postupku pozvani u statusu svjedoka.

Uzimajući u obzir prethodno citirane zakonske odredbe, prema mišljenju ovoga suda, to znači da određivanje pomenutih osoba za vještake u konkretnom slučaju nije suprotno odredbi člana 112. stav 1. u vezi sa članom 96. stav 1. tačka c) ZKPFBiH, pa slijedi da, zbog razloga navedenih u žalbi, nije učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka i) ZKPFBiH.

Predmet broj 51 0 P 065412 22 Rev 3 od 7. marta 2023. godine – Naknada štete i koncesija

Činjenice predmeta

Predmet spora je bio zahtjev za naknadu štete sa zakonskim zateznim kamatama zbog povrede ugovorne obaveze iz ugovora o koncesiji za projektovanje, izgradnju, korištenje i prenos hidroelektrane, te četiri aneksa ugovora.

Iz činjeničnog stanja koje su utvrdili nižestepeni sudovi proizlazi da su tužitelj kao koncesionar

i tuženi kao koncesor 26. marta 2010. godine zaključili ugovor o koncesiji, da je tužitelj blagovremeno od nadležnih organa pribavio sve potrebne dozvole, kao i građevinsku dozvolu za izgradnju hidroelektrane, da je tužitelj, radi realizacije svoje ugovorne obaveze, zaključio ugovor o kreditu u iznosu od 1.000.000,00 KM, te da je izvršio određeni dio građevinskih radova i dopremanja opreme radi izgradnje. Mještani su fizički onemogućili tužitelja da izvodi bilo kakve radove na gradnji objekta vodozahvata za hidroelektranu, odnosno da iskopa i izgradi cjevovode od lokacije vodozahvata do strojare planirane trase. Zbog toga se tužitelj u više navrata obraćao tuženom, tražeći da se on angažuje kako bi se radovi nesmetano izvodili, odnosno da zajedno poduzimaju aktivnosti, i to tako da je tužitelj nudio da sanira putnu komunikaciju i izgradi put, a da tuženi osigura poljoprivredne poticaje i zapošljavanje. Međutim, angažman nije dao nikakav rezultat i dogovor sa mještanima nije postignut.

Pošto je onemogućen nastavak radova, nabavljena oprema i cijevi su svakodnevno gubili svoju vrijednost. Tužitelj je jednostrano raskinuo ugovor o koncesiji izjavom volje 24. avgusta 2012. godine, a u postupku je utvrđena visina štete koju čine ukupna ulaganja radi pribavljanja dokumentacije, finansijskih i kreditnih sredstava, nabavke i ugradnje opreme, kao i već okončanih radova na izgradnji HE.

Na osnovu takvih činjenica nižestepeni sudovi su ocijenili da je tužbeni zahtjev tužitelja osnovan, te su udovoljili zahtjevu za isplatu iznosa od 1.416.384,00 KM.

Odluka

U ovoj pravnoj stvari Vrhovni sud je usvojio stav da je pravilan zaključak drugostepenog suda da postoji ugovorna odgovornost tuženog za štetu koju je pretrpio tužitelj.

U sadržajnom smislu, koncesija je poseban pravni institut pomoću kojeg javna vlast dozvoljava da se iskorištava određeno dobro,

da se izvode određeni radovi, ili da se obavljaju kakve djelatnosti. Odluka o dodjeli koncesije ima javnopravni značaj jednostranog akta javne vlasti i na toj odluci se zaključuje ugovor o koncesiji sa koncesionarom koji je građanskopravne prirode i na njihova međusobna prava i obaveze primjenjuju se, pored odredaba Zakona o koncesijama, i odredbe Zakona o obligacionim odnosima, što su parnične stranke dogovorile i u ugovoru o koncesiji.

Potpisivanjem ugovora stranke su preuzele na sebe određena prava i obaveze, te ugovorile pravna sredstva u slučaju da jedna od stranaka ne ispunjava preuzete obaveze, ili da ih obavlja protivno ugovornim odredbama, što je regulisano odredbom člana 50. tog ugovora. Ugovoreno je da, u slučaju da treće lice onemogućava ili otežava koncesionaru korištenje koncesije prema ovom ugovoru, koncesionar će o tome odmah izvijestiti koncesora na najpogodniji način, a ugovor prestaje da važi, između ostalog, i raskidom ovog ugovora.

Pri utvrđenoj činjenici da je tužitelj obavještavao tuženog, kao davatelja koncesije, o konkretnoj situaciji u više navrata i da je tražio od tuženog, kao koncesora, da poduzme potrebne mjere i aktivnosti zbog negativnog reagiranja lokalne javnosti na korištenje koncesije, da tuženi nije poduzeo primjerene radnje i napore da izvrši svoje ugovorne obaveze da se prestane onemogućavanje ili otežavanje koncesionaru da koristi koncesiju, posljedično tome onemogućio je tužitelja da ispunjava svoje obaveze, što je dovelo do raskida ugovora o koncesiji sa 24. avgustom 2012. godine.

Dakle, vodeći računa o svrsi ugovora, o podjeli rizika koja proizlazi iz ugovora, te interesima obiju strana, i Vrhovni sud FBiH smatra da tužitelj ima pravo na naknadu štete, jer je djelimično izvršio ugovor, kao i pravo na vraćanje uloženog.

Postojanje protivpravnosti, kao jedne od općih pretpostavki odgovornosti za štetu, ogleda se u tome što tuženi nije ispunio svoju

ugovornu obavezu i omogućio tužitelju da nesmetano koristi koncesiju zbog čega je ta radnja protupravna (neispunjenje ugovora), te je istodobno i štetna radnja, jer je izazvala povredu subjektivnog obligacionog prava tužitelja kao povjerioca.

Predmet broj 51 0 Ps 139665 22 Rev od 7. marta 2023. godine – Ugovor o zalogu kao zelenaški ugovor

Činjenice predmeta

U navedenom slučaju tužitelj je tražio da se utvrdi ništavost ugovora o zalogu i da se briše založno pravo na pokretnoj imovini privrednog društva, tvrdeći da je u pitanju zelenaški ugovor iz člana 141. Zakona o obligacionim odnosima.

U postupku pred nižestepenim sudovima je utvrđeno da su parnične stranke 2009. godine zaključile ugovor o kreditu prema kojem je tužena banka tužitelju, kao korisniku kredita, plasirala kreditna sredstva u ukupnom iznosu od 30.000,00 KM za kupovinu obrtnih sredstava, da su ugovorena pojedinačna sredstva obezbjeđenja za uredno vraćanje kredita, pa tako i zasnivanje založnog prava u Registru zaloga Ministarstva pravde BiH na opštu imovinu – tehnološku opremu - radne mašine čiji je vlasnik tužitelj kao založni dužnik, da su potom parnične stranke zaključile i ugovor o zalogu kojim tužitelj, kao založni dužnik, u svrhu osiguranja naplate novčanog potraživanja prema ugovoru o kreditu u iznosu od 30.000,00 KM, uvećano za ugovorene i zatezne kamate sa ostalim troškovima koji nastanu, daje u zalogu pokretnu imovinu čija je vrijednost procijenjena na iznos od 475.930,00 KM, da je zalog na imovini tužitelja, kao založnog dužnika, na temelju zaključenog ugovora o zalozi registrovan u Registru zaloga Ministarstva pravde BiH 6. januara 2010. godine, da korisnik kredita nije vratio tuženom kreditna sredstva odobrena i plasirana prema zaključenom ugovoru o kreditu po njegovoj dospelosti, pa je tužena na temelju zaključenog ugovora o zalozi podnijela prijedlog za izvršenje protiv založnog dužnika

radi prinudne naplate novčanog potraživanja izvršenjem na založenoj pokretnoj imovini tužitelja.

Prvostepeni sud je odbio tužbeni zahtjev, navodeći kao bitno da su stranke, kao ugovorne strane, svoje međusobne odnose regulisale u skladu sa odredbom čl. 10. i 12. ZOO. Pošto je navedeni ugovor o zalogu zaključen saglasnošću volja ugovornih strana i pošto nije protivan prinudnim propisima ili moralu društva, nema pravnog osnova da se zaključi da se u konkretnom slučaju radi o ništavom ugovoru, jer nisu ispunjeni uvjeti za njegovu ništavost propisani članom 141. stav 1. ZOO.

Drugostepeni sud je prihvatio kao pravilne činjenične i pravne zaključke prvostepenog suda.

U reviziji tužitelj je ponovio žalbene tvrdnje prema kojima je sporni ugovor potpisao zbog nedovoljnog iskustva i neznanja i zbog toga što se nalazio u teškoj materijalnoj situaciji, a da je tužena to iskoristila da bi ishodila povoljan ugovor za sebe. Naime, iz toga bi proizlazila njegova tvrdnja da sporni ugovor opterećuju zelenaška svojstva, te da nije bilo razloga da se odbije njegov tužbeni zahtjev.

Odluka

Vrhovni sud je ocijenio da su nižestepeni sudovi pravilno odlučili kada su odbili tužbeni zahtjev tužitelja kao neosnovan uz zaključak da tužitelj nije dokazao da postoje elementi zelenaškog ugovora u zaključenom ugovoru o zalogu pokretnih stvari.

Pojam zelenaškog ugovora iz člana 141. ZOO se temelji na dva kumulativno postavljena uvjeta: objektivnom za koji je potrebno ustanoviti očiglednu nesrazmjernu između činidbe i protučinidbe i subjektivnom prema kojem ta nesrazmjera proizlazi iz nekog subjektivnog stanja drugog ugovarača, i to stanja nužde, teškog materijalnog stanja, nedovoljnog iskustva, lakomisenosti ili zavisnosti. Između navedenih subjektivnih i objektivnih okolnosti

mora postojati uzročna veza.

Da bi postojao zelenaški ugovor, potrebno je da se utvrdi namjera jednog ugovarača koji iskorištava tešku situaciju drugog ugovarača na način da on koristi neke od subjektivnih momenata navedenih u spomenutoj zakonskoj odredbi i da na osnovu toga ugovori za sebe, ili za neko treće lice korist koja je očigledno nesrazmjerna sa onim što je on dao, ili učinio, ili se obavezao da to da ili učini.

U postupku je utvrđeno da je tužitelja, kao pravnog lica, u postupku pregovaranja o potpisivanju ugovora o zalozi zastupao zakonski zastupnik - direktor, koji po logici stvari nije osoba koja nema dovoljno iskustva. Zakonski zastupnik tužitelja - direktor je, kao i svaka stranka u vrijeme zaključenja spornog ugovora, imao mogućnost da angažuje punomoćnika za zastupanje ako je smatrao da nema dovoljno iskustva i znanja, što bi bila odlika dobrog privrednika, odnosno dobrog domaćina, saglasno odredbi člana 18. ZOO.

Kao drugi razlog navodne ništavosti ugovora tužitelj se samo pozvao na nuždu i ekonomsko stanje kao razlog zbog kojeg je sklopio navedeni ugovor, a da pritom nije naveo okolnosti koje bi opravdavale zaključak da ona postoji. Zbog toga nije dokazano ni da je u trenutku potpisivanja ugovora bio u stanju nužde i da je bio primoran da zaključi ugovor sa tuženom, niti da je tužena tim ugovorom za sebe pribavila nesrazmjernu korist, jer na te okolnosti ne upućuje nijedan izvedeni dokaz.

Suprotno stavu tužitelja, da bi se ocijenilo da li postoji očigledna nesrazmjera, kako je propisana odredbom člana 141. stav (1) ZOO, tužitelj je trebalo da dokaže da postoji disproporcija kojom se narušava načelo ekvivalentnosti i da je ta disproporcija protivna izričitoj zakonskoj odredbi ili moralu društva, a da je na nju pristao jer je bio u stanju nužde, ekonomske ovisnosti, što je objektivna okolnost koja se ocjenjuje u svakom pojedinom slučaju s obzirom na pravnu prirodu posla.

Stav sudske prakse i pravne teorije jeste da, u okolnostima kada nije donesen poseban zakon kojim se određuje visina gornje granice za koju se može tražiti zaloga pokretne stvari u svrhu

obezbjeđenja kredita, i tada treba ocijeniti ima li elemenata zelenaškog ugovora u svakom pojedinom ugovoru (član 141. stav 1. ZOO).

Новине у јуриспруденцији Врховног суда Републике Српске

► Припремила: Тања Милетић, Врховни суд Републике Српске

Увод

За овај број часописа издвојено је шест одлука Врховног суда Републике Српске. Ријеч је о одлукама у којима су изражени правни ставови о актуелним питањима из кривичне, грађанске и управне области.

**Предмет број 95 0 К 069350
23 Квлз 2 – основ одузимања
имовинске користи, члан
83 Кривичног законика
Републике Српске, члан
246 Закона о кривичном
поступку Републике Српске**

Чињенице и наводи из захтјева за заштиту законитости

Првостепеном пресудом, донесеном на основу споразума о признању кривице, која је потврђена другостепеном пресудом, оптужени је проглашен кривим због продуженог кривичног дјела фалсификовање исправе из члана 347 став 1 Кривичног законика Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 64/17 и 15/21- у даљем тексту: КЗРС) за које му је изречена новчана казна у износу од 4.500,00 КМ. Истом пресудом,

на основу члана 82 КЗРС, изречена му је мјера безбједности одузимања предмета, и то рачуна за хотелске услуге са појединачно наведеним бројевима и новчаним износима, а на основу члана 83 КЗРС у вези са чланом 386 Закона о кривичном поступку Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 53/12, 91/17, 66/18 и 15/21- у даљем тексту: ЗКПРС), од оптуженог је одузета имовинска корист прибављена кривичним дјелом у износу од 24.834,50 КМ и 232.485,00 РСД (у противвриједности израженој у конвертибилним маркама).

Против те пресуде бранилац осуђеног поднио је захтјев за заштиту законитости (у даљем тексту: захтјев) због повреде одредаба кривичног поступка из члана 311 став 1 тачка г) ЗКПРС, истичући да је у поступку доношења побијане пресуде повријеђено право на одбрану оптуженог на начин да, вршећи контролу споразума о признању кривице, суд није утврдио да је оптужени поучен о могућој посљедици признања која се односи на одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом, која је значајна за одлуку суда о прихватању споразума и доношењу побијане пресуде на темељу тог споразума. Такође, бранилац је

навео у захтјеву да је повријеђен кривични законик, указујући при томе да је одлуком о одузимању имовинске користи у конкретном случају суд прекорачио овлашћење које по закону има.

Одлука

Врховни суд Републике Српске је наведени захтјев одбио као неоснован, сматрајући да повреде закона на које се позива подносилац захтјева нису учињене. Према оцјени тог суда, за прихватљивост споразума о признању кривице суд је обавезан да приликом разматрања споразума утврди да су испуњени услови предвиђени одредбом члана 246 став 6 ЗКПРС у које спада и то да је оптуженом презентована као могућа посљедица признања кривице и одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом. Наиме, под тачком а) цитирана законска одредба валидност признања условљава чињеницама да је до признања кривице дошло добровољно, свјесно и са разумијевањем, као и након упознавања са могућим посљедицама, укључујући и посљедице у вези са имовинскоправним захтјевом и трошковима кривичног поступка. Тако конципирана одредба упознавања оптуженог са могућим посљедицама признања кривице не ограничава се само на имовинскоправни захтјев и трошкове поступка (које су посебно апострофиране) него укључује и све друге законске посљедице признања кривице у које се несумњиво убраја и посљедица која се огледа у одузимању имовинске користи прибављене кривичним дјелом (уколико није досуђен имовинскоправни захтјев оштећеном, или уколико та корист прелази висину досуђеног имовинскоправног захтјева). Супротно тврдњи у захтјеву, из садржаја записника са рочишта одржаног ради разматрања споразума о признању кривице произилази да је оптужени разумио да закључење споразума о

признању кривице има као посљедицу и обавезу враћања имовинске користи прибављене кривичним дјелом. Дакле, на том рочишту оптужени је сасвим одређено и јасно изјавио да је свјестан своје обавезе да врати имовинску корист прибављену кривичним дјелом, па тиме нема мјеста за приговор у захтјеву заснован на тврдњи да је право на одбрану осуђеног повријеђено тако што није упознат са том посљедицом признања кривице. Приговор изнесен у захтјеву којим се тврди да одузимање имовинске користи није било предмет преговарања са тужиоцем је ирелевантан, јер је у питању посљедица кривичног дјела која не може да буде предмет преговарања оптуженог са тужиоцем с обзиром на императивне законске норме у којима је садржан принцип да нико не може да задржи имовинску корист прибављену кривичним дјелом, као и обавеза суда да одлуком којом је утврђено извршење кривичног дјела, по службеној дужности, одузме имовинску корист прибављену кривичним дјелом под условима прописаним кривичним закоником.

Даље, пошто из чињеничног описа садржаног у изреци побијане правоснажне пресуде произилази да је осуђени извршењем продуженог кривичног дјела фалсификовање исправе из члана 347 став 1 КЗРС прибавио за себе имовинску корист у наведеном износу, па имајући у виду да је оштећено предузеће са имовинскоправним захтјевом упућено на парницу, закључено је да је суд правилно примијенио кривични законик када је, поступајући по службеној дужности (на што га обавезује одредба члана 387 став 1 ЗКПРС), одузео имовинску корист од осуђеног у смислу одредбе члана 83 КЗРС (која прописује да се судском одлуком којом је утврђено извршење кривичног дјела обавезно одузима имовинска корист, као и приходи и друге користи настале из имовинске користи прибављене кривичним дјелом). Због тога, нема мјеста за приговор у захтјеву заснован

на тврдњи да је одлуком о одузимању имовинске користи у конкретном случају суд прекорачио овлашћење које по закону има.

**Предмет број 80 0 К 123612 22
Квлз – Принцип легалитета
кривичног гоњења и принцип
акузаторности, члан 17 став
2 и члан 16 став 1 Закона о
кривичном поступку**

***Чињенице и наводи из захтјева
за заштиту законитости***

Пресудом првостепеног суда, која је потврђена пресудом другостепеног суда, оптужени је проглашен кривим због кривичног дјела тјелесне повреде из члана 131 став 1 Кривичног законика Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 64/17 и 15/21 - у даљем тексту: КЗРС) и осуђен на новчану казну у износу од 500,00 КМ коју је обавезан да плати у року од једног мјесеца рачунајући од дана правоснажности те пресуде.

Против те пресуде бранилац осуђеног поднио је захтјев за заштиту законитости (у даљем тексту: захтјев) због повреде одредаба члана 131 став 3 КЗРС, сугеришући на тај начин да су повријеђене одредбе члана 312 тачка в) Закона о кривичном поступку Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 53/12, 91/17, 66/18 и 15/21- у даљем тексту: ЗКПРС). Та повреда, како се наводи у захтјеву, манифестује се постојањем околности које искључују кривично гоњење уз тврдњу да у конкретном случају нема приједлога оштећеног за кривично гоњење у смислу одредбе члана 131 став 3 КЗРС. Предложено је да Врховни суд Републике Српске преиначи цитиране пресуде тако да одбије оптужбу, или да укине наведене пресуде и предмет врати на поновни поступак.

Одлука

Према оцјени овог суда, у захтјеву се правилно истиче да је, према ставу 3 члана 131 КЗРС, кривично гоњење за основни облик кривичног дјела тјелесне повреде из става 1 ове законске одредбе, на које дјело се осуда по правоснажној пресуди односи, условљено постојањем приједлога оштећеног за кривично гоњење. Да је у конкретном случају поступак покренут на приједлог оштећеног, не спори ни подносилац захтјева (према разлозима у образложењу захтјева). Међутим, подносилац захтјева заснива тезу да је искључена законска претпоставка за даље вођење поступка на чињеници да је оштећени на главном претресу одржаном 8. новембра 2021. године изјавио да не тражи кривично гоњење, па да се, слиједом тога, морала донијети пресуда којом се одбија оптужба.

Овај суд закључује да на наведеним аргументима захтјева не може да се заснива тврдња о повреди кривичног законика из одредбе члана 312 тачка в) ЗКПРС, која регулише околности које искључују кривично гоњење. Наиме, када је за кривично дјело тјелесне повреде поступак покренут по приједлогу оштећеног, његово изјашњење на главном претресу да не тражи кривично гоњење нема утицај на даљи ток поступка, како то правилно истиче и другостепени суд, изјашњавајући се на жалбени приговор одбране заснован на тврдњи да је поступак вођен и окончан без приједлога оштећеног, које разлоге прихвата и овај суд као мјеродавно образложење. Утицај оштећеног на покретање и вођење кривичног поступка (за кривична дјела за која је кривично гоњење условљено приједлогом оштећеног) ограничава се искључиво на одлуку да ли ће поднијети приједлог надлежном јавном тужиоцу за кривично гоњење, а када је такав приједлог поднесен, одлука о покретању и вођењу кривичног поступка, у складу са принципом акузаторности и принципом легалитета кривичног гоњења, у искључивој

је надлежности јавног тужиоца. Дакле, када јавни тужилац у таквим предметима донесе наредбу о спровођењу истраге и по окончању истраге подигне оптужницу код надлежног суда (заузимајући тако позитиван став према приједлогу оштећеног за кривично гоњење), накнадно ревидирани став оштећеног у односу на покренути поступак, заснован на изјави да не тражи кривично гоњење оптуженог, ирелевантан је, јер јавни тужилац, као државни орган, у складу са законом диспонира кривичним гоњењем, док се овлашћења оштећеног у кривичном поступку своде на диспонирање имовинскоправним захтјевом. Само у случају негативних тужилачких одлука по пријави оштећеног за кривично дјело и по приједлогу за кривично гоњење оштећеном су на располагању правна средства у виду притужбе главном окружном јавном тужиоцу и приговора главном републичком јавном тужиоцу када су у питању наредба о спровођењу истраге, наредба о обустави истраге и одустанак од кривичног гоњења до потврђивања оптужнице, као и могућност да под условима предвиђеним законом преузме кривично гоњење када јавни тужилац, након потврђивања оптужнице, изјави да одустаје од оптужнице. Због наведених разлога, предметни захтјев браниоца осуђеног је одбијен као неоснован.

**Предмет број 57 0 Пс 136362 23
Рев - Побијање дужникових
правних радњи, члан 284 Закона
о облигационим односима**

Чињенице и наводи из ревизије

Тужбеним захтјевом у овој парници тужилац је тражио да се утврди да уговор о купопродаји некретнина који су закључили тужени „Ј.с.“ д.о.о. Л. 18. априла 2018. године нема правно дјелство у односу на тужиоца, и то у дијелу потребном за намирење његовог потраживања које има према „Ј.с.“ д.о.о. Л. у износу од 113.351,80 КМ са припадајућом каматом, те да се брише тужени као власник

некретнина које су биле предмет тог уговора у јавним евиденцијама.

Из утврђеног чињеничног стања произилази да је правоснажном пресудом из 2018. године „Ј.с.“ д.о.о. Л. обавезан да тужиоцу исплати износ од 113.351,80 КМ и да му накнади трошкове спора у износу од 6.666,24 КМ са законском затезном каматом, да је тужилац 2019. године поднио приједлог за извршење ради наплате тог износа, да је у извршном поступку тужилац успио да наплати само износ од 1.251,00 КМ, да преостали дио потраживања у износу од 120.018,04 КМ није успио да наплати с обзиром на то да су сви рачуни „Ј.с.“ д.о.о. Л. били блокирани а да није имао ни непокретну имовину с обзиром на то да је 18. априла 2018. године продао туженом своју пословну зграду за купопродајну цијену од 450.246,57 КМ. Због тога је извршни поступак против њега обустављен, те се на темељу наведеног купопродајног уговора тужени у јавним књигама укњижио као власник продатих некретнина са 1/1 дијела.

Нижестепени судови су одбили тужбени захтјев, сматрајући да тужилац није доказао да је „Ј.с.“ д.о.о. Л. наведени купопродајни уговор закључио с намјером да оштети тужиоца и да је тужени био несавјестан приликом закључења тог уговора, а од исплаћене купопродајне цијене је остало довољно новца да се намири потраживање тужиоца.

Против другостепене пресуде тужилац је изјавио ревизију због повреде одредаба парничног поступка и погрешне примјене материјалног права с приједлогом да се оспорена пресуда преиначи или укине и предмет врати на поновно суђење.

Одлука

Одлучујући о предметној ревизији, позивајући се на одредбе члана 280 Закона о облигационим односима („Службени

лист СФРЈ“ бр. 29/78, 39/85 и 57/89, те „Службени гласник Републике Српске“ бр. 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04, у даљем тексту: ЗОО), односно институт паулијанске тужбе (*actio Pauliana*), чија је сврха заштита повјериоца од несавјесних или немарних дужника, овај суд сматра да се схватања нижестепених судова која се односе на дио тужбеног захтјева којим се тражи да се утврди да купопродајни уговор од 18. априла 2018. године нема дјелство у односу на тужиоца за сада не могу прихватити као правилна. Суд је другостепену пресуду у том дијелу, као и у погледу одлуке о трошковима укинуо и предмет у том дијелу вратио другостепеном суду на поновно суђење.

Међутим, у дијелу тужбеног захтјева којим се побија одлука о захтјеву за брисање туженог из јавних евиденција Врховни суд Републике Српске је ревизију одбио. Наиме, овај суд сматра да сврха побијања није, као код поништаја или рушљивости правних послова према општем грађанском праву, да се прогласи као неважећа цијела правна радња и према свим лицима, него да се прогласи да нема дјелства само према повјериоцу који радњу побија и само у мјери потребној за његово намирење (члан 284 ЗОО). Према свим осталим лицима побијана правна радња остаје на снази. Тако се дјелство побијања састоји у релативној неважности правне радње, неважности која не дјелује ретроактивно. Побиање је објективно ограничено на оно што је, услјед правне радње, отуђено из дужникове имовине. У овом случају тужени је стекао право својине на предмету побијања и он то право не губи усвајањем побојне тужбе, а тужилац само има право да захтијева од суда да се тужба забиљежи у земљишној књизи. Стога, овај суд сматра да су нижестепени судови правилно судили када су одбили дио тужбеног захтјева којим је тражено брисање права својине туженог у јавним евиденцијама.

Предмет број 57 0 Пс 122765 22
Рев – Дозвољеност ревизије,
члан 247 став 1 у вези са чланом
237 став 3 тачка 1 Закона о
парничном поступку

Чињенице и наводи из ревизије

Првостепеном пресудом тужени је обавезан да тужиоцу исплати износ од 15.693,71 КМ са каматом од 17. јануара 2014. године до исплате, а преко досуђеног износа захтјев тужиоца је одбијен. Другостепеном пресудом жалба туженог је усвојена, а првостепена пресуда преиначена тако што је одбијен захтјев тужиоца.

Тужилац ревизијом побија другостепену пресуду због погрешне примјене материјалног права с приједлогом да се ревизија усвоји, побијана пресуда преиначи, односно укине, и предмет врати на поновно суђење. Позивајући се на одредбу члана 237 ст. 3 и 4 Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ бр. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 и 61/13 - у даљем тексту: ЗПП), тужилац је предложио да се о ревизији мериторно одлучи наводећи да одлука о ревизији зависи од рјешења правног питања (у ком року застаријева потраживање осигураваача према штетнику, с наслова износа које је исплатио свом осигуранику као оштећеном по основу уговора о каско-осигурању моторног возила) важног за обезбјеђење јединствене примјене права и равноправности свих у његовој примјени. Такође је указао на то да је у односу на конкретну парницу Виши привредни суд у Бањој Луци о истом питању усвојио различито становиште у Пресуди број 57 0 Малс 128122 20 Пж од 26. новембра 2020. године, а да је такво становиште усвојено и у одлукама Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине бр. 43 0 Мал 011940 12 Рев и 65 0 Пс 040370 16 Рев.

Одлука

Одлучујући о предметној ревизији, овај суд сматра да вриједност побијаног дијела правоснажне пресуде не прелази износ од 50.000,00 КМ, па ревизија није дозвољена сагласно одредби члана 237 став 2 ЗПП. У погледу правног питања које се поставља овај суд закључује да ревизија није сачињена сагласно одредби члана 237 став 4 ЗПП, слиједом чега нису испуњени услови да се расправља о њој ни примјеном одредбе члана 237 ст. 3 и 4 ЗПП. Осим тога, о питању које је постављено овај суд се изјаснио у бројним одлукама, а побијана одлука није супротна становишту овог суда.

Даље, пошто ревизија указује на различиту судску праксу једног другостепеног суда, а не више другостепених судова, овај суд сматра да околност да о одређеном правном питању постоји различита пракса истог другостепеног суда није разлог да се дозволи ревизија, јер тај случај не може да се подведе под одредбу члана 237 став 3 тачка 1 ЗПП. Наиме, уједначавање праксе истог другостепеног суда се врши на сједници грађанског одјељења тог суда, сходно одредби члана 54 Закона о судовима Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 37/12, 44/15 и 100/17) и члана 18 став 2 Правилника о унутрашњем судском пословању („Службени гласник Републике Српске“ број 9/14). Поред тога, према мишљењу овог суда, постојање противрјечних судских одлука у оквиру истог суда у погледу истог или сличног чињеничног и правног питања не доводи нужно до повреде принципа правне сигурности као неодојивог елемента права на правично суђење уколико таквим постојањем нису створене дубоке и дугорочне разлике у пракси једног суда, односно континуирана несигурност, за шта тужилац у конкретном случају није предочио доказе. С обзиром на наведено, те да ни позивање ревизије на другачије правно становиште о наведеном питању, усвојено у означеним одлукама Врховног суда Федерације БиХ, није разлог

да се ревизија дозволи, јер, сходно одредби члана 238 ЗПП, о ревизији одлучује Врховни суд Републике Српске, који је ревизијски суд који има у виду одредба члана 237 став 3 тачка б) ЗПП, овај суд је предметну ревизију одбацио као недозвољену.

Предмет број 13 0 У 006087 21 Увп – Утврђивање права својине по основу приватизације државног капитала у предузећима, члан 8а. Закона о приватизацији државног капитала у предузећима

Чињенице и наводи из захтјева за ванредно преиспитивање

Побијаном пресудом је одбијена тужба поднесена против оспореног акта, којим је одбијена жалба тужиоца изјављена против рјешења првостепеног органа којим је одбијен захтјев тужиоца за утврђивање права својине на непокретностима, ближе описаним у диспозитиву првостепеног рјешења, који је поднесен у складу са одредбом члана 8а. Закона о приватизацији државног капитала у предузећима („Службени гласник Републике Српске“ бр.51/06, 1/07, 53/07, 41/08, 58/09, 79/11 и 28/13 - у даљем тексту: Закон). Суд је подржао чињеничне и правне закључке органа који се своде на то да је по захтјеву тужиоца, поднесеном у смислу одредбе члана 8а. Закона, већ вођен и правоснажно окончан поступак којим је утврђено право својине на замљишту испод објеката који су били предмет приватизације и земљишту које служи за њихову редовну употребу, те да је новоподнесеним захтјевом тужилац обухватио парцеле које према Регулационом плану просторне цјелине „Б.В.“ представљају неизграђено грађевинско и пољопривредно земљиште које није ни могло бити предмет приватизације.

Захтјевом за ванредно преиспитивање те пресуде (у даљем тексту: захтјев) тужилац побија њену законитост због повреда

правила поступка које имају утицај на рјешење ствари и погрешне примјене материјалног права, па предлаже да се захтјев уважи и побијана пресуда преиначи, или да се она укине и предмет врати нижестепеном суду на поновни поступак и одлучивање.

Одлука

Према оцјени Врховног суда Републике Српске, побијаном пресудом је правилно одбијена тужба поднесена против оспореног акта тужене. Наиме, овај суд сматра да међу странкама није спорно да је по захтјеву тужиоца, поднесеном у смислу одредбе члана 8а. Закона, већ вођен поступак који је окончан правоснажним рјешењем првостепеног органа од 20. маја 2015. године, потврђено рјешењем тужене од 20. августа 2015. године, којим је у корист тужиоца утврђено право својине на непокретностима које се налазе испод објеката који су били предмет приватизације и које служе за њихову редовну употребу, као што није спорно ни то да је тужилац 29. марта 2016. године поднио нови захтјев којим је обухватио бројне друге непокретности а у вези са којим нису испуњени услови за признавање права према овом законском основу, што су правилно закључили и образложили органи управе, а подржао суд. Даље, из навода образложења првостепеног рјешења, које је основано подржала тужена оспореним актом, произилази да нису испуњени услови за примјену одредбе члана 8а. Закона у вези са непокретностима које су обухваћене новоподнесеним захтјевом тужиоца, јер оне представљају неизграђено грађевинско и пољопривредно земљиште које није ни могло бити предмет приватизације, при чему нити једна од парцела које су обухваћене тим захтјевом није садржана у Програму приватизације „Образац П-1“ као парцела на којој су изграђени објекти који су приватизовани. То суштинско утврђење органа засновано на исправама списа тужилац ничим не побија, а само је оно битно са аспекта правилне

примјене одредбе члана 8а. Закона, већ се искључиво бави појмом „правоснажно пресуђене ствари“. То нема никаквог значаја у овом управном поступку и управном спору, јер првостепени орган није одбацио захтјев због ових разлога, већ је мериторно одлучио о њему на начин да га је одбио због претходно изнесених разлога, не доводећи коначно у питање околност да странка сама диспонира захтјевом о којем се одлучује у складу са законом.

Предмет број 11 0 У 020352 22 Увп - Упис права својине, члан 72 ст. 2 и 3 Закона о извршном поступку

Чињенице и наводи из захтјева за ванредно преиспитивање

Побијаном пресудом одбијена је тужба против оспореног акта којим је одбијена жалба тужиоца изјављена против рјешења првостепеног органа којим је, на основу Уговора о купопродаји од 23. маја 2012. године и Анекса Уговора о купопродаји од 19. септембра 2013. године, које је сачинио и овјерио нотар, дозвољен упис права својине у књигу уложених уговора о продаји пословних зграда, пословних просторија и гаража у Лист уложених уговора број... к.о. Б. 7, и то гаражног мјеста као посебног дијела зграде у Б., у Ул..., бр. гаражног мјеста 25 А, укупне површине 14,79 м², изграђене на к.ч. број ... у корист „Ф.“ д.о.о. П. са 1/1 дијела. Суд је прихватио образложење из оспореног акта да уписана забиљежба извршења на предметној непокретности не представља законску сметњу да се у јавним евиденцијама изврши промјена власника непокретности и да та промјена власника непокретности на којој је претходно уписана забиљежба извршења не утиче на остваривање права тужиоца, као тражиоца извршења, у извршном поступку, а сходно одредби члана 72 Закона о извршном поступку („Службени гласник Републике Српске“ бр. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12, 67/13, 98/14 и 66/18 – у даљем тексту: ЗИП), будући

да је забиљежба извршења на предметној непокретности у јавној евиденцији уписана прије него што је поднесен захтјев за промјену права својине по основу наведеног купопродајног уговора и анекса уговора.

Захтјевом за ванредно преиспитивање те пресуде (у даљем тексту: захтјев) тужилац оспорава њену законитост, предлажући да се захтјев уважи и побијана пресуда преиначи, истичући, између осталог, да рестриктивно тумачење члана 72 ст. 2 и 3 ЗИП, не узимајући у обзир специфичне околности случаја, доводи до тога да извршни поступак губи смисао и тиме доводи у питање наплату потраживања потврђеног правоснажном извршном судском пресудом.

Одлука

Према оцјени Врховног суда Републике Српске, тужилац погрешно сматра да суд рестриктивно тумачи одредбу члана 72 ст. 2 и 3 ЗИП којом је прописано да забиљежбом извршења тражилац извршења стиче право да своје потраживање намири из непокретности, да је лице које након уписа забиљежбе извршења стекне одређена права на тој непокретности дужно да трпи првенствено остваривање права на

намирење тражиоца извршења стечено том забиљежбом, а да промјена власника непокретности током извршног поступка не спречава да се тај поступак настави против новог власника као извршеника до висине вриједности непокретности.

Наиме, суд сматра да је правилно да упис забиљежбе извршења представља једну од радњи извршења на непокретности и да уписана забиљежба извршења не представља законску сметњу да се у јавним евиденцијама изврши промјена власника непокретности на којој је уписана забиљежба извршења. С обзиром на то да се наведена забиљежба односи како на предметну катастарску парцелу, тако и на стамбено-пословни објекат изграђен на њој, као и на посебан дио непокретности који се налази у стамбено-пословном објекту изграђеном на к.ч. ..., наведена забиљежба се односи и на предметно гаражно мјесто, па тужилац неће бити спријечен да оствари своје потраживање намирењем - продајом наведене непокретности, а по основу забиљежбе извршења. Због изложеног, према оцјени овог суда, побијаном пресудом дати су аргументовани и увјерљиви разлози за одбијање тужбе усљед чега се наводи захтјева показују као потпуно неосновани.

Novine u jurisprudenciji Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

► Pripremila: Mirela Adžajlić-Hodžić, Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Uvod

Za ovaj broj časopisa *Pravna hronika* Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine izdvojio je pet presuda iz prve polovine 2023. godine, i to jednu presudu iz oblasti krivičnog prava i četiri presude iz oblasti građanskog prava.

Presuda broj 96 0 K 127584 23 Kž 2 - Prevara u službi

Činjenice i žalbeni navodi

Prvostepenom presudom optuženi je, na osnovu člana 284. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: ZKPBDiH), oslobođen optužbe da je počinio krivično djelo prevara u službi iz člana 379. stav 1. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZBDiH).

Protiv navedene presude žalbu je podnijelo Tužilaštvo Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: tužilac) zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 297. stav 2. ZKPBDiH. Naime, tužilac je smatrao

da je prvostepeni sud pravilno i potpuno utvrdio činjenično stanje, ali da je njegovom pogrešnom ocjenom izveo nepravilan i pogrešan zaključak da Tužilaštvo nije dokazalo da je optuženi kritične prilike postupao sa direktnim umišljajem. U žalbi tužilac, između ostalog, ukazuje na to da su dužnost i obaveza optuženog bile da, kao obrađivač predmeta, provjeri da li podnosilac zahtjeva zadovoljava sve kriterijume predviđene Pravilnikom o načinu i uslovima za podsticaj u poljoprivrednoj proizvodnji, te da je, kao lice koje vodi upravni postupak, bio dužan da postupa sa povećanom pažnjom u odnosu na druge uposlenike (referenta koji zaprima zahtjeve, šefa Odjeljenja koji potpisuje rješenja).

Odluka

Krivično djelo prevara u službi predstavlja poseban vid prevare koju čini službeno ili odgovorno lice u obavljanju službe s namjerom da sebi ili drugome pribavi protivpravnu imovinsku korist, u konkretnom slučaju na drugi način dovodeći u zabludu službeno lice da izvrši nezakonitu isplatu, kako to tužilac stavlja optuženom na teret. Iz svega proizlazi da se to krivično djelo može izvršiti samo sa

direktnim umišljajem koji obuhvata prevarnu namjeru – namjeru da se pribavi protivpravna imovinska korist za sebe ili drugog, u ovom slučaju drugome.

Drugostepeni sud je zaključio da iz svih provedenih dokaza, a posebno iz iskaza saslušanih svjedoka ne proizlazi da je optuženi postupao sa direktnim umišljajem, to jest da se nije moglo utvrditi da je kod optuženog postojao subjektivni element krivičnog djela prevara u službi, odnosno da je optuženi izvršenom radnjom postupao sa ciljem da pribavi protivpravnu imovinsku korist, te da je time podnosiocu zahtjeva omogućio nezakonitu isplatu. Također, nema dokaza da je optuženi imao namjeru da svog pretpostavljenog, kao šefa Odjeljenja, dovede u zabludu radi realizacije pribavljanja protivpravne imovinske koristi podnosiocu zahtjeva. Naime, ovaj sud podsjeća na to da sadržaj umišljaja u svakom slučaju je određen sadržajem bića određenog krivičnog djela. Neophodna je predstava o svim okolnostima koje predstavljaju konstitutivne elemente bića krivičnog djela kao što su radnje izvršenja, posljedica, uzročna veza, objekt radnje i tako dalje. Prema dokazima u spisu, evidentno je da kod optuženog ne postoji direktni umišljaj. Nije dokazano da je optuženi na bilo koji način doveo u zabludu ovlašteno lice, u konkretnom slučaju šefa Odjeljenja, a što predstavlja bitan element bića krivičnog djela. Ali, isto tako, što se tiče subjektivnog odnosa optuženog prema izvršenom krivičnom djelu, kod njega nedostaje namjera da podnosiocu zahtjeva pribavi protivpravnu imovinsku korist, to jest ne postoji direktan umišljaj, što predstavlja uslov da bi to krivično djelo bilo učinjeno.

Presuda broj 96 0 P 143077 23 Gž – Utvrđivanje diskriminacije

Činjenice i žalbeni navodi

Presudom Osnovnog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 96 0 P 143077 21 P od 23. decembra 2022. godine (u daljem tekstu: prvostepena presuda) odbijen je tužbeni zahtjev

tužitelja (Europski centar za prava Roma - *European Roma Rights Centre-ERRC*) kojim se tražilo da se utvrdi da je tužena JZU "Zdravstveni centar Brčko" Brčko distrikta BiH, po osnovu nacionalnih manjina, diskriminirala pacijente romske nacionalnosti u oblasti zdravstvene zaštite, i to na način na koji se pružaju zaštita i liječe pacijenti, tako što je zdravstvene kartone pacijenata romske nacionalnosti izdvojila u posebnu kategoriju „Romi“, te im onemogućila jednak pristup zdravstvenoj zaštiti. Također je zatraženo da se naloži tuženoj JZU "Zdravstveni centar Brčko" Brčko distrikta BiH da prestane vršiti daljnju diskriminaciju pacijenata romske nacionalnosti u oblasti zdravstvene zaštite, i to na način na koji se pružaju zaštita i liječe pacijenti, tako što će zdravstvene kartone pacijenata romske nacionalnosti razvrstati u kategorije u koje su razvrstani i ostali pacijenti, te im omogućiti jednak pristup zdravstvenoj zaštiti.

U žalbi tužitelj u bitnom tvrdi da je prvostepeni sud povrijedio odredbe parničnog postupka koje konkretizira u povredi odredbe člana 8. i člana 246. Zakona o parničnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: ZPPBDBiH) (ocjena dokaza), kao i povredi odredbe člana 222. stav (1) tačka e) u vezi sa članom 205. istog zakona, te da je pogrešno i nepotpuno utvrdio činjenično stanje i pogrešno primijenio materijalno pravo.

Odluka

Ovaj sud je ocijenio kao pravilan zaključak prvostepenog suda, naročito kada se ima u vidu da Romima na području Brčko distrikta BiH nisu uskraćena prava na zdravstvenu zaštitu i liječenje, niti su po tom osnovu bili onemogućeni da koriste bilo koje drugo pravo u vezi sa pristupom zdravstvu, što u konačnom nije ni tvrdio tužitelj. Naime, opštepoznata je činjenica da se na području Brčko distrikta BiH u zdravstvenim centrima svi zdravstveni kartoni građana razvrstavaju isključivo prema brojevima kartona i brojevima (oznakama) timova porodičnih ljekara, a da se zdravstveni

kartoni djece (na Odjelu pedijatrije) razvrstavaju prema broju kartona, a ne prema nacionalnoj pripadnosti ili bilo kom drugom osnovu međusobnog razlikovanja.

Dalje, ocjenjujući da je svjedok Đ.J., koji je bio uključen u rad udruženja koje okuplja pripadnike romske nacionalnosti, bio isključiv u pogledu činjenice šta se, zapravo, nalazilo u spornoj kaseti sa oznakom „Romi“ (dokumentacija projekta Akcioni plan za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite), te činjenice da su njegov i kartoni članova njegove porodice smješteni sa svim ostalim kartonima, pa u međusobnoj vezi i sa iskazima drugih svjedoka na koje se tužitelj poziva, a koji su izjavili da se njihovi zdravstveni kartoni nalaze u ambulanti na području na kojem žive i da oni nisu vidjeli da su izdvojeni kartoni Roma u spornoj kaseti, navedeno je da nema mjesta za drugačiji zaključak od onog koji je izveo prvostepeni sud.

Tvrdnja tužitelja da je prvostepeni sud povrijedio odredbu člana 222. stav (1) tačka e) u vezi sa članom 205. ZPPBDBiH također je neosnovana kada dokaz – video-snimak objavljen na Facebook stranici portala ... od 2. juna 2021. godine, kog je on (tužitelj) predložio na pripremnom ročištu, nije izveden na glavnoj raspravi. Ovo stoga što tužitelj gubi iz vida činjenicu da je odredbom člana 7. stav (1) ZPPBDBiH određena obaveza/dužnost stranaka da iznesu sve činjenice na kojima zasnivaju svoje zahtjeve i da izvode dokaze kojima se utvrđuju te činjenice. Prema tome, to što je tužitelj na pripremnom ročištu predložio da se izvede navedeni dokaz, a zatim na ročištu za glavnu raspravu i nastavku ročišta za glavnu raspravu nije izveo navedeni dokaz njegovim reprodukovanjem, a eventualno, ako nije imao tehničkih mogućnosti da ga izvede, da zatraži od prvostepenog suda da reprodukuje video-snimak (na nastavku ročišta za glavnu raspravu punomoćnik tužitelja je samo pročitao, između ostalog, da izvodi dokaz video-snimka objavljenog na Facebook stranici portala ... od 2. juna 2021. godine), ne znači da je prvostepeni sud propustio da izvede navedeni dokaz, jer izvođenje dokaza u

toku postupka, shodno citiranoj odredbi člana 7. stav (1) ZPPBDBiH, nije u nadležnosti suda (osim u slučajevima propisanim odredbom člana 7. stav (3) ZPPBDBiH), već isključivo u nadležnosti parničnih stranaka.

Presuda broj 96 0 Mal 142517 23 GŽ – Utvrđenje prestanka prava da se prinudnim putem zahtijeva ispunjenje potraživanja naknade za isporučenu električnu energiju

Činjenice i žalbeni navodi

Prvostepenom presudom utvrđeno je da je tuženom JP „Komunalno Brčko“ d.o.o. Brčko distrikt Bosne i Hercegovine zastarjelošću prestalo pravo da od tužioca zahtijeva da prinudnim putem ispuni potraživanja naknade za isporučenu električnu energiju u iznosu od 2.326,28 KM sa pripadajućom zateznom kamatom, koje se odnosi na električnu energiju isporučenu za domaćinstvo tužioca za period od 29. februara 2008. godine do 31. jula 2020. godine.

Blagovremeno izjavljenom žalbom tuženi je pobijao u cijelosti prvostepenu presudu zbog pogrešne primjene materijalnog prava i povrede odredaba parničnog postupka.

Odluka

Prema ocjeni ovog suda, tuženi žalbom nije doveo u pitanje pravilnost i zakonitost prvostepene presude. Naime, pitanje podjele obligacija, mogućnosti naplate prirodne obligacije, dještvo nastupanja zastare na obavezu, mogućnost da dužnik istakne prigovor zastare, kao i zaključak prvostepenog suda da su konkretna potraživanja tuženog prema tužiocu zastarjela prema odredbi člana 378. ZOO nisu sporna ni za ovaj sud, pa u konkretnom slučaju ne postoji žalbeni razlog da je prvostepeni sud pogrešno primijenio materijalno pravo.

Ključno pitanje sa aspekta pravilnosti pobijane presude jeste da li je predmetna tužba dozvoljena

u skladu sa odredbom člana 153. ZPPBDBiH. Tom odredbom je, između ostalog, propisano da tužilac u tužbi može tražiti da sud samo utvrdi postojanje, odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa, povredu prava ličnosti ili istinitost, odnosno neistinitost neke isprave (stav 1), da se takva tužba može podnijeti kad je to posebnim propisima propisano, ili kad tužilac ima pravni interes da sud utvrdi postojanje, odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa, povredu prava ličnosti ili istinitost, odnosno neistinitost neke isprave prije dospelosti zahtjeva za činidbu iz tog odnosa (stav 2) i da se tužba za utvrđenje može podnijeti radi utvrđivanja postojanja, odnosno nepostojanja činjenice, ako je to propisano posebnim zakonom ili drugim propisom (stav 3).

Na pitanje da li je takva vrsta tužbe dozvoljena (utvrđenje da je zbog zastare prestalo pravo ostvariti prinudnim putem potraživanje), koje je bilo sporno kako u domaćem pravnom sistemu, tako i u pravnim sistemima zemalja u okruženju (sa istom pravnom tradicijom i sličnim konceptom parničnog postupka), odgovor je dao Ustavni sud Bosne i Hercegovine u svojoj Odluci o dopustivosti i meritumu broj AP 219/03 od 23. aprila 2004. godine. Ustavni sud BiH je istakao da odbacivanje tužbe usljed formalnog pristupa, odnosno restriktivnog tumačenja dozvoljenosti podnošenja ovakve tužbe za utvrđenje predstavlja povredu prava na pristup sudu zagaranтованог Ustavom Bosne i Hercegovine (član II/3.e)) i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 6. stav 1). Pri tome tužilac, zbog okolnosti da mu je tuženi obustavio isporuku električne energije, a da je to učinjeno zbog neplaćanja zastarjelog duga po tom osnovu, ima pravni interes da podnese konkretnu tužbu, pa je njegova tužba dozvoljena saglasno stavu (2) odredbe člana 153. ZPPBDBiH (utvrđenje da tuženi nema pravo prinudnim putem ostvariti potraživanje zbog zastare). Na taj način je obrazložena dozvoljenost tužbe i u Odluci Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 96 0 P 137135 22 Gž od 22. februara 2022. godine (na koju se poziva tuženi u žalbi i, citirajući

njene dijelove, osporava izražene stavove), a ne na stavu (3) odredbe člana 153. ZPPBDBiH (utvrđenje postojanja, odnosno nepostojanja činjenice), kako je to prvostepeni sud nepravilno naveo u obrazloženju pobijane presude, kada bi bilo nužno da je dozvoljenost tužbe propisana posebnim zakonom ili drugim propisom, pa se i žalbeni navodi tuženog u tom smislu pokazuju kao neosnovani.

Presuda broj 96 0 P 129572 23 Gž – Naknada nematerijalne štete (položaj trećeg lica)

Činjenice i žalbeni navodi

Predmet raspravljanja i odlučivanja u ovoj parnici je bio zahtjev tužiteljice kojim je tražila da sud obaveže tuženog (osiguravajuće društvo) da joj isplati naknadu nematerijalne štete nastale usljed saobraćajne nezgode.

Postavljenom tužbenom zahtjevu tuženi se usprotivio tako da je osporio aktivnu legitimaciju na strani tužiteljice u dijelu tužbenog zahtjeva koji se odnosi na potraživanje naknade nematerijalne štete iz osnova autoodgovornosti prema trećim osobama, a potom i navodom da je isplatom osiguranja na ime trajnog invaliditeta u iznosu od 320,00 KM u cijelosti postupio po obavezi iz zaključenog ugovora.

Polazeći od činjenice da je Ugovorom o posredništvu u trgovini motornim vozilima, koji je zaključen prije saobraćajne nezgode, R.K. (suprug tužiteljice) postao vlasnik vozila, što znači da je to vozilo postalo bračna tekovina R.K. i tužiteljice s obzirom na to da do zaključenja glavne rasprave tužiteljica nije osporavala činjenicu da su ona i R.K. bračni drugovi, niti je predočila nijedan valjan dokaz da to vozilo predstavlja posebnu imovinu njenog supruga (ili da su drugačije ugovorili vlasništvo na tom vozilu). Shodno odredbi člana 8. stav (1) Zakona o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostalim odredbama o obaveznom osiguranju od odgovornosti („Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine“ broj 24/05), tužiteljica

ne može imati položaj trećeg lica u ovoj pravnoj stvari, te je prvostepeni sud u konačnom zaključio da je osnovan istaknuti prigovor nedostatka aktivne legitimacije zbog čega je tužbeni zahtjev tužiteljice u cijelosti odbio kao neosnovan.

Odluka

Ovaj sud je ustanovio da tužiteljica navodima iznesenim u žalbi nije dovela u pitanje pravilnost i zakonitost prvostepene presude. Naime, pravno rezonovanje prvostepenog suda kada je zaključio da vozilo koje je kupio R.K. predstavlja bračnu stečevinu, zajedničku imovinu njega i njegove supruge, u ovom postupku tužiteljice, jeste pravilno, a odredbom člana 228. stav (1) Porodičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine jasno je propisano da bračnu stečevinu čini imovina koju su bračni partneri stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice, što je oboriva zakonska pretpostavka. Pošto tužiteljica nije dokazala da je brak između nje i R.K. razveden, da je vozilo eventualno kupljeno poslije, naprotiv, potvrdila je da joj je isti supružnik, niti je u smislu odredbe člana 229. stav (1) Porodičnog zakona izvodila dokaze usmjerene na dokazivanje činjenice da kupljeno putničko vozilo predstavlja posebnu imovinu njenog supruga, prvostepeni sud je pravilno zaključio da je vozilo bračna stečevina, što nije dovedeno u pitanje ni žalbenim navodom da je vozilo „možda posebna imovina“. Ovaj sud podsjeća da je prilikom odlučivanja o postavljenom tužbenom zahtjevu sud vezan ne samo za tužbeni prijedlog (prijedlog izreke presude) već i za činjenični osnov i navode na kojima je tužiteljica utemeljila tužbeni prijedlog, pa, tako, odluku kojom će eventualno prihvatiti njen tužbeni zahtjev sud može zasnovati samo na činjenicama i navodima koje je tužiteljica iznijela i na činjenicama utvrđenim u postupku, dakle, pod uslovom da su činjenice na kojima je tužiteljica zasnivala svoj zahtjev dokazane. To podrazumijeva obavezu svake stranke, pa i tužiteljice, ne samo da prikuplja činjeničnu građu već i da izvodi dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, jer će, u protivnom, snositi rizik nedokazanosti tih činjenica i navoda. To

znači da će izgubiti parnicu ako sud ne uvjeri u postojanje sporne činjenice, pa pošto je aktivnost tužiteljice u odnosu na tvrdnju da predmetno vozilo predstavlja posebnu imovinu njenog supruga izostala, žalbeni prigovor iskazan u ovom dijelu je neosnovan.

Tužiteljica žalbom neosnovano ukazuje i da je prvostepeni sud pogrešno primijenio materijalno pravo. Naime, iz obrazloženja pobijane presude i navoda istaknutih u žalbi slijedi da je sa aspekta rješavanja konkretnog spora ključno pitanje da li je tužiteljica dokazala osnov i visinu samog tužbenog zahtjeva, odnosno da li ona uopšte može imati položaj trećeg lica u ovoj parnici (da li je uopšte aktivno legitimisana da podnese predmetnu tužbu), kako bi ostvarila pravo na naknadu štete po osnovu autoodgovornosti kao saputnik u vozilu, te da li joj pripada pravo na isplatu osigurane sume u slučaju invaliditeta kao putniku u vozilu (pravo na osiguranu sumu u slučaju invaliditeta putnika od posljedica nezgode). U vezi sa navedenim, na drugačiju odluku prvostepenog suda nisu utjecali ni navodi tužiteljice da se nakon konkretan pravni odnos (imajući u vidu vrijeme i mjesto nastanka saobraćajne nezgode) imaju primijeniti odredbe Zakona o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostalim obaveznim osiguranjima od odgovornosti Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 17/05 i 64/06). Ovo zbog toga što se prema Nalogu supervizora za Brčko distrikt Bosne i Hercegovine od 4. augusta 2006. godine ukidaju svi entitetski zakoni na području Brčko distrikta, kada je proglašen i prestanak pravnog značaja međuentitetske granice u Distriktu, te naloženo da svi zakoni Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (entiteta) i svih institucija koje su sastavni dio bilo kog entiteta odmah prestaju da imaju pravno djestvo u bilo kom dijelu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine u mjeri u kojoj su na snazi u Brčko distriktu, kao i da se svi takvi zakoni ukidaju danom izdavanja ovog naloga supervizora (stav 1). Također, ništa iz ovog naloga supervizora neće imati utjecaja na zakone i propise koji su na snazi u Brčko distriktu na dan izdavanja ovog naloga supervizora, a koji se, u skladu sa dopunom Naloga supervizora

od 17. januara 2008. godine, između ostalog, odnose i na oblast osiguranja, uključujući, ali ne ograničavajući se na osnivanje, nadzor, poslovanje i upravljanje osiguravajućim društvima, kao i obavezna osiguranja (stav (7) tačka g)), pa nijedan novi entitetski zakon ili propis u vezi sa, između ostalih, pomenutom oblasti neće imati bilo kakvo pravno dejstvo u Distriktu.

Tužiteljica je ispustila iz vida činjenicu da je tuženi osiguravajuće društvo čije je sjedište u Sarajevu, u Federaciji Bosne i Hercegovine, a ne osiguranje iz Republike Srpske, niti osiguranje iz Republike Srpske čija filijala osiguravajućeg društva obavlja svoju djelatnost u Brčkom, kao ni osiguravajuće društvo čije je sjedište u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine koje bi bilo slobodno da odabere entitetsku agenciju za osiguranje kod koje želi da se registruje. Pri tome bi se na pravila poslovanja i nadzora nad njihovim poslovanjem primjenjivala pravila ili Republike Srpske ili Federacije Bosne i Hercegovine, ovisno o izboru entitetske agencije osiguranja, u skladu sa tač. 2. i 3. dopuna Naloga supervizora od 17. januara 2008. godine. Zbog toga, u konkretnom slučaju nema mjesta za primjenu zakona na koji se tužiteljica poziva.

Prema tome, prvostepeni sud je pravilno kao materijalni propis primijenio Zakon o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostalim odredbama o obaveznom osiguranju od odgovornosti Federacije Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik FBiH“ broj 24/05) prema kojem tuženi organizuje svoj rad i odgovara za njegovu zakonitost. S obzirom na to da je odredbom člana 22. stav (3) propisano da osiguravatelj ne može uložiti prigovore koji proizlaze iz ugovora o osiguranju protiv treće osobe koja je pretrpjela štetu, osim ukoliko osoba koja je pretrpjela štetu nije ugovarač osiguranja ili druga osoba obuhvaćena polisom, ili pod uvjetom da zajedno žive, supružnik i rođaci do drugog stepena krvnog srodstva ili tazbinskog srodstva, bilo ugovarača osiguranja ili osiguranika, tada se u odnosu na kvalitativni obim (opseg) pokrića propisan članom 8. st. (1) i (2) istog zakona tužiteljica ne smatra trećom osobom,

jer osiguranje od autoodgovornosti obuhvata građansku odgovornost vlasnika, korisnika i bilo kojeg vozača motornog vozila prema trećim osobama koje imaju zahtjev za odštetu od osiguranika u skladu sa odredbama Zakona o obligacionim odnosima. Pošto je tužiteljica suvlasnica predmetnog vozila koje je oštećeno u saobraćajnoj nezgodi i koje je osigurano polisom osiguranja kod tuženog, a taj zaključak se izvodi iz zakonske pretpostavke da bračnu stečevinu čini imovina koju su bračni partneri stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice, da tužiteljica nije dokazala da isto vozilo predstavlja posebnu imovinu njenog supruga, ona se ne može smatrati trećom osobom, što je u skladu i sa stavovima koje je iskazao Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Presuda broj 96 0 P 099242 17 Gž), Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine (Presuda broj 32 0 P 168996 19 Rev) i Vrhovni sud Republike Srpske (Presuda broj 80 0 P 042256 20 Rev 2).

Presuda broj 96 0 P 128815 23 Rev – Isplata naknade za izuzeto zemljište

Činjenice i žalbeni navodi

Predmet raspravljanja i odlučivanja u ovoj parnici bio je zahtjev tužiteljice da sud obaveže tuženog da joj isplati naknadu za izuzeto zemljište, čiji je vlasnik i posjednik bio njen pravni prednik - suprug (inicijalni tužitelj u čiju procesnu ulogu je nakon njegove smrti tokom postupka stupila tužiteljica kao njegova supruga), i koje je u postupku izlaganja na uvid podataka o nekretninama i utvrđivanja prava na zemljištu, na osnovu rješenja Vijeća za izlaganje podataka o nekretninama i utvrđivanje prava na zemljištu (u daljnjem tekstu: Vijeće za izlaganje nekretnina), nezakonito utvrđeno kao dobro u općoj upotrebi, u iznosu od 152.784,00 KM zajedno sa zakonskom zateznom kamatom počev od dana donošenja prvostepene presude do konačne isplate. Tužiteljica je zahtijevala da joj tuženi naknadi troškove parničnog postupka u iznosu od 10.638,00 KM, sve u roku od 30 dana od dana pravomoćnosti presude (u daljnjem tekstu: tužbeni zahtjev).

Prvostepenom presudom usvojen je tužbeni zahtjev tužiteljice. Drugostepenom presudom preinačena je prvostepena presuda tako što je tužbeni zahtjev tužiteljice odbijen kao neosnovan.

Protiv drugostepene presude reviziju je pravovremeno izjavila tužiteljica.

Odluka

Revizijske tvrdnje tužiteljice, prema ocjeni ovog suda, ne utječu na pravilnost i zakonitost drugostepene presude. Za ovakav zaključak suda ima više razloga.

Naime, ovaj sud ocjenjuje da tužiteljica neutemeljeno relativizira činjenicu da je Građansko-privredno-upravni odjel ovog suda na redovnoj sjednici održanoj 30. maja 2022. godine analizirao problematiku vremenskog važenja i primjene člana 21. Zakona o prometu nepokretnosti na pravnu situaciju odricanja od prava vlasništva na nekretninama u postupku pred Vijećem za izlaganje podataka o nekretninama i utvrđivanju prava na zemljištu (na koju se u bitnome odnose revizijski navodi tužiteljice) kada je usvojio pravno stajalište koje glasi: „Izjava o odricanju od prava vlasništva na nekretninama data u postupku pred Vijećem za izlaganje podataka o nekretninama i utvrđivanju prava na zemljištu u skladu sa članom 21. Zakona o prometu nepokretnosti SRBiH („Službeni list SR Bosne i Hercegovine“ broj 38/78) i nakon stupanja na snagu Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“ br. 11/01, 08/03, 40/04, 19/07 i 26/21) predstavlja jedan od modaliteta prestanka prava vlasništva odricanjem reguliran posebnim zakonom (*lex specialis*).“ Imajući u vidu da je, na osnovu člana 12. stav (4) Poslovnika o radu Građansko-privredno-upravnog odjela Apelacijskog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 097-0-Su-20-000317 od 26. juna 2020. godine (u daljnjem tekstu: Poslovník o radu GPU odjela), pravno stajalište usvojeno na sjednici GPU odjela, obavezujuće za sva vijeća ovog suda,

ovo revizijsko vijeće je obavezno da u pogledu predmetne pravne problematike (vremenskog važenja i primjene člana 21. Zakona o prometu nepokretnosti) slijedi usvojeno pravno stajalište.

U vezi sa navedenim, ovaj sud je ustanovio da su u ovom predmetu, baš kao i u drugim predmetima ovog suda koji su doneseni nakon usvajanja navedenog pravnog stajališta, u cijelosti ispoštovani svi principi koje je Evropski sud za ljudska prava u Strazburu (u daljnjem tekstu: ESLJP) utvrdio radi prevazilaženja „proturječnih odluka“ u predmetu *Lupeni Greek Catholic Parish i drugi protiv Rumunjske*, predstavka broj 76943/11, paragraf 116, od 29. novembra 2016. godine, tim prije što je ovaj sud, kao revizijski i najviši sud redovne nadležnosti u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, prepoznao situaciju u kojoj postoje proturječne odluke povodom istog ili sličnog činjeničnog i pravnog pitanja. Nakon toga je aktivirao mehanizam za prevazilaženje situacije nastale proturječnim odlukama propisan Poslovníkom o radu GPU odjela, u konkretnom slučaju u smislu člana 5. stav 5. navedenog poslovnika (kojim je, između ostalog, regulirano da se sjednica odjela može sazvati i zbog razmatranja pitanja u vezi sa pravilnom primjenom zakona i usvajanja pravnih stajališta, kao i razmatranja aktuelnih pravnih pitanja u vezi sa primjenom propisa), te zakazao i održao sjednicu Građansko-privredno-upravnog odjela ovog suda 30. maja 2022. godine, kada je detaljno analizirao predmetnu problematiku vremenskog važenja i primjene člana 21. Zakona o prometu nepokretnosti na pravnu situaciju odricanja od prava vlasništva na nekretninama u postupku pred Vijećem za izlaganje nekretnina. Poslije toga je, sa ciljem prevazilaženja situacije nastale proturječnim odlukama, usvojio pravno stajalište koje je, u smislu člana 12. stav (4) Poslovnika o radu GPU odjela, obavezujuće za sva vijeća ovog suda, čime se navedena pravna dilema i posljedice izazvane proturječnim odlukama u dosadašnjoj sudskoj praksi ovog suda u cijelosti otklanjaju ubuduće. Zbog toga, nema mjesta za revizijske navode u ovom dijelu.

Dalje, ne stoje revizijski navodi tužiteljice da „nije bilo potrebe“ da se donosi navedeno pravno stajalište GPU odjela zbog toga što je praksa ovog suda o pitanju „izjave o odricanju“ (da mora da je sastavi i ovjeri sud) bila „jednoobrazna i dosljedna“. Ovo zbog toga što i sama tužiteljica u reviziji kao nesporno ukazuje da je Presudom ovog suda broj 96 0 P 128327 21 Gž od 28. decembra 2021. godine odstupljeno od ranije sudske prakse da izjava o odricanju mora biti sastavljena i ovjerena od suda sa stavom da se navedena izjava može dati i pred Vijećem za izlaganje nekretnina (znači, ne i imperativno da je sastavi i ovjeri sud). To pravno pitanje ima odlučujući značaj za presuđenje u predmetima iste ili slične činjenične i pravne osnove i kao takvo nesporno je značajno da o njemu raspravlja i usvaja stajalište GPU odjel.

Naime, u situacijama kada postoji različita sudska praksa o istim ili sličnim činjeničnim i pravnim pitanjima, od krucijalnog značaja je da li pravni sistem poznaje mehanizam za prevazilaženje situacije nastale proturječnim odlukama i, ukoliko poznaje, da li je korišten za usvajanje pravnog stajališta kojim će se otkloniti uočena pravna dilema za budući period i rad nižestepenih sudova. Ukoliko jeste, da li je promjena sudske prakse dovoljno obrazložena sa potpunim prikazom svih argumenata koje je sud razmatrao i zbog kojih je odstupio od svoje dosadašnje sudske prakse. U suprotnom,

„nedosljednosti u praksi sudova i nedostatak mehanizama za rješavanje proturječnih odluka krše pravo na pravično suđenje“ (vidi, *Tudor Tudor protiv Rumunjske*, broj 21911/03, par. 30-32, od 24. marta 2009. godine, i *Ștefăniță i ostali protiv Rumunjske*, broj 38155/02, par. 37-38, od 2. novembra 2010. godine).

Dalje, kao neutemeljeni se pokazuju i revizijski navodi tužiteljice da je „apsolutno proizvoljan i netačan stav Apelacionog suda da je Ustavni sud BiH usvojio stav da je ZOPSRBiH relevantan propis u Distriktu, pozivajući se na odluku u predmetu broj AP 158/15 od 7. septembra 2017. godine“. Ovo zbog toga što se pozivanje ovog suda na navedeni predmet pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine odnosio (samo i isključivo) na činjenicu da je Ustavni sud Bosne i Hercegovine, kao jedan od relevantnih propisa za rješavanje navedene apelacije, zajedno sa Zakonom o vlasništvu naveo i Zakon o prometu nepokretnosti (a koji se činjenično odnosi na kupoprodaju stana u Brčkom 2007. godine i u kojem se Osnovni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine pri donošenju svoje odluke o glavnoj stvari pozvao na član 9. Zakona o prometu nepokretnosti). Sve to implicira da je Zakon o prometu nepokretnosti, i prema mišljenju Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, bio mjerodavan za rješavanje navedene vlasničkopravne situacije (iz 2007. godine) bez bilo kakvog vremenskog ograničenja.

Novosti iz Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju VSTVBiH

- **Pripremile:** Vera Bjelogrić i Šeila Brković-Imamović, Odjel za sudsku dokumentaciju i edukaciju Sekretarijata VSTVBiH

U ovom broju Pravne hronike predstavljamo nastavak aktivnosti koje Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: VSTVBiH) provodi u saradnji sa sudovima najviše instance u Bosni i Hercegovini putem redovnih aktivnosti i projekta „EU podrška reformama pravosudnog sistema u BiH – IPA 2019“.

VSTVBiH je intenziviralo aktivnosti na jačanju sistema edukacije sudija i tužilaca, te povećanju transparentnosti pravosudnog sistema putem objave sudskih i tužilačkih odluka na web-stranicama pravosudnih institucija i drugim

platformama za objavu odluka, naglašavajući objavu većeg broja odluka koje imaju poseban javni interes. O tome je bilo više govora u prethodnim izdanjima Pravne hronike.

S tim u vezi, putem baze sudskih odluka VSTVBiH trenutno je dostupno 23.257 odluka. Njihovo bolje pretraživanje omogućeno je zahvaljujući tehničkom unapređenju baze. Od avgusta 2023. godine pristup bazi je pojednostavljen, a zaključkom VSTVBiH omogućena je i opcija Copy/Paste sadržaja baze pod određenim uslovima.

The screenshot displays the website of the Department for Court Documentation and Education of VSTVBiH. The header includes the department's name in multiple languages (Bosanski, Hrvatski, Srpski, English) and a login option. A search bar is present with the text 'Pretraži portal' and a button for 'Napredna pretraga'. The main navigation menu lists various sections: Baza sudskih odluka, Sudska praksa, Zakoni, Paneli, Mapa ratnih zločina, Vijesti, Biblioteka, Vaša pitanja, and Kontakt. On the left side, there is a sidebar with links for 'Jednostavna pretraga', 'Napredna pretraga', 'Nove odluke', and 'Priručnik za korisnike Baze sudskih odluka'. Below these links is a 'UPOZORENJE' (Warning) section with text regarding the use of court decisions. The main content area is titled 'Jednostavna pretraga sudskih odluka' and contains a search form with three dropdown menus for 'Naziv suda / institucije', 'Pravna oblast', and 'Pismo odluke', each with 'Odaberite...' as a placeholder. There is also a text input field for 'Pretraga odluka po sadržaju'.

Slika 1. Prikaz inoviranog ekrana baze sudskih odluka

Pristup odlukama je dodatno olakšan i putem aplikacije prilagođene za mobilne telefone. Od oktobra 2023. godine aplikacija je dostupna za besplatno preuzimanje pravosudnoj zajednici i zainteresovanoj javnosti putem App Store-a ili putem Google Play-a sa ciljem da se unaprijedi pristup odlukama sudova Bosne i Hercegovine.

Slika 2. Prikaz ekrana mobilne aplikacije

Upotreba mobilne aplikacije omogućava brz i jednostavan pristup sudskim odlukama, odnosno pretraživanje odluka iz građanske,

krivične i upravne oblasti, kao i pristup sudskim odlukama u svakom trenutku i na svakom mjestu.

Uvidom sudija, tužilaca i stručnih saradnika u odluke doprinosi se ujednačavanju sudske prakse tako da se smanjuje mogućnost da se donesu različite odluke u istim ili sličnim činjeničnim pravnim pitanjima. Istovremeno se građanima pruža mogućnost da se upoznaju sa informacijama koje se odnose na dužinu trajanja i iznos troškova sudskog postupka, ali i sa samim ishodom sudskog postupka, na osnovu čega mogu odlučiti da li žele pokretati sudski postupak.

Upotreba mobilne aplikacije doprinosi jačanju transparentnosti rada sudova i povjerenja građana u rad pravosuđa. Mobilna aplikacija razvijena je uz podršku Evropske unije u okviru projekta „EU podrška reformama pravosudnog sistema u BiH – IPA 2019“.

Još jedna novina na kojoj se intenzivno radi u okviru Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju Sekretarijata VSTVBiH jeste razvoj Mape sudskih predmeta od javnog interesa, koja bi, po uzoru na Mapu ratnih zločina, davala javnosti na uvid najvažnije informacije o pravosnažno okončanim predmetima od javnog

Slika 3. Prikaz web-stranice sa pregledom stavova sudske prakse sudova najviše instance

interesa poput osnovnih informacija o predmetu, sažetke predmeta, uključujući informacije o krivičnom djelu, počiniocu, odnosno izrečenoj kazni. U toku je testiranje Mape organizovanog kriminala i korupcije, a očekuje se da će ova mapa početi da funkcioniše u 2024. godini.

Dodatno tome, u okviru istog projekta u kontinuitetu se jačaju odjeljenja sudske prakse pri sudovima najviše instance u Bosni i Hercegovini, te je značajno unaprijeđena dostupnost stavova sudske prakse profesionalnoj zajednici i javnosti. Putem Portala sudske prakse objavljeno je 5.795 stavova sudske prakse sa pratećim odlukama iz kojih ovakvi stavovi proizlaze, odnosno odlukama koje su važne za pravilno razumijevanje objavljenog stava.

Ažuriranje Portala, objavljivanje odluka i razmjena stavova sudske prakse odvijaju se na nivou sudova najviše instance uz podršku Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju i Jedinice za podršku procesu harmonizacije sudske prakse VSTVBiH. Kvartalni pregledi stavova objavljenih putem Portala sudske prakse objavljuju se redovno na web-stranici <https://csd.pravosudje.ba/vstvfo/B/142>, te se i na taj način više popularizacija i promocija tih važnih pravnih informacija.

U saradnji sa pravosudnom zajednicom VSTVBiH nastavlja da radi na unapređenju sistematičnog objavljivanja odluka svih sudova i tužilaštava. Očekuje se da će do poboljšanja i ujednačavanja prakse pravosudnih institucija u ovoj oblasti doći donošenjem novih smjernica VSTVBiH za objavljivanje sudskih i tužilačkih odluka, akata i informacija o predmetima na specijaliziranim web-servisima. Naime, one uzimaju u obzir sve web-servise koje je VSTVBiH razvijalo u periodu od septembra 2014. godine, kada su donesene prve Smjernice iz ove oblasti.

Smjernicama se nastoje što preciznije definisati sadržaj i strateška opredjeljenja za dalji razvoj web-stranica pravosudnih institucija, Baze sudskih odluka i Portala sudske prakse, kako bi se ti servisi međusobno dopunjavali, a ne preklapali. Očekuje se da će se, zahvaljujući pravilnom ažuriranju navedenih servisa, pravosudnoj zajednici i široj javnosti u Bosni i Hercegovini staviti na raspolaganje informacije koje su im potrebne da budu pravovremeno informisane o predmetima svake pravosudne institucije, te da uvidom u rad i rezultate postepeno vraćaju i povjerenje u bh. pravosuđe kao cjeline.

**Sedmični pregled stavova sudske prakse sudova najviše Instance u Bosni i Hercegovini¹
od 3. do 9. jula 2023. godine**

➤ Krivično / Krivično materijalno pravo

Oblast	Deskriptor(i)	Stav sudske prakse	Broj predmeta
Opći dio Odgovornost pravnih lica/osobe	Odgovornost pravne osobe/lica / Osnov i granice odgovornosti pravne osobe/lica	Prema modelu izvedene odgovornosti pravnog lica, a koji je prihvaćen i u krivičnom zakonodavstvu BiH, preduslov za postojanje odgovornosti pravnog lica za krivično djelo jeste postojanje krivičnog djela učinica učinjenog u ime, za račun ili u korist pravnog lica.	Sud Bosne i Hercegovine 51.2.K.031686.23.KF
Kazne KRIVIČNO PRAVO POSEBNI DIO	Produženo krivično djelo / Razbojništvo	Da bi se više radnji mogle smatrati produženim kaznenim djelom Razbojništva iz članka 283. Kaznenog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, u smislu članka 55. Kaznenog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, osim činjenice da je počinitelj sa namjerom učinio više istih ili istovrsnih kaznenih djela, koja s obzirom na način počinjenja, vremensku povezanost i druge stvarne okolnosti koje ih povezuju, čine jedinstvenu cjelinu, za postojanje produženog kaznenog djela, kada je u pitanju zaštićeno dobro osobne vrijednosti (život i tijelo), nužna je i istovjetnost žrtve (ostatecnog).	Apelacioni sud Brčko distrikta 96.0.K.097041.23.KF

¹ Sve presude navedene u dokumentu možete naći na Portalu sudske prakse (E-sentenca) koja je dostupna na linku <https://sudskaipraksapravosudje.ba/>. Portalu takođe možete pristupiti i preko internet stranica sudova najviše instance u Bosni i Hercegovini, odnosno internet stranice Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine.

Slika 4. Prikaz dijela izvještaja sa Portala sudske prakse

Naime, radna grupa VSTVBiH, oformljena s ciljem analize i unapređenja postupka objave sudskih i tužilačkih odluka na internetskim platformama, nakon godinu i po dana rada i šest održanih sastanaka finalizirala je Nacrt novih smjernica, pripremila niz preporuka sa rješenjima za cjelokupan sistem pravosuđa. Uporedo sa tim smjernicama, radna grupa utvrdila je i novo Uputstvo za anonimizaciju koje će biti prikladno za anonimizaciju svih sadržaja koji su predmet tih smjernica. Nacrt novih smjernica i Uputstva za anonimizaciju ličnih podataka u odlukama, aktima i drugim sadržajima kojima pravosudne institucije komuniciraju sa medijima i javnosti bili su predmet razmatranja VSTVBiH na prvoj novembarskoj sjednici, nakon čega su upućeni u javnu raspravu.

Donošenjem novih smjernica i Uputstva značajno će se doprinijeti ujednačavanju prakse objave i povećanju transparentnosti pravosuđa.

Rad Panela za ujednačavanje sudske prakse

Od prethodnog izdanja Pravne hronike, odnosno 22. maja 2023. godine održan je jedan sastanak Panela za ujednačavanje sudske prakse iz građanske oblasti o temi višestrukog ukidanja odluka prvostepenih sudova od drugostepenih sudova. Iako su vođene kvalitetne i argumentovane rasprave, stavovi nisu ujednačeni.

Umjesto toga, razmatrane su mogućnosti izmjene pravnog okvira, koji bi se uputio u formi inicijative za zakonodavne izmjene. O tome će se dodatno razgovarati na narednom sastanku Panela iz građanske oblasti, čije je zakazivanje u toku.

Kada je riječ o unapređenju pravnog statusa i efikasnosti Panela za ujednačavanje sudske prakse, nastavljen je dijalog VSTVBiH i sudova najviše instance o iznalaženju održivog rada Panela za ujednačavanje sudske prakse, kao i nastavku brojnih aktivnosti koje su provođene u okviru projekta „EU podrška reformama pravosuđa u BiH – IPA 2019“.

Naime, u bilateralnim razgovorima VSTVBiH i sudova najviše instance postignut je dogovor da se sastanci Panela održavaju kvartalno prema unaprijed dogovorenim terminima i u sjedištu sudova po principu rotacije, koji je predviđen važećim Pravilima o radu Panela, dok pregovori o načinu definisanja tema za raspravljanje i ujednačavanje još uvijek teku.

Takođe se razmatra održivost procesa uz adekvatno jačanje kapaciteta sudova za kontinuirani dijalog radi ujednačavanja sudske prakse. S tim u vezi, pripremljen je Nacrt protokola o međusobnoj saradnji VSTVBiH i sudova najviše instance. O ovom protokolu se još obavljaju konsultacije. Jednim dijelom protokol bi dodatno odredio i rad Panela.

Informacije o praksi međunarodnih sudova

Nastavljene su aktivnosti na približavanju prakse Evropskog suda za ljudska prava u Strassbourgu (ESLJP) pravosuđu u Bosni i Hercegovini. Naime, OSDE redovno prati informacije o novim predmetima tog suda, te ih prilagođava kako bi bile dostupne na službenim jezicima u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi, u ovom broju Pravne hronike predstavljamo informaciju o novim predmetima tog suda od 24. i 26. oktobra 2023. godine onako kako su one objavljene na web-stranici, i to već 2. novembra 2023. godine, dakle, naredne sedmice nakon donošenja odluke.

***Pajak i drugi protiv Poslijske
(predstavke br. 25226/18,
25805/18, 8378/19 i 43949/19),
24. oktobar 2023. godine***

Predmet se odnosi na četiri sudije koje su se žalile na izmjene zakona koje su predviđale nižu dobnu granicu za odlazak u penziju za sudije, sa 67 godina na 60 godina za žene i na 65 godina za muškarce. Predviđena je mogućnost da nastave obavljati sudijsku dužnost i nakon navršene starosne dobi za odlazak u penziju na osnovu odobrenja ministra pravosuđa i Nacionalnog

sudskog vijeća (NSV), a protiv te odluke nije predviđeno pravno sredstvo.

Također, tri podnositeljice predstavke su tvrdile da je novi zakon nespojiv sa načelom diskriminacije na temelju spola i dobi s obzirom na to da predviđa različito postupanje na temelju spola u pogledu obavezne dobi za odlazak u penziju za članove iste profesije.

Utvrđeno je da su povrijeđeni član 6. i član 14. EK.

Plechlo protiv Slovačke (predstavka broj 18593/19), 26. oktobar 2023. godine

Predmet se odnosi na praćenje i snimanje telefonske komunikacije u okviru poduzimanja posebnih istražnih radnji u kojem se podnositelj predstavke pojavljuje kao sagovornik osobe koja je bila meta prisluškivanja, u kontekstu daljeg skladištenja i korištenja tog materijala u drugim predmetima protiv drugih lica. Podnositelj predstavke tvrdi da državni zakoni nisu predvidjeli pravnu zaštitu osoba koje su nasumično obuhvaćene provođenjem posebnih istražnih radnji, što kao posljedicu ima kršenje njegovog prava na privatnost.

Utvrđeno je da je povrijeđen član 8. EK.

Ove informacije, uz već standardne periodične informacije o razvoju sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, koje su, također, dostupne na web-stranici OSDE, učinile su da su ova stranica i prateći mehanizmi distribucije putem e-maila, Newslettera „Sudska praksa i novousvojeni zakoni“ i sl. postali prepoznatljivo i priznato mjesto za informisanje o praksi ESLJP, te kao takvo jedinstveno u regiji i šire.

U to su se mogli uvjeriti predstavnici Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju Sekretarijata VSTVBiH, koji su navedene mehanizme komunikacije i razmjene znanja, na poziv Vijeća Evrope, imali priliku predstaviti na međunarodnoj konferenciji pod nazivom „Conference on Subsidiarity Principle: National Implementation of the ECHR“, koja je održana 4. maja 2023. godine u Strassbourgu.

Aktivnosti na poboljšanju izrade programa početne obuke i stručnog usavršavanja sudija i tužilaca i promociji sudske prakse

Tokom 2023. godine putem odjeljenja sudske prakse u sudovima najviše instance nastavljene su aktivnosti na identifikaciji najčešćih razloga za ukidanje i preinačenje odluka nižestepenih sudova.

The screenshot shows the website of the Department for Judicial Documentation and Education (OSDE). The header includes the department's name in multiple languages (Bosanski, Hrvatski, Srpski, English) and a search bar. The main content area displays a news article titled "Praksa Evropskog suda za ljudska prava od 24. i 26. oktobra 2023. godine" (Practice of the European Court of Human Rights from 24. and 26. October 2023). The article text is partially visible, mentioning the case "Plechlo v. Slovakia" and its date (26.10.2023). On the right side, there is a section for "Prateći dokumenti" (Attached documents) with a link to the case practice. Below the article, there are social media sharing icons for Facebook, LinkedIn, WhatsApp, Telegram, Email, and Twitter. A blue button labeled "3 PREGLEDA" (3 Views) is also visible.

Slika 5. Prikaz dijela pratećeg dokumenta uz informacije ESLJP

Rezultat tih aktivnosti su bile analize i nominacije tema koje će biti uvrštene u programe početne obuke i stručnog usavršavanja entitetskih centara za edukaciju za 2024. godinu. Taj proces će se nastaviti kao stalna aktivnost, čime VSTVBiH nastoji uspostaviti sistem za redovnu identifikaciju tema kojima bi se programi edukacije sudija i tužilaca upotpunili u skladu sa stvarnim potrebama pravosuđa.

Dodatno tome, te analize će koristiti nižestepenim sudovima za razmatranje i ujednačavanje prakse na sjednicama odjeljenja, čime se znatno unapređuje horizontalno i vertikalno ujednačavanje sudske prakse u Bosni i Hercegovini.

Također, u toku je finalizacija publikacija sa aktuelnom sudsom praksom o temama „Teret dokazivanja u parničnom postupku“, „Pregled sudske prakse u Bosni i Hercegovini u oblasti zaštite okoliša“, „Sudska praksa u primjeni Zakona o slobodi pristupa informacijama“, te „Sudska praksa Suda Bosne i Hercegovine u predmetima azila“.

Finalizirana je i publikacija kojom će se predstaviti sva do sada usaglašena pravna shvatanja Panela za ujednačavanje sudske prakse sa pratećim obrazloženjima, koja će pravosudnoj zajednici i građanima omogućiti bolju preglednost i razumijevanje tog mehanizma za ujednačavanje sudske prakse na nivou cijele Bosne i Hercegovine.

Kriptovalute: Šta nosioci pravosudnih funkcija treba da znaju?

- ▶ **Pripremio: dr.sc. Arben Murtezić, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine**

Teško je reći kolika je vrijednost bitcoina koji se danas koriste u nelegalne svrhe s obzirom na to da se, kao i kod kompjuterskog kriminala, radi o „tamnoj broji“ i „obrazovanom nagađanju“. Ipak, ono što je izvjesno jeste da je riječ o milijardama, odnosno desetinama milijardi dolara, što već samo govori o važnosti problema za pravosuđe. Međutim, ono što možda uvijek treba napomenuti kada se raspravlja o vezi između bitcoina i kriminala jeste to da se izuzetno mali procenat, a mnogi tvrde i manje od jednog postotka, koristi u ilegalne svrhe, te da se, zbog toga, ne može proskribovati cijeli sistem. Naglašavamo da se u ovom tekstu bitcoin i kriptovalute koriste kao sinonimi, što tehnički, naravno, nije tačno s obzirom na to da broj drugih kriptovaluta raste. Ali, s obzirom na dominaciju bitcoina i razloge ekonomičnosti, većina tekstova koji se bave tom tematikom koristi ovakav pristup.

Osnovne karakteristike: Zašto je privlačan kriminalcima?

Bitcoin i tehnologija blokčein koja ga pokreće pojavili su se kao jedna od disruptivnijih tehnoloških inovacija u posljednjih nekoliko godina. Kada su taj koncept prvi put objavile osobe ili grupe ljudi pod pseudonimom

Satoši Nakamoto (2008) u bijeloj knjizi, taj tajanstveni način nastanka privukao je pažnju i izazvao različite spekulacije. Objavljen je kao funkcionalni *open source* kod 2009. godine i od tada je postao popularan. Teško je dovesti u pitanje činjenicu da bitcoin ima važnu ulogu u različitim kriminalnim poduhvatima i da praktično postaje dio ekosistema kompjuterskog kriminala. Međutim, jedna od stvari koju uvijek treba istaći jeste da ta tehnologija koja stoji iza bitcoina pruža ogroman potencijal za transparentnije, odgovornije i efikasnije načine čuvanja vladinih podataka i administriranja transakcija. Dalje, pri legalnom korištenju kriptovalute imaju malo ili nimalo transakcionih troškova, što zavisi od određene valute. To znači da kriptovalute pružaju jeftiniji način slanja novca bilo gdje u svijetu, jer transakcije ne nadgledaju finansijske institucije kao što su banke. Za države sa nesređenim bankarskim sektorom i izraženom korupcijom kriptovalute znače i veću finansijsku inkluziju, odnosno one omogućavaju velikim dijelovima ugroženih i niskobudžetnih grupa da koriste bankarske usluge po pristupačnoj cijeni. Dakle, kriptovalute nude jedinstvenu alternativu ljudima koji nisu dio bankarskog sistema, jer nemaju pristup finansijskim sistemima. Međutim, prva asocijacija na kriptovalute većini

ljudi jeste njena karakteristična anonimnost. Anonimnost je funkcija u kojoj uživaju svi, a ne samo kriminalci. Kriptovalute nude anonimnost tamo gdje pošiljalac ne mora da se sastane sa primaocem licem u lice, tako da je jedina identifikaciona karakteristika bilo koje strane njihov javni ključ. Iako je anonimnost kriptovaluta najviše citirana kao funkcija koju koriste kriminalci, u anonimnosti bi mogli da uživaju svi.

Međutim, u literaturi se naglašava da su kriptovalute samo pseudoanonimne, jer je svaka transakcija koja je ikada napravljena korišćenjem kriptovalute javno poznata, dostupna svima i vidljiva na blokčeinu. Dakle, kriptovalute nisu potpuno anonimne, ali su dovoljno anonimne da se ljudi osjećaju bezbjedno koristeći valutu bez ikakvih posljedica.

Djela koja su najviše povezana sa kriptovalutama i blokčeinom su nelegalna trgovina, različiti oblici kompjuterskog kriminala u užem smislu, pranje novca i utaja poreza. Također, smatra se da su kriptovalute veoma pogodne za pranje novca, finansiranje terorizma i utaju poreza zbog već navedene anonimnosti, prekogranične prirode i brze prenosivosti.

U kom pravcu treba usmjeriti edukaciju?

Iako se, naravno, od većine nosilaca pravosudnih funkcija i pripadnika agencija za provođenje zakona ne može očekivati da imaju napredno IKT znanje, osnovi tehnologije i pojmovi se mogu objasniti na lakše razumljiv način. Osnovni cilj je izbjeći da u takvim predmetima sudski vještaci, ne umanjujući njihovu važnost, pa i neophodnost, vode glavnu riječ. Kad je riječ o vrsti predmeta i pojavnim oblicima zloupotrebe, i ovdje treba uspostaviti prioritete. Neki oblici finansijskog kriminala, kao što su zloupotreba tržišta i insajdersko poslovanje, nisu relevantni za kriptovalute, prije svega, zbog zakonske neuređenosti. Naime, pravila o zloupotrebi tržišta odnose se na finansijske instrumente kojima se trguje na regulisanom tržištu. Da bi se

primijenio zakon na kriptovalute, tu se javljaju dva problema: kriptovalute nisu finansijski instrumenti i njima se ne trguje na regulisanom tržištu. Dalje, ako bi prioritet bio određivan prema nivou opasnosti, svakako bi prednjačila zloupotreba bitkoina u slučajevima ransomvera. Riječ *ransomware* nastala je spajanjem riječi *malware* i *ransom*. Već i tim jezičkim objašnjenjem dobrim dijelom se može naslutiti suština te pojave. Dakle, glavna karakteristika ransomvera jeste da vlasniku ili korisniku onemogućava da pristupi elektronskim dokumentima u bilo kojem obliku. Vlasnik je potom ucijenjen, odnosno pozvan da plati otkup kako bi mu bio omogućen pristup podacima. Otkupnina se skoro uvijek traži u bitkoinima. Prema rasprostranjenosti i ekonomskoj šteti, to je sigurno najopasniji oblik kompjuterskog kriminala u užem smislu. Taj problem, naravno, nije zaobišao ni Bosnu i Hercegovinu, registrovan je određeni broj slučajeva, a teško je utvrditi koliko ih ima koji još nisu prijavljeni. Na svjetskom nivou je otkriven i procesuiran minoran procent i teško je očekivati da će se to desiti kod nas osim u izuzetnim slučajevima. Međutim, ono na što, svakako, treba obratiti pažnju jeste da se na tržištima u podzemlju u velikom broju slučajeva bitkoin koristi kao sredstvo plaćanja pri nedozvoljenoj trgovini drogom, oružjem i ostalim. Ne iznenađuje ni to da preovladava i u slučajevima u kojima se kompjuterski kriminal nudi kao servis, odnosno usluga. Naime, fenomen da oni koji posjeduju tehničko znanje prodaju svoje „usluge“, kao što su upadi i napadi na kompjuterske mreže, brzo se povećava.

Dalje, zajedničko za sve spomenute, ali i sve druge vidove kriminala čiji je cilj stjecanje imovinske koristi jeste potreba da se tako stečeni novac opere. Zbog većine već opisanih karakteristika, koje nema potrebe ponavljati, bitkoin predstavlja ogroman izazov za globalne napore u borbi protiv pranja novca, tako da je to jedan od prioriteta na koje se treba fokusirati. U uskoj vezi sa spomenutim je i pitanje oduzimanja nelegalno stečene imovine, koje je i inače, s pravom, u središtu borbe protiv organizovanog

kriminala i korupcije u svijetu i kod nas. Zbog toga je potrebno da tužioci i agencije za provođenje zakona budu osposobljeni da prikupljaju relevantne adrese kriptovaluta, detalje o transakcijama ugovornih strana, te da koriste alate za određivanje prirode, porijekla i odredišta sredstava. To uključuje i pitanja da li su deponovani na bilo kojoj identifikovanoj berzi, da li su povezani sa nezakonitim aktivnostima i kako se troše i premještaju. Naravno, u poznavanju te materije ne smiju zaostati ni sudije, naprotiv. Bez obzira na specifičnost

materije, ključni principi zakonitosti i ocjene dokaza ne smiju biti ugroženi.

Jasno je da su za edukaciju u ovoj oblasti potrebni značajni kapaciteti koje sami centri za edukaciju FBiH i RS ne posjeduju. Međutim, povoljna okolnost je da su AIRE Centar, Vijeće Evrope i agencije Vlade SAD spremni da pruže značajnu pomoć u ovoj oblasti. Oni koji žele da saznaju više o edukacijama o ovoj temi mogu se obratiti centrima za edukaciju putem poznatih kontakt-adresa.

Примјена закона о утврђивању поријекла имовине и посебног пореза на имовину у Републици Српској

- Припремио: Томислав Чавић, Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској

Крајем фебруара 2023. године у Републици Српској је ступио на снагу Закон о утврђивању поријекла имовине и посебног пореза на имовину, који је усвојен 10. фебруара 2022. године и објављен у “Службеном гласнику Републике Српске” број 15/22.

Тим законом уређују се услови, начин и поступак под којима се утврђују имовина и увећање имовине физичког лица и посебан порез на увећање имовине а за коју физичко лице не може да докаже начин стицања, као и органи надлежни за спровођење тог закона.

Одредбама тог закона је дефинисана обука запослених у Министарству финансија и Пореској управи Републике Српске, као и обука судија у судовима који воде поступке поводом тужби против коначних рјешења о посебном порезу.

Одредбама члана 21 тог закона, који се односи на обуку судија, утврђено је да судије које воде поступке поводом тужби против коначних рјешења о посебном порезу пролазе обуку за стицање посебног знања о поступку утврђивања поријекла имовине и посебном порезу, **коју спроводи Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској**. Такође, тим законом је утврђено да програм, начин спровођења и трајање обуке прописује Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској, а да су запослени у Министарству финансија и Пореској управи дужни да похађају сталну обуку из области поступка утврђивања поријекла имовине и посебног пореза на имовину према програму и начину спровођења сталне обуке коју прописује министар.

Закон о утврђивању поријекла имовине и посебног пореза на имовину у Републици Српској је израђен по узору на исти такав закон који је донесен у Републици Србији у

2020. години, а који је почео да се примјењује од 12. марта 2021. године. И у том закону се налазе одредбе које се односе на обуку судија, и то судија Управног суда Републике Србије, који суде поводом тужби против коначних рјешења о посебном порезу и који, према том закону, морају да имају завршену обуку за стицање посебног знања о поступку утврђивања имовине и посебном порезу, коју спроводи Правосудна академија Републике Србије, која прописује и програм, начин спровођења и трајање обуке судија. Тим законом је одређено да судијама које су завршиле обуку Правосудна академија издаје сертификат о завршеној обуци, те да поступак издавања и образац сертификата прописује Правосудна академија.

О том закону се причало деценијама и у Републици Србији и у Републици Српској. Иначе, у Републици Српској тај закон био је у процедури још од 2013. године, када је Нацртом закона било предвиђено да се поријекло имовине испитује за период од 1992. године и када је оцијењено да је немогуће објективно испитати поријекло имовине за цијели тај период, те да су понуђена рјешења супротна десетинама других закона који се тичу те материје. Такође је оцијењено да је тешко спроводив, јер је сличан закон постојао и прије рата, али да никада није спроведен и да није дао очекиване ефекте.

Новим Законом о утврђивању поријекла имовине и посебног пореза на имовину, између осталог, дефинисани су појам имовине као скуп апсолутних и релативних имовинских права (право својине и друга стварна права на покретним и непокретним стварима, право интелектуалне својине, потраживања из свих извора облигационих односа), удјели у привредним друштвима и права која из њих произилазе, хартије од вриједности, новац, криптовалуте, као и друга имовинска права у Републици Српској, Федерацији Босне и Херцеговине, Дистрикту Брчко БиХ и иностранству.

Такође, тим законом је прописано да имовина на коју се утврђује посебан порез представља разлику између збира увећања имовине и издатака за приватне потребе физичког лица, са једне стране, и пријављених прихода који су увећани за износ прихода који не подлијежу опорезивању у Републици Српској, бестеретно стечене имовине, имовине стечене задуживањем, односно имовине стечене на други законит начин, с друге стране.

Пријављени приходи су приходи физичког лица који су пријављени надлежном пореском органу, а увећање имовине представља позитивну разлику између вриједности имовине физичког лица на крају одређеног периода у односу на почетак тог периода.

Законом је дефинисано и да је посебан порез на имовину порез који се плаћа на увећање имовине физичког лица у складу са овим законом.

У члану 3 Закона је утврђено да је терет доказивања у погледу увећања имовине у односу на пријављене приходе физичког лица на Пореској управи Републике Српске, а на физичком лицу је терет доказивања начина стицања имовине у дијелу у коме увећање његове имовине није у складу са пријављеним приходима.

За вођење поступка утврђивања имовине и посебног пореза на имовину, као и наплате посебног пореза у складу са овим законом надлежна је Пореска управа у којој се организује посебна јединица која се назива Сектор за утврђивање поријекла имовине и посебног пореза на имовину. Та јединица има право увида и прибављања података из свих врста евиденција и података које воде, односно посједују надлежни органи и друга лица о непокретним и покретним стварима, привредним субјектима, хартијама од вриједности, штедним улозима и рачунима код пословних банака, као и

других евиденција и података из којих може да се утврди имовина физичког лица, те пословних књига и документације привредних друштава и других лица с циљем утврђивања имовине неког физичког лица.

На захтјев Пореске управе, достављање података којима располажу и пружање подршке Пореској управи су обавеза министарстава, републичких управа, републичких управних организација, органа јединица локалне самоуправе, правних лица чији је оснивач Република Српска или јединица локалне самоуправе, установа, јавних предузећа и других облика организовања утврђених законом који врше јавна овлашћења, пословних субјеката, пословних банака, те других органа и организација, физичких и правних лица.

Поступак утврђивања поријекла имовине и посебног пореза покреће се и води по службеној дужности а састоји се од претходног поступка и поступка контроле и утврђивања посебног пореза, према Правилнику о начину и поступку вршења претходног поступка и поступка контроле, који доноси министар финансија на приједлог директора Пореске управе.

Претходни поступак се покреће и спроводи на основу процјене ризика, а може да се покрене и на основу пријаве другог органа или по иницијативи физичког или правног лица. На основу процјене ризика и пријаве другог органа, Пореска управа доноси план покретања претходног поступка.

У претходном поступку Сектор за утврђивање поријекла имовине и посебног пореза на имовину, који се налази при Пореској управи, утврђује увећање имовине на основу података којима располаже и података које прикупи од других органа и организација, правних или физичких лица и упоређује их са пријављеним приходима у одређеном периоду. Пореска управа покреће

поступак контроле, на начин прописан законом којим се уређује порески поступак, ако се у претходном поступку учини вјероватним да у највише три узастопне календарске године у којима физичко лице има увећање имовине постоји разлика између увећања имовине и пријављених прихода физичког лица која је већа од 300.000 КМ (у Републици Србији од 150.000 евра у динарској противвриједности).

Ако се у спроведеном поступку, који је прописан овим законом, утврди да чињенице указују да постоје основи сумње да је извршено кривично дјело, Пореска управа о томе без одлагања обавјештава надлежно тужилаштво и друге надлежне органе.

У поступку контроле Пореска управа доноси план контрола на основу резултата спроведених претходних поступака. У поступку контроле утврђују се имовина на коју се утврђује посебан порез физичког лица и њена вриједност. Физичко лице има право да учествује у поступку контроле и да подноси доказе којима доказује начин стицања имовине. Неучествовање физичког лица у поступку контроле не одлаже даље вођење поступка. У поступку контроле се сачињава записник о извршеној контроли на који се сходно примјењују одредбе закона којима се уређује порески поступак. По окончању поступка контроле доноси се рјешење о утврђивању посебног пореза ако се утврди да постоји имовина на коју се плаћа посебан порез.

Пореска основица посебног пореза на имовину представља увећање имовине у складу са овим законом. Та основица посебног пореза на имовину утврђује се у вриједности имовине на коју се утврђује посебан порез а коју чини збир ревалоризоване вриједности те имовине за сваку календарску годину која је била предмет контроле, те се на тако утврђену основицу плаћа посебан порез по стопи од

75 % на основицу.

Вриједност имовине за коју се утврђује посебан порез на имовину се ревалоризује индексом потрошачких цијена од посљедњег дана календарске године за коју је утврђена та имовина до дана доношења рјешења о посебном порезу на имовину. Ревалоризација вриједности имовине се не примјењује уколико се вриједност имовине утврђује за имовину стечену након увођења конвертибилне марке у Босни и Херцеговини.

Против рјешења о посебном порезу које доноси Пореска управа након спроведеног поступка може да се изјави жалба Министарству финансија. Жалба одлаже извршење рјешења. Рјешење којим се одлучује о жалби је коначно и против њега може да се покрене управни спор пред надлежним судом.

О питању примјене закона којим се уређује порески поступак на поступак утврђивања имовине и посебног пореза на имовину примјењује се закон којим се уређује порески поступак изузев одредаба о застарјелости утврђивања и наплате пореза.

Ако се у поступку који прописује овај закон утврди да физичко лице има неиспуњену пореску обавезу која је прописана другим законом, као друга врста пореза, по основу законито стечених прихода, односно имовине, поступак утврђивања и наплате тог пореза спровешће се у складу са прописима којима се уређује та врста пореза, као и закона којима се уређује порески поступак.

Кад је ријеч о односу према кривичном поступку, ако је правоснажном пресудом

у кривичном поступку утврђена имовина која је проистекла извршењем кривичног дјела, а на коју је плаћен посебан порез на имовину у складу са овим законом, суд је дужан да урачуна у пресуди износ плаћеног посебног пореза у имовину која је проистекла извршењем кривичног дјела. То се примјењује и у поступцима који се воде на основу закона којим се уређује поступак одузимања имовине која је проистекла извршењем кривичног дјела.

Иако је ступио на снагу тек ове године и иако се примјењује нови Закон о утврђивању поријекла имовине и посебном порезу на имовину у Републици Српској, Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској, сходно обавези из члана 21 овог закона којим је утврђена обука судија, у Програму стручног усавршавања судија и јавних тужилаца у 2023. години планирао је да се организује и одржи дводневни семинар за судије из управноправне области под називом: "Пракса Врховног суда Републике Српске на управном реферату", којим ће се обухватити и обука из области поступка утврђивања поријекла имовине и одређивање посебног пореза на имовину на основу овог закона и пореских прописа Републике Српске. Као едукатори на том семинару ће бити ангажоване судије Врховног суда Републике Српске са управног реферата и одговорно лице из Пореске управе Републике Српске, односно начелник новоформираног Сектора за утврђивање поријекла имовине и посебног пореза на имовину.

Позив за тај семинар је упућен судијама који раде на предметима из управноправне области у окружним судовима у Републици Српској и Врховном суду Републике Српске.

(Zlo)upotreba tehnologije Blockchain: Izazovi i prilike za procesuiranje digitalnih zločina

► Pripremila: Amina Hujdur, AIRE Centar

Digitalizacija utječe na sve aspekte modernog života, što, također, podrazumijeva organizirani kriminal, budući da sve veći broj počinitelja koristi tehnologiju za izvršenje krivičnih djela. Dok, sa jedne strane, digitalni razvoj donosi nove izazove za pravosuđe, s druge strane, sve veća zastupljenost tehnologije otvara i nove mogućnosti za korištenje elektronskih dokaza i informacija.

Na to pitanje Bosna i Hercegovina sve više obraća pažnju, imajući u vidu njegove značajne sigurnosne, ali i ekonomske implikacije. Uslijed rastućeg značaja digitalnih finansija u svakodnevnom životu građana i građanki, nagli uspon decentraliziranih finansija (engl. *decentralised finance*, DeFi) donosi i niz izazova, uključujući (zlo)upotrebu tehnologije blockchaina u vidu nezakonite upotrebe

kriptovaluta, krađe identiteta, *cyber* napada i pranja novca. Poruka je jasna: naš digitalni život sada je neodvojiv i neizostavan dio našeg stvarnog svakodnevnog života, tako da efikasne mjere prevencije i procesuiranja zločina u digitalnom prostoru postaju sve važniji segment djelovanja pravosuđa.

Blockchain forenzički forum^[4] (engl. *Blockchain Forensics Forum*, u daljem tekstu: Forum), koji je održan u novembru ove godine u Beogradu, prvi je događaj u Jugoistočnoj Evropi posvećen unapređenju odgovora na nezakonite aktivnosti u okviru *blockchaina* i decentraliziranih sistema. Forum je okupio globalne stručnjake i stručnjakinje, softverske inženjere i inženjerke, digitalne forenzičare i forenzičarke, te regionalne sudije i sutkinje, tužitelje i tužiteljice, istražitelje i istražiteljice i druge eksperte. Tim povodom razgovarali smo sa **Stanojem Rnićem**, organizatorom ovog događaja, te sa **Lejlom Kurtanović**, tužiteljicom Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo^[5], o forenzici *blockchaina*, pranju novca putem kriptovaluta, borbi protiv kriminala u digitalnom dobu, te o ključnim preprekama s kojima se suočava BiH kada je riječ o istragama i procesuiranju zločina koji uključuju *blockchain* i kriptovalute.

“*Blockchain* je tehnologija dizajnirana tako da osigura integritet i transparentnost zabilježenih podataka. Jednom kada se podaci potvrde i dodaju u *blockchain*, veoma je teško izmijeniti ih (za sada). Kriptovalute predstavljaju jednu primjenu tehnologije *blockchain*. Njihova decentralizirana struktura razlikuje ih od tradicionalnih finansijskih sistema, što privlači veliki broj ljudi. Međutim, ta tehnologija se suočava sa značajnim izazovima, a jedan od njih je zloupotreba njenih principa pseudoanonimnosti i decentralizacije. Mi se bavimo sprečavanjem i borbom protiv takvih zloupotreba”, pojasnio je **Stanoje Rnić**.

[4] <https://blockchainforensics.co>

[5] Stavovi koje je iznijela Lejla Kurtanović bazirani su na njenom ličnom iskustvu i profesionalnom angažmanu i ne moraju nužno odražavati stavove Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo.

Ključne prepreke s kojima se suočava BiH kada je riječ o istragama i procesuiranju zločina koji uključuju tehnologiju *blockchain*, najviše se ogledaju u nepostojanju zakonske regulative u slučaju zloupotreba kriptovaluta, pojasnila je tužiteljica **Kurtanović**. Tako, BiH nema uređene programe za borbu protiv pranja novca i suzbijanje finansiranja terorizma (engl. *Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism*, AML/CFT), te kontrolu transferiranja kriptovaluta, kao što je slučaj sa finansijskim institucijama poput banaka u kojim su jasno propisani standardi i procedure za upoznavanje klijenata i kupaca (engl. *Know Your Client/Customer*, KYC), te brojni drugi uvjeti poput obaveze da se prijavljuju sporne ili sumnjive transakcije Finansijsko-obavještajnom odjelu Državne agencije za istrage i zaštitu.

“Pored postojećih pravnih i proceduralnih nedostataka koji otežavaju djelotvorno procesuiranje tih zločina, suočavamo se i s problemom nedostatka kapaciteta bilo da je riječ o ljudskim resursima ili o tehničkim sredstvima. Iako su neki od naših inspektora i vještaka izuzetno stručni, vrlo često nemaju dovoljno vremena da se adekvatno bave tim izuzetno specifičnim i kompleksnim predmetima. Osim toga, tužilaštva i dalje nemaju strategije posvećene procesuiranju tih zločina”, pojasnila je tužiteljica **Kurtanović**.

Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela Republike Srpske pod određenim uvjetima mogli bi se primijeniti na slučajeve zamrzavanja, upravljanja i, u konačnici, oduzimanja kriptovaluta, ali tu se opet pojavljuje kao izazov nedostatak jasne zakonske regulative, pojasnila je tužiteljica **Kurtanović**.

“Jasno je da je kriptovaluta *res in commercio* - stvar koja je predmet pravnih poslova, *res incorporales* - virtualna, netjelesna stvar, te *res mobiles* - pokretna stvar. Ona je finansijske naravi, te njenom prodajom/razmjenom na tržištu fizička i/ili pravna lica stječu finansijsku korist. Prema nekim stavovima, u smislu računovodstvenog evidentiranja, kriptovalute nisu valute, nego nematerijalna sredstva sa neograničenim vijekom trajanja i time nisu predmet amortizacije. Dakle, u slučaju zamrzavanja, ona bi se tretirala kao ‘pokretna stvar’, a ne kao novac. Potrebno je zakonom urediti termine upravljanja tako oduzetom stvari, njenu prodaju javnom aukcijom i slično”, kazala je tužiteljica **Kurtanović**.

Tužiteljica **Kurtanović** ukazala je i na veliki broj prepreka koje se javljaju u okviru finansijskih istraga, počevši od poteškoća u praćenju traga kriptovaluta do izazova pri djelotvornom oduzimanju zbog mogućnosti skrivanja imovine.

“U BiH se nedovoljno provodi obuka tužilaca i sudija o ovoj temi. Ne smijemo izgubiti iz vida da je neophodno kontinuirano graditi posebne vještine i znanja koji su potrebni prilikom pretresa prostorija i osoba za koje se sumnja da prometuju po osnovu kriptovalute, što uključuje pronalazak i identifikaciju digitalnog novčanika, odnosno njegovo stavljanje pod kontrolu države. Uslijed dostupnosti ‘recovery seeda’, odnosno šifre trećoj osobi, naprimjer, u slučaju da mediji objave da se provodi akcija lišavanja slobode,

korištenjem privatnog ključa (engl. *private key*) moguće je odmah pristupiti i dalje prosljediti kriptovalutu sljedećem korisniku do kojeg se potom ne može doći. Uglavnom, smatram da je BiH još uvijek u fazi razvijanja svijesti o korištenju kriptovaluta i da su potrebne kako izmjene zakonske regulative, tako i pojačavanje svijesti o toj temi kod osoba koje se bave procesuiranjem, odnosno kod inspektora, sudija, tužilaca, vještaka informatičke struke”, upozorila je tužiteljica **Kurtanović**.

Uslijed nepostojanja edukacija o ovoj temi, **Blockchain forenzički forum**^[6] omogućio je predstavnicima pravosuđa da više nauče o gorućim izazovima pri procesuiranju digitalnih zločina, i to od vodećih globalnih stručnjaka.

“U okviru Foruma govorili smo o pitanju privatnosti, ističući pri tome potencijalne, ali i stvarne primjere zloupotrebe tih tehnologija. Pored toga, govorili smo o najnovijim istraživačkim metodama i alatima, te su vodeće američke kompanije iz te industrije predstavile svoja rješenja za trenutne izazove. Također, imali smo priliku da slušamo i eksperte za digitalnu forenziku iz Sjedinjenih Američkih Država, uključujući i predstavnike Ureda za Istrage državne sigurnosti (engl. *Homeland Security Investigations*, HSI), te Federalnog biroa za istrage (engl. *Federal Bureau of Investigation*, FBI)”, kazao je **Stanoje Rnić**.

Pravosudni forum za BiH: Fokus na nezavisnosti i nepristranosti pravosuđa u svjetlu reformi

► Pripremila: Martina Raguž, AIRE Centar

Usvajanje izmjena i dopuna Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine (Zakon) predstavlja ključnu prekretnicu u procesu jačanja transparentnosti i nezavisnosti pravosudnog sistema, ali i na putu približavanja BiH Evropskoj uniji. Međutim, novim zakonom o VSTVBiH, koji će biti usvojen naredne godine, bit će neophodno ukloniti postojeće prepreke koje sprečavaju provođenje i suštinsko djelovanje tog zakona, zaključeno je na Sedmoj godišnjoj konferenciji Pravosudnog foruma za BiH, koja je održana 9. novembra 2023. godine u Sarajevu.

U organizaciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (Ustavni sud BiH), Programa AIRE Centra za Zapadni Balkan i Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine (VSTVBiH), uz podršku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, ovogodišnji Pravosudni forum posvećen je temi “Nezavisnost i nepristranost pravosuđa”.

Ovogodišnji Pravosudni forum okupio je više od 70 učesnika i učesnica, uključujući sudije i sutkinje Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), predstavnike i predstavnice Ustavnog suda BiH, Suda BiH, vrhovnih sudova iz Federacije BiH i Republike Srpske, Apelacionog suda Distrikta Brčko BiH, predsjednike i predsjednice kantonalnih i okružnih sudova, VSTVBIH, ombudsmana za zaštitu ljudskih prava, državnog agenta pred ESLJP, predstavnike i predstavnice centara za edukaciju sudija i tužilaca, Agencije za zaštitu ličnih podataka, te međunarodnih organizacija, Ureda Visokog predstavnika u BiH, predstavnike holandske i ambasade SAD-a, te OSCE-a.

Centralna tema skupa odnosila se na “Nezavisnost i nepristranost pravosuđa” u svjetlu izmjena i dopuna Zakona o VSTVBIH. Nakon skoro četiri godine rada na prijedlozima, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je usvojila izmjene i dopune Zakona 6. septembra

Pravosudni forum za BiH, 2023. godine, Sarajevo

2023. godine^[7]. Imajući u vidu da Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, uspostavljeno 2004. godine, ima ključnu ulogu u osiguravanju nezavisnosti, profesionalnosti i nepristranosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini, jasno je koliko je ovaj korak važan u reformi bh. pravosuđa.

Šta novo donose izmjene i dopune Zakona o VSTVBIH?

Usvojene izmjene i dopune Zakona o VSTVBIH donose promjene koje posebno utječu na nositelje pravosudnih funkcija. Izmjene adresiraju procedure za razrješenje članova VSTVBIH, kao i reguliranje sukoba interesa. Posebna pažnja posvećena je procesu imenovanja novih članova i mehanizmima za podnošenje tužbe za pokretanje upravnog spora - sporova protiv odluka VSTVBIH pred Sudom BiH. U domeni disciplinske odgovornosti izmjene naglašavaju standarde i postupke za sudije i sutkinje, te

tužioce i tužiteljice, uključujući specifična pravila u vezi sa disciplinskim prekršajima. Također, izmjene uključuju i odredbe o zabrani obavljanja nespojivih funkcija, pravila o dodatnim aktivnostima i naknadama za te aktivnosti, te uspostavljanje strožijih kriterija za transparentnost putem izvještaja o imovini i njihovu provjeru putem odjeljenja koje će biti nadležno za provođenje postupaka povodom izvještaja. Istovremeno, predviđeno je i donošenje potpuno novog zakona o VSTVBIH u roku od godinu dana od stupanja na snagu ovih izmjena.

Imajući u vidu usvojene izmjene i dopune Zakona, koje, između ostalog, stipuliraju usvajanje potpuno novog zakona u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu, povoda za diskusiju je bilo mnogo. U izvještaju Evropske komisije o Bosni i Hercegovini^[8], objavljenom 8. novembra 2023. godine, istaknuto je da

[7] Službeni glasnik Bosne i Hercegovine⁴ broj 63/23, objavljen 15. septembra 2023. godine.

[8] Dostupno na engleskom jeziku na linku: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/bosnia-and-herzegovina-report-2023_en.

Mišljenje Venecijanske komisije iz 2021. godine^[9] i *Priebeov* izvještaj^[10] ostaju relevantni kao smjernice na koje bi se trebalo oslanjati prilikom izrade novog zakona.

Panel-diskusija “Nezavisnost i nepristranost pravosuđa u svjetlu izmjena Zakona o VSTVBiH”

U prvom dijelu panela uvodničar i moderator su bili Ledi Bianku, sudija Ustavnog suda BiH i bivši sudija ESLJP, Arnfinn Bårdsen, sudija i predsjednik Odjeljenja ESLJP, koji su se bavili glavnim izazovima za ESLJP u pogledu nezavisnosti i nepristranosti pravosuđa, dok je Marko Bošnjak, potpredsjednik ESLJP, iznio ključne primjere iz reforme pravosuđa Poljske pred ESLJP.

U drugom dijelu panela, kao uvodničar i moderator, Zlatko M. Knežević, potpredsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, član Venecijanske komisije i proširenog rukovodećeg Odbora Komisije (Enlarged Bureau), dao je osvrt na Mišljenje Venecijanske komisije o Prijedlogu izmjena i dopuna Zakona o VSTVBiH iz 2021. godine. U ovom dijelu panel-diskusija je potom bila posvećena stavu Ministarstva pravde BiH o izmjenama i dopunama Zakona o VSTVBiH, Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine i Transparency Internationala BiH o čemu su govorili državni ministar pravde Davor Bunoza, predsjednik Halil Lagumdžija i izvršna direktorica Ivana Korajlić.

Neovisno i nepristrano pravosuđe je preduvjet vladavine prava u svakom demokratskom društvu. Sudija Bårdsen govorio je o praksi ESLJP u pogledu neovisnosti i nepristranosti

pravosuđa, naglasivši da se sudijama i sutkinjama ESLJP često postavljaju pitanja i problemi koji bi primarno trebali biti adresirani na nositelje izvršne i zakonodavne vlasti. U proteklim godinama i pred Evropskim sudom pravde Evropske unije i ESLJP povećan je broj predmeta na osnovu predavki koje su podnijele i same sudije, pogotovo kada se radi o izboru i imenovanju sudija, ali i u disciplinskim postupcima. Kao osnovni uvjet za neovisno i nepristrano pravosuđe je upravo zahtjev da je „sud obrazovan po osnovu zakona“, te je u predmetu *Guðmundur Andri Ástráðsson protiv Islanda*^[11] ustanovljeno da ozbiljni nedostaci u procesu imenovanja sudija mogu da dovedu do povrede člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda (EKLJP).

U pogledu pitanja o pravosudnim reformama, ESLJP je usvojio stav da pravosudna reforma nije problematična u kontekstu Konvencije kao takva, kao i da nije na ESLJP da nalaže nacionalnim jurisdikcijama kakav sistem treba da bude, ili kakva reforma treba da se provede, te da svaka jurisdikcija treba da ima zakone koji jasno preciziraju pravila imenovanja nosilaca pravosudne funkcije, ali i disciplinske postupke koji podrazumijevaju uvjete propisane zakonom i pravičnu proceduru. Također, u ocjeni tih pitanja sud se oslanja na ekspertska mišljenja poput Venecijanske komisije.

Marko Bošnjak, potpredsjednik ESLJP, govorio je o reformi pravosuđa Poljske, koja je bila predmet brojnih aplikacija pred ESLJP, ali i pred Evropskim sudom pravde. U primjeru reforme pravosuđa u Poljskoj evidentno je da u smjenama sistema nije proveden proces lustracije, što je rezultiralo time da sam sistem nije imun na utjecaje. Dajući osvrt na predmete

[9] Mišljenje Venecijanske komisije o izmjenama i dopunama Zakona o VSTVBiH, Mišljenje broj 1015/2021 usvojeno 19-20. marta 2021. godine, dostupno na linku: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)015-bos](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)015-bos).

[10] Izvještaj stručnjaka o pitanjima vladavine prava od 5. decembra 2019. godine, dostupno na linku: <https://archive.europa.ba/wp-content/uploads/2019/12/Izvje%C5%A1taj-stru%C4%8Dnjaka-o-pitanjima-vladavine-prava-u-BiH.pdf>.

[11] Slučaj *Guðmundur Andri Ástráðsson protiv Islanda*, predavka broj 26374/18, presuda Velikog vijeća od 1. decembra 2020. godine.

koji su se pojavili pred ESLJP^[12], potpredsjednik Bošnjak ukazao je na glavne izazove sa kojima se susreo ESLJP kada su u pitanju standardi suda obrazovanog na osnovu zakona, imenovanja sudija, disciplinske odgovornosti, pa čak i skraćivanje mandata sudijama i smanjenje zakonske granice za odlazak u mirovinu. Istovremeno, naglašeno je da se primjer iz Poljske ne treba posmatrati izolirano, već kao rizik koji se potencijalno može pojaviti pred bilo kojim demokratskim društvom.

U drugom dijelu panela potpredsjednik Ustavnog suda BiH i član Venecijanske komisije Zlatko Knežević, kao uvodničar i moderator, izložio je ključne tačke Mišljenja Venecijanske komisije iz 2021. godine, naglašavajući aktualnost i relevantnost tih pitanja do danas. Ministar pravde Bosne i Hercegovine Davor Bunoza predstavio je djelovanje Ministarstva na izmjenama i dopunama Zakona od preuzimanja njegovog mandata, naglašavajući važnost kontinuiranog napretka u izvršnom sektoru, ali i značaj procesa usvajanja Zakona. S druge strane, predsjednik VSTVBIH Halil Lagumdžija dao je detaljan hronološki pregled procesa izmjena i dopuna Zakona, osvjetljavajući kako su se stvari razvijale u vremenu. Ivana Korajlić, izvršna direktorica Transparency Internationala BiH, iznijela je stav o trenutnom stanju zakonodavnih promjena, ukazujući da je potrebno da se implementiraju efektivnija rješenja. Posebno je istaknula nedostatak konkretnih zakonskih mehanizama koji bi omogućili efikasnu razmjenu informacija i podataka u pogledu

provjera imovine nositelja pravosudnih funkcija, te naglasila važnost unapređenja tog procesa.

Razgovor između panelista i učesnika se, dalje, usmjerio na potrebu otvaranja procesa za izmjene Zakona i nužnost uključivanja pravosudne zajednice u taj proces. Istaknuta je važnost iskorištavanja trenutne prilike za unapređenje zakonodavstva uz oprez da privremena rješenja ne postanu trajna. Transparency International se zalaže za sveobuhvatne promjene, naglašavajući potrebu za sistemskim pristupom u zakonodavstvu. Istovremeno, ažurnost rada na zakonima i potreba za stručnim sudjelovanjem u tom procesu su naglašeni uz važnost poštivanja rokova kako bi se izbjeglo blokiranje sistema. Naglašena je i važnost uključivanja predstavnika pravosuđa, VSTVBIH i Ministarstva pravde u ovaj proces. Kroz te diskusije Ministarstvo pravde je istaknuto kao ključni akter koji je obavio svoj dio posla, dok nevladin sektor nastavlja s kritičkim osvrtom, a pravosudni sistem je odgovoran za provođenje usvojenih zakonodavnih rješenja.

Ključne tačke i pravci djelovanja su istaknuti kroz sljedeća opažanja: uspostavljanje konstruktivnog dijaloga između VSTVBIH sa nosiocima pravosudnih funkcija, davanje podrške aktivnostima Ministarstva pravde sa ciljem izrade Zakona o VSTVBIH, uključivanje u proces reforme stručnih lica, uključiti u Prijedlog zakona prelazne i završne odredbe koje će omogućiti period privikavanja, podršku AIRE Centra u daljnjim aktivnostima.

[12] Pitanja vladavine prava u Poljskoj već neko vrijeme zauzimaju značajno mjesto u praksi Evropskog suda za ljudska prava. U proteklih godinama Sud se suočio sa nizom slučajeva koji se odnose na reforme pravosudnog sistema u Poljskoj, uključujući promjene u sastavu Ustavnog suda (slučaj *Xero Flor*) i različitim odjelima Vrhovnog suda (slučajevi *Dolińska-Ficek*, *Advance Pharma*, *Reczkowicz*). Također, bavio se i zakonskim isključenjem bivših članova Nacionalnog savjeta pravosuđa (slučajevi *Grzęda* i *Żurek*), te smanjenjem starosne granice za odlazak sudija u penziju (slučaj *Pajak*). Slučaj *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. protiv Poljske*, predstavka broj 4907/18, presuda od 7. maja 2021. godine, slučaj *Dolińska-Ficek i Ozimek protiv Poljske*, predstavke br. 49868/19 i 57511/19, presuda od 8. februara 2022. godine, slučaj *Advance Pharma sp. z o.o. protiv Poljske*, predstavka broj 1469/20, presuda od 3. februara 2022. godine, slučaj *Reczkowicz protiv Poljske*, predstavka broj 43447/19, presuda od 22. jula 2021. godine, slučaj *Grzęda protiv Poljske*, predstavka broj 43572/18, presuda od 15. marta 2022. godine, slučaj *Żurek protiv Poljske*, predstavka broj 39650/18, presuda od 10. oktobra 2022. godine, slučaj *Pajak i drugi protiv Poljske*, predstavka broj 25226/18, presuda od 24. oktobra 2023. godine.

Deseti godišnji Regionalni forum o vladavini prava za Jugoistočnu Evropu: Napredak i izazovi u zaštiti podataka i sudskoj transparentnosti

► Pripremila: Florence Powell i Martina Raguž, AIRE Centar

Uvod

Dvodnevni Deseti godišnji regionalni forum o vladavini prava za Jugoistočnu Evropu održan je u novembru 2023. godine u Sarajevu, u Bosni i Hercegovini. Inače, Regionalni forum organiziraju AIRE Centar, Program za Zapadni Balkan i Civil Rights Defenders (CRD), a ove godine Forum su podržale vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Švedske. Organizatori i učesnici Foruma rade na promociji implementacije Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) širom Jugoistočne Evrope. U ovom članku dat je pregled izlaganja i zaključaka sa Foruma.

Forum okuplja sudije i sutkinje Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP ili Sud), predsjednike i

predsjednice, sutkinje i sudije vrhovnih i ustavnih sudova u regionu, predsjednike i predsjednice sudskih savjeta, predstavnike i predstavnice instituta za obuku sudija i sutkinja, vladine agente pred Sudom u Strazburu, predstavnike i predstavnice nevladinih organizacija i istaknute pravne stručnjake. Forumu su prisustvovali učesnici i učesnice iz zemalja regije: Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Srbije. Deset sadašnjih i bivših sudija i sutkinja Evropskog suda za ljudska prava vodili su diskusije i doprinijeli radu Foruma: Marko Bošnjak (potpredsjednik ESLJP, Slovenija), Arnfinn Bårdsen (Norveška), Jovan Ilievski (Sjeverna Makedonija), Darian Pavli (Albanija), Erik Wennerström (Švedska), Faris Vehabović (Bosna i Hercegovina), Ivana Jelić (Crna Gora), Davor Derenčinović

(Hrvatska), Tim Eicke (Ujedinjeno Kraljevstvo), Ledi Bianku (bivši sudija ESLJP, Albanija). Organizatori Foruma iznimno su zahvalni sudijama i sutkinjama Suda u Strazburu, kao i svim sudionicima koji su prisustvovali ovom događaju i koji su doprinijeli radu Foruma.

Forum se fokusirao na nova pitanja u vezi sa zaštitom podataka i transparentnošću u sudskim postupcima. Transparentnost sudova je jedna od najjačih garancija nezavisnog i nepristrasnog pravosudnog sistema, te, stoga, ima fundamentalni značaj za vladavinu prava i demokratiju. Međutim, transparentna pravda mora biti uravnotežena i mora zaštititi podatke i privatne informacije o onim na koje se odnose sudski postupci. Dalje, pošto tehnologija nastavlja da transformiše istrage i sudske postupke, postavljaju se složena i nova pitanja o tome kako garantovati pošteno, efikasno i transparentno provođenje pravde i zaštititi pravo na privatni život onih koji su uključeni, koristeći istovremeno prednosti novih tehnologija.

Na Forumu je predstavljen vodič za nosioce pravosudnih funkcija, pravnike i pravnice. Cilj tog vodiča jeste da pruži praktične smjernice o pitanjima ljudskih prava u pogledu zaštite podataka u kontekstu sudskih postupaka. Vodič, također, sadrži sažetke sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, koja je identifikovana kao najrelevantnija za prava iz Konvencije.

Istražne metode i zaštita privatnih informacija tokom istražne faze postupka i sudske faze postupka

Prema mišljenju **sudije Ilievskog**, kontrola ličnih podataka i podataka o pojedincu, a time i zaštita podataka, obuhvaćena je članom 8. Konvencije. To se može odnositi na podatke

u javnom i privatnom domenu. U svojim odlukama Sud je naglasio važnost zaštite podataka u istražnim fazama postupka. Riječ je o dinamičnom pravnom području u kojem države koriste metode presretanja komunikacija radi sprečavanja kriminala i održavanja nacionalne sigurnosti, dok pojedinci i skupine razvijaju komunikacijske alate čiji je cilj da zaštite privatnost komunikacija od neovlaštenog presretanja. U tom kontekstu upotreba novih mjera tajnog nadzora postavlja specifična pitanja, posebno zbog toga što veliki broj država neće otkriti da postoji takav nadzor. **Sudija Pavli** se osvrnuo na nedavne slučajeve *Big Brother Watch protiv UK*^[13] i *Centrum för rättvisa protiv Švedske*^[14] u kojima je Veliko vijeće Suda razradilo principe ESLJP koji se primjenjuju na masovno presretanje podataka, a posebno na važnost postojanja zakonodavnih mjera zaštite. U završnoj panel-diskusiji, u vezi sa budućim izazovima, **sudija Bårdsen** je istakao da ranija praksa Suda u vezi s tehnologijom, posebno u slučajevima *Leander protiv Švedske*^[15], *S. i Marper protiv UK*^[16] i *Big Brother Watch protiv UK*, demonstrira važnost sigurnosnih mehanizama za zaštitu prava. Ti slučajevi naglašavaju da ta tehnologija može izazvati povrede ljudskih prava i u budućnosti. Sud je pokazao da je spreman da prilagodi sudsku praksu u situacijama u kojima tehnološki napredak temeljito mijenja okolnosti koje utječu na prava i njihovu zaštitu, što je bilo očito u slučaju *Big Brother Watch*, koji se odnosio na masovno presretanje podataka.

Istražna faza postupka, također, može otvoriti pitanja u vezi sa podacima koje organi javne vlasti dijele s trećim stranama kako u domaćem kontekstu, tako i u situacijama kada se dijele podaci između država, kako je o tome govorio **sudija Pavli**. U tom kontekstu u slučaju *Big Brother Watch* Veliko vijeće je razradilo standarde koji bi se trebali primjenjivati u državi

[13] *Big Brother Watch protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 25. maja 2021, br. 58170/13, 62322/14, 24960/15.

[14] *Centrum för rättvisa protiv Švedske*, presuda od 25. maja 2021, broj 35252/08.

[15] *Leander protiv Švedske*, presuda od 26. marta 1987, broj 9248/81.

[16] *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda Velikog vijeća od 4. decembra 2008, br. 30562/04, 30566/04.

koja prenosi podatke, a koji će biti posebno relevantni u predmetima koji su trenutno pred ESLJP: *EJ France* i *AL protiv Francuske*^[17]. *Naima*, podnosioci predavki procesuirani su u Ujedinjenom Kraljevstvu na osnovu dokaza koje su pribavile francuske vlasti putem infiltracije EncroChata, šifrovanog komunikacionog softvera. Istaknuto je da je neophodno da države budu posebno oprezne kada koriste dokaze dobivene u drugoj jurisdikciji, jer se mjere zaštite prikupljanja dokaza mogu značajno razlikovati.

Podaci dobijeni kršenjem člana 8. mogu se naknadno koristiti u sudskim postupcima, naprimjer, kao dokaz, što može da pokrene pitanje da li je povrijeđeno pravo na pravično suđenje prema članu 6. **Sudija Wennerström** je naglasio da Sud neće vidjeti automatsku vezu između povrede člana 6. i prethodnog pitanja da li je došlo do povrede člana 8. u prikupljanju dokaza zbog toga što je glavno pitanje prema članu 6. upravo je li suđenje u cijelosti bilo pravično. To se često svodi na pitanje postoje li dovoljne mjere zaštite, naprimjer, može li se dokaz osporavati i da li je to jedini dostupni dokaz. **Sudija Wennerström** je detaljno izložio praksu Suda u tom kontekstu, razmatrajući, između ostalih, slučajeve koji uključuju *Bykov protiv Rusije*^[18], *Khan protiv UK*^[19] i *Dragojević protiv Hrvatske*^[20].

Druga radna grupa također je raspravljala o korištenju dokaza u pravosudnim postupcima koji su pribavljeni tajnim nadzorom koji provode druge države. U raspravama se fokusiralo na dokaze dobivene infiltracijom francuskih vlasti u šifrirani komunikacijski softver EncroChat. Predloženi su principi koje mogu primjenjivati sudovi u regiji prilikom razmatranja tih dokaza, uključujući principe međusobnog povjerenja između država, uz istovremeno prepoznavanje važnosti nenarušavanja temeljnih prava.

U završnom panelu **sudija Eicke** je vodio diskusiju o dokazima dobivenim putem EncroChata. Sudija Eicke je naglasio da je važno uzeti u obzir prethodnu praksu ESLJP o ciljanim presretanjima i masovnom presretanju podataka, ali je, isto tako, postavio pitanje da li će dokazi dobiveni putem EncroChata, koji su možda dobiveni postavljanjem zlonamjernog softvera na uređaje, izazvati drugačija pitanja u vezi sa tom praksom.

Objavljivanje informacija tokom sudskog postupka

Kako je **sudija Bošnjak** istakao u svom uvodnom govoru, kada pravosudni sistem javno objavi osobne podatke, uključujući i tokom sudskih postupaka, prava iz čl. 6. i 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima bit će primijenjena. U tom kontekstu pravo na javno saslušanje i javne presude, prema članu 6. stav 1, bit će posebno relevantno, što je tema koju je razmatrala **sutkinja Jelić**. Sud je prepoznao javni interes u javnom karakteru sudskih postupaka, ali javnost postupaka može doći u sukob sa zaštitom osobnih podataka, te je potrebno pronaći ravnotežu. Naprimjer, Sud je naglasio da potreba da se zaštiti privatni život, prema članu 8, može opravdati saslušanja iza zatvorenih vrata, kao u slučaju *B. i P. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, koji se odnosio na postupke u vezi sa boravištem djeteta.

Prva radna grupa također je raspravljala o anonimizaciji i redigovanju presuda. Izražena je zabrinutost u vezi sa utjecajem potpune anonimizacije presuda na transparentnost pravosuđa i povjerenje javnosti u sudski sistem. Radna grupa sastavljena od sudionika nevladinih organizacija također je izrazila zabrinutost zbog prekomjernog redigovanja presuda, što može dovesti do toga da nije moguće

[17] *AL protiv Francuske, EJ protiv Francuske*, broj 44751/20.

[18] *Bykov protiv Rusije*, presuda Velikog vijeća od 10. marta 2009, broj 4378/02.

[19] *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 12. maja 2000, broj 35394/97.

[20] *Dragojević protiv Hrvatske*, presuda od 15. januara 2015, broj 68955/11.

razumjeti obrazloženje presude, ili u slučajevima kada su odluke koje se tiču javnih službenika anonimizirane. **Sudija Eicke** također je komentirao različite pristupe država članica Vijeća Evrope, Evropskog suda za ljudska prava i Suda pravde Evropske unije (SPEU) prema anonimizaciji podnositelaca zahtjeva.

Objavljivanje informacija tokom sudskih postupaka može otvoriti pitanja koja se tiču pretpostavke nevinosti, prava zaštićenog članom 6. stav 2, koju je razmatrao **sudija Derencinović**. Ta pretpostavka može biti dovedena u pitanje izjavama državnih dužnosnika, uključujući i policiju, u vezi sa suđenjem. Sudije i sutkinje su, također, odgovorni, naprimjer, za način na koji biraju svoje riječi i jezik kojim se izražavaju, kako ne bi došlo do kršenja pretpostavke nevinosti.

Pravo na zaborav

Na Forumu se, također, diskutovalo o evoluciji sudske prakse Suda u Strazburu i Suda pravde u vezi sa „pravom na zaborav“, koje je predstavio u uvodu sudija Bošnjak, a koje je detaljno razmatrao **sudija Vehabović**. To pravo proizlazi iz člana 8, ali se razlikuje od prava na privatnost. Pošto tehnologija i društvena upotreba tehnologije napreduju, pravo na zaborav postaje sve značajnije za pojedince, posebno imajući u vidu da informacije o osobi mogu ostati na Internetu neograničeno. Pitanje uklanjanja materijala iz internetskih arhiva, štampe i neslaganje između čl. 8. i 10. (pravo na slobodu izražavanja) istraženo je u presudi Velikog vijeća u slučaju *Hurbain protiv Belgije*^[21]. **Sudija Vehabović** je, također, analizirao potencijalne probleme povezane s „pravom na zaborav“ ako bi se ono zloupotrijebilo, posebno u kontekstu sudskih postupaka protiv javnih ličnosti ili osoba povezanih s teškim krivičnim djelima. Naglasio je da je važno detaljno razmotriti faktore koje je Sud identificirao u presudi u slučaju *Hurbain*, ističući da svaki slučaj zahtijeva pažljivu evaluaciju okolnosti.

Zaključci

Tokom Forumu učesnici i učesnice iz cijele regije, zajedno sa sudijama Evropskog suda za ljudska prava, razgovarali su o složenim pitanjima koja se javljaju u kontekstu zaštite podataka i sudske transparentnosti. Naime, tehnologija će nastaviti da postavlja nove izazove: od prava na zaborav do korištenja dokaza dobijenih tajnim istražnim mjerama. Jasno je da su ta pitanja zajednička ne samo za predstavnike jurisdikcija prisutne na Forumu već da su i teme koje sudovi država članica Vijeća Evrope, kao i sam Evropski sud, razmatraju.

Jedna od jasnih tema Forumu bila je važnost praćenja metodologije koju je Sud identifikovao u usklađivanju prava i proporcionalnosti uplitanja, kao i važnost koju Sud pridaje osiguranju dovoljne pravne zaštite. Međutim, bilo je jasno i da će se kako tehnologija napreduje, razvijati i sudska praksa Suda.

Forum je naglasio da je važno da sudije i sutkinje na svim nivoima budu otvoreni za angažman i razumijevanje tehnologije koja se razvija i izazova, ali i mogućnosti koje ona može donijeti sudskim postupcima. Jasno je da nacionalni sudovi imaju centralnu ulogu u tumačenju i primjeni Konvencije. Kako je rekao sudija Bošnjak: „Nacionalne sudije su, u suštini, sudije prvog stepena za Sud u Strazburu, budući da oni sude u predmetima koristeći metodologije i alate koje je razvio Sud. Na taj način nacionalne sudije nose značajan dio one odgovornosti koja se često očekuje od sudija u Strazburu.“ Nadamo se da će Forum ohrabriti učesnike i učesnice iz cijele regije da sarađuju i uče jedni od drugih dok rade na prihvatanju tehnološkog razvoja na način koji podržava vladavinu zakona i ljudska prava, osiguravajući pri tome i sudsku transparentnost i zaštitu ličnih podataka.

Sudijski koledž Suda Bosne i Hercegovine, Mostar 2023. godine

► Pripremio: Srđan Marković, Sud Bosne i Hercegovine

AIRE Centar (Advice on Individual Rights in Europe – „The AIRE Centre“) i Sud Bosne i Hercegovine (Sud BiH), kao suorganizatori, u saradnji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca FBiH organizovali su Sudijski koledž koji je održan od 6. do 8. decembra 2023. godine u Mostaru. Koledž je uključivao dvije paralelne aktivnosti: savjetovanje sudija i sutkinja i stručnog osoblja iz krivične oblasti, te upravne, odnosno parnične oblasti, u skladu sa nadležnostima Suda Bosne i Hercegovine.

Tokom dvadeset godina postojanja Sud BiH kontinuirano posvećuje veliku pažnju edukaciji sudija i sutkinja, te stručnog osoblja. Rezultat te aktivnosti je upravo održavanje Sudijskog koledža, kao tradicionalnog skupa, na kojem sudije i sutkinje Suda BiH raspravljaju o aktuelnim pitanjima iz sudske prakse. Aktivnosti se provode kako delegiranjem pitanja u kojima je sudska praksa neujednačena, tako i donošenjem zaključaka i preporuka čiji je cilj unapređenje efikasnosti suđenja, kao i podizanje kvalitete sudskih odluka. Ideja Koledža jeste da se sudije i sutkinje, te stručno osoblje Suda BiH sastanu u vidu okruglog stola, te da povedu rasprave o pitanjima ključnim za rad na predmetima koji su u nadležnosti Suda BiH.

Ovogodišnji koledž je otvorila sutkinja Minka Kreho, predsjednica Krivičnog odjeljenja Suda BiH, apostrofirajući izbor tema i bogato iskustvo predavača kao najjači faktor u razmjeni

iskustava i izazova u pravcu jačanja vladavine prava i ujednačavanja sudske prakse. U nastavku izlaganja dat je detaljan osvrt na pitanja koja se odnose na efikasnost suđenja i procesuiranje u krivičnim postupcima koji se tiču krivičnih djela ratni zločini, te organizovanog kriminala i korupcije putem analize tekućih problema s kojim se suočavaju sudije i sutkinje Krivičnog odjeljenja Suda BiH. Posebna pažnja je poklonjena utvrđivanju relevantnih izvještaja i preporuka međunarodnih partnera u kojima se naglašava potreba da se definiraju smjernice u pravcu efikasnijeg rukovođenja glavnim pretresom, blagovremenog zakazivanja i održavanja dinamike suđenja, kao i ujednačavanja kaznene politike posebno sa aspekta većeg broja novoimenovanih sudija i sutkinja u Sud BiH.

Programska menadžerica AIRE Centra – Program za Zapadni Balkan Sabina Đapo u uvodnom govoru predstavila je dva značajna programa na području Bosne i Hercegovine, odnosno aktivnosti koje se fokusiraju na podršku pravosuđu u borbi protiv organizovanog kriminala, kao i program koji se odnosi na borbu protiv rodno zasnovanog nasilja i femicida. Pri tome je potcrtala značaj Sudijskog koledža Suda BiH kao važnog mjesta za razmjenu iskustva o problemima sa kojim se suočava pravosuđe Bosne i Hercegovine.

Tokom trajanja Sudijskog koledža sudija Apelacionog odjeljenja Suda BiH Redžib Begić,

analizirajući kaznenu politiku koruptivnih krivičnih djela, dao je presjek trenutnog stanja predmeta nakon 2019. godine putem statističkih parametara. Sudija Begić je naveo da dominantni udio imaju krivična djela manje težine, koja se okončavaju velikim brojem presuda donesenih na osnovu formi konsenzualnog postupanja stranaka u krivičnom postupku predviđenih zakonom, što, u konačnici, govori o blagoj kaznenoj politici, koja može potencijalno stimulatивно djelovati na počiniocima krivičnih djela. U tom smislu naglašeno je da je nužno pooštriti i unaprijediti kaznenu politiku za krivična djela organizovani kriminal i korupcija, kako bi se uputila adekvatna društvena poruka koja će osigurati svrhu kažnjavanja, odnosno generalnu i specijalnu prevenciju.

U posebnom fokusu ovogodišnjeg Sudijskog koledža bilo je i pitanje zakonitosti dokaza proisteklih iz kriptovanih komunikacionih platformi („Sky Ecc“, „Anom“ i „EncroChat“) kojem su iznimno doprinijeli međunarodni eksperti. Te aktivnosti je omogućila podrška AIRE Centra – Program za Zapadni Balkan. Valentina Pavličić, zastupnica Republike Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu, iznijela je detaljan osvrt na probleme s kojima se trenutno suočavaju sudovi u Republici Crnoj Gori povodom pitanja zakonitosti dokaza proisteklih iz kriptovanih komunikacionih platformi, načina pribavljanja i dostavljanja tih dokaza putem mehanizma međunarodne pravne pomoći, odnosno rada međunarodnih policijskih agencija koje su bile nosioci istražnih radnji u krivičnim postupcima u zemljama EU u kojima se prvi put pojavila ovakva vrsta dokaza. Tokom svog izlaganja međunarodna ekspertica je posebno skrenula pažnju na to da je aspekt zakonitosti navedenih dokaza potrebno posmatrati kroz prizmu člana 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima, navodeći primjere sudskih odluka pojedinih zemalja EU (Italija i Finska), relevantnu jurisprudenciju Evropskog suda za ljudska prava, te napominjući da se odgovor na postavljena pitanja u ovom trenutku očekuje prvenstveno od nacionalnih zakonodavstava.

Veliki doprinos diskusiji o problematici zakonitosti digitalnih dokaza pribavljenih putem kriptovanih platformi za komunikaciju u predmetima organizovanog kriminala dao je i međunarodni ekspert Mark Weeks, sudija Oblasiti Jugoistok u Krunskom sudu Canterbury iz Ujedinjenog Kraljevstva. Međunarodni ekspert je najprije detaljno iznio historijat razvoja zakonske regulative koji se odnosio na uplitanje državnih organa u privatnost građana putem presretanja komunikacija, kao i niz primjera iz okončanih krivičnih postupaka u predmetima organizovanog kriminala. Pri tome je ukazao na probleme i izazove s kojima su se organi gonjenja suočavali tokom istrage, te posljedično tome i sudovi tokom glavnog pretresa prilikom donošenja odluke o zakonitosti dokaza prikupljenih na navedeni način. Na kraju je potcrtan stav najviših sudova u Engleskoj da podaci koji su prikupljeni putem kriptovanih platformi za komunikaciju ne predstavljaju faktičko presretanje komunikacija, nego preuzimanje podataka koji su pohranjeni na određenom serveru, što takve podatke čini prihvatljivim, kao zakonit dokaz u krivičnom postupku.

Predsjednik Apelacionog odjeljenja, sudija Hilmo Vučinić tokom drugog dana Koledža dao je detaljnu analizu stanja ukinutih i preinačenih presuda za period od septembra 2022. godine do septembra 2023. godine, koje u žalbenom postupku preispituje Vijeće Apelacionog odjeljenja. Istakao je da je citiranom analizom pokazano da je broj ukinutih presuda na tolerantnom nivou, odnosno da on ne prelazi normalan okvir odlučivanja u žalbenom postupku. Posebna pažnja je usmjerena na fazu potvrđivanja optužnica, kao jednom od ključnih mehanizama provjere ispravnosti optužnog akta, te je ponovo istaknuta važnost da obrazloženja sudskih odluka moraju da budu u skladu sa sudskom praksom i standardima odlučivanja Ustavnog suda BiH i Evropskog suda za ljudska prava.

Tokom trajanja Sudijskog koledža izražena je jaka sinergija različitih odjeljenja Suda BiH, koja se ogleda u činjenici da se provode zajedničke

aktivnosti sudija i sutkinja, te stručnog osoblja iz krivične oblasti, odnosno upravne i parnične oblasti.

Jedna od tih aktivnosti se odnosila na učešće svih aktera Sudijskog koledža, u sklopu programa AIRE Centra, koja je bila fokusirana na borbu protiv rodno zasnovanog nasilja i femicida. Tom prilikom je prikazan dokumentarni film "Šejla", koji je na autentičan i vjerodostojan način obradio temu porodičnog, odnosno partnerskog nasilja, bez adekvatnog odgovora nadležnih organa.

U navedenoj aktivnosti je učestvovala i Duška Andrić-Ružičić, predstavnica Centra za ženska prava Zenica, koja je posebno istakla način i dinamiku rada pravosuđa kod takve vrste krivičnih djela. Ona je prezentovala rezultate i statističke podatke Centra za ženska prava Zenica u kojima je zabilježeno 50 slučajeva ubistava žena kao žrtava rodno zasnovanog nasilja. Analizirajući rad pravosuđa u borbi protiv krivičnih djela koja u osnovi imaju rodno zasnovano nasilje, potcrtala je značaj adekvatnog i pravovremenog odgovora svih organa uključenih u procesuiranje krivičnih djela sa elementima rodno zasnovanog nasilja. Posebno je naglasila ulogu sudova u cjelokupnom procesu, konkretno potrebu da se svestrano i detaljno sagledaju sve relevantne okolnosti slučaja, sve radi odabira adekvatne sankcije za počinioce takve vrste krivičnih djela. Apostrofirana je i uloga organa gonjenja

u pravovremenom otkrivanju i adekvatnom reagovanju u fazi inicijalno podnesenih prijava protiv počinitelaca nasilja, u smislu da se detaljno procijeni rizik, sve kako bi se preveniralo nastupanje posljedice koja je u kasnijim fazama postupka neotklonjiva, kao što je to bio slučaj u prikazanom dokumentarnom filmu.

U dijelu Koledža koji je analizirao probleme u praksi sa kojima se Sud BiH suočava prilikom realizacije sudskih odluka u izvršnom postupku, svoja zajednička zapažanja iznijeli su Hasija Mašović, sutkinja Odjela II za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju, i Amir Kapetanović, sudija Upravnog odjeljenja Suda BiH. U tom smislu istaknuti su problemi sa prinudnom naplatom troškova krivičnog postupka i imovinske koristi pribavljene izvršenjem krivičnog djela u izvršnom postupku. Nakon toga je istaknuto da je potrebno da Pravobranilaštvo BiH, kao organ koji je prema zakonu ovlašten da zastupa imovinske interese države Bosne i Hercegovine, ima naglašeniju ulogu, te da pod te interese svakako potpada prinudna naplata troškova nastalih u krivičnom postupku u korist budžeta države. Kao dodatni problem, detektovano je nepostojanje institucije koja bi se bavila upravljanjem imovine u krivičnim postupcima na državnom nivou, kao što je to slučaj sa entitetima, koji imaju formirane Agenciju za upravljanje oduzetom imovinom Republike Srpske, odnosno Federacija BiH Federalnu agenciju za upravljanje oduzetom imovinom.

Borba protiv femicida na Zapadnom Balkanu

► Pripremila: Amina Hujdur, AIRE Centar

Dr. Kosana Beker: O sudskom odgovoru na femicid, statistici i prikupljanju podataka, postojanju društveno nametnute rodno zasnovane stigmatizacije u sudnicama, izazovima pri određivanju kazne i potrebi da se unaprijede zakonodavstva na Zapadnom Balkanu

Zapadni Balkan se trenutno suočava sa hitnim problemom: istraživanja ukazuju na to da su žene često najmanje sigurne u vlastitim domovima i da ih najčešće povređuju i/ili ubijaju bliski članovi porodice i intimni partneri. Iako femicid – ubistvo žene zbog njenog spola, roda, rodnih uloga, koji predstavlja najekstremniju manifestaciju nasilja nad ženama – nije inkriminiran u većini zemalja Zapadnog Balkana, rasprostranjenost i teški efekti tog krivičnog djela se osjećaju skoro svakog dana, što podstiče zahtjeve za zaštitu žrtava i njihovih porodica i strožije kazne za odgovorne. Sa svakim novim slučajem pitanje kako pravosuđe može djelotvorno da procesuirat ta krivična djela i da odvratiti od izvršenja tih krivičnih djela u budućnosti dobija veliki značaj.

Nakon tri godine istraživanja, odgovarajući na to pitanje, AIRE Centar i „FemPlatz“ predstavili su sveobuhvatnu regionalnu studiju o femicidu pod nazivom „Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu – pravni okvir i sudska praksa“. Uz taj dokument, AIRE Centar objavio je i „Postupanje u slučajevima femicida – priručnik za pravosuđe“. O tome

smo razgovarali sa autoricom tih studija, dr. Kosanom Beker, stručnjakinjom za rodnu ravnopravnost, programskom direktoricom „FemPlatza“ i članicom Regionalnog odbora Mreže sudija i sutkinja posvećenih jačanju rodne ravnopravnosti, i zamolili je da nam predstavi nalaze.

Jedan od ključnih doprinosa studije su podaci koji su prikupljeni u procesuiranju femicida u regionu, naročito imajući u vidu da nacionalne baze podataka nisu potpune, ili da ne postoje. Koje su glavne karakteristike ovih krivičnih djela u regionu?

Kosana Beker: Jedan od osnovnih doprinosa naše studije jeste ne samo prikupljanje podataka već i sveobuhvatni pristup koji smo primenili. U svim zemljama regiona nevladine organizacije (NVO) obično prikupljaju podatke, od profila učinilaca i profila žrtve do svih ostalih pojedinosti o krivičnom delu, koje često prikupljaju iz medijskih izvora. Stoga, mi smo se usredsredili na analizu sudskih presuda, prvenstveno kako bismo stekli uvid u sudsku praksu i formulisali konkretne preporuke usmerene na region. Međutim, u svom radu suočili smo se sa izazovima.

Imajući u vidu da **femicid nije inkriminisan kao posebno krivično delo u zemljama Zapadnog Balkana, osim nedavno u Severnoj Makedoniji**^[22], veoma je izazovno,

ako ne i nemoguće, valjano pratiti i analizirati predmete femicida. U zvaničnim nacionalnim statistikama nisu posebno dati podaci o femicidima, te ne postoje javno dostupni podaci o ovoj rasprostranjenoj društvenoj pojavi.

Štaviše, **približno trećina femicida u regionu okončava se samoubistvom učinioca**. Taj aspekt je od ključnog značaja za razumevanje, budući da samoubistva učinilaca znače da nema suđenja a samim time ni pravnog postupka koji se može proučiti. Dakle, od suštinske je važnosti da prihvatimo da je bar trećina naših podataka nepotpuna zbog femicida čiji je rezultat samoubistvo, što je konstatovano u svim našim nacionalnim studijama. Imajući to u vidu, kao i nepotpunost ili nepostojanje nacionalnih baza podataka o femicidu, jasno je da je hitno potrebno uspostaviti **nezavisno telo za praćenje femicida** u regionu, tzv. Femicide Watch^[23]. Takav mehanizam obezbedio bi prikupljanje sveobuhvatnih podataka o svim femicidima i pokušajima femicida u svim zemljama. S obzirom na veliki broj žrtava, veoma je važno uspostaviti pouzdan sistem za praćenje i analizu tih predmeta.

Karakteristike predmeta femicida su prilično ujednačene u zemljama Zapadnog Balkana. To zajedničko obeležje zemalja predstavlja priliku za saradnju i razmenu znanja s obzirom na brojne sličnosti društvenih i geopolitičkih konteksta, kao i zakonodavstava i sudskih sistema.

Takođe je potrebno napomenuti da, premda postoje neki podaci o nasilju nad ženama, oni su često specifični za određena krivična dela,

naročito nasilje u porodici. Stoga se izazov sastoji u prikupljanju sveobuhvatnih podataka o drugim krivičnim delima, uključujući ubistva. Kako zemlje razvijaju baze podataka o nasilju nad ženama, širenje njihovog obima kako bi obuhvatile i druga krivična dela, a ne samo nasilje u porodici, od suštinskog je značaja za celovitije shvatanje problema.

Koje je informacije o predmetima femicida potrebno prikupljati da bi baza podataka bila sveobuhvatna?

Kosana Beker: Uspostavljanje sveobuhvatne i delotvorne baze podataka bilo bi mnogo izvodljivije da je femicid inkriminisan kao posebno i samostalno krivično delo u zemljama Zapadnog Balkana. Međutim, istraživači se često, u odsustvu takvog izvora, oslanjaju na statistiku o smrti, koja je obično kategorisana prema polu i koja daje ukupan broj žena i muškaraca ubijenih tokom određenog perioda. Međutim, svako ubistvo žene nije femicid. Tu postaje očigledna potreba da se napravi sveobuhvatnija baza podataka.

Zbog tog razloga, za naša istraživanja morali smo da koristimo postojeće kategorije krivičnih dela u skladu sa krivičnim zakonima zemalja u regionu, uključujući ubistvo, teško ubistvo i nasilje u porodici čiji je rezultat smrt žrtve. Tražili smo sudsku praksu o svim predmetima ubistva žene, od običnih do teških ubistava.

Sada koristimo novi **Statistički okvir za merenje rodno zasnovanih ubistava žena i devojčica (poznatih i pod nazivom „femicid/**

ne koristi izričito u novim dopunama Krivičnog zakonika, usvojenim u martu 2023. godine, u njima su opisane otežavajuće okolnosti i rodno motivirana priroda ovog krivičnog djela.

[23] Prema stavu Ujedinjenih naroda, cilj inicijative za uspostavljanje Femicide Watcha je usredsređivanje na sprečavanje femicida putem prikupljanja uporedivih podataka o stopama femicida na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou. Podatke o predmetima femicida analiziraju nacionalna višedisciplinarna tijela iz perspektive ljudskih prava kako bi utvrdila nedostatke u nacionalnim zakonima i politikama, uključujući nivo njihovog provođenja, i preduzela preventivne mjere. Udruženje građanki FemPlatz je bilo angažirano na repliciranju modela Femicide Watcha, razvijenog u Srbiji, Albaniji i Crnoj Gori, i radilo je na uspostavljanju temelja za organiziranje regionalnog Femicide Watcha.

femicid“)^[24] koji su razvile Kancelarija UN za borbu protiv droge i kriminala i UN Women 2022. godine. Taj mehanizam pruža sveobuhvatan statistički okvir za merenje rodno zasnovanih ubistava žena i devojčica. Njegovi autori su imali u vidu da bi neke zemlje mogle da se opiru uvođenju novog krivičnog dela femicida, te su obezbedili da okvir omogućuje prikupljanje podataka na globalnom nivou, bez obzira na to da li je neka zemlja inkriminirala femicid kao posebno krivično delo.

Nikad ne smemo da potcenimo značaj prikupljanja podataka i statistike o tim krivičnim delima. Ti podaci bi nam omogućili da pratimo trendove rasta ili pada u određenim periodima i određenim područjima, što je ključni preduslov za uspešno sprečavanje femicida. Ti podaci, takođe, mogu da obezbede bolju ocenu efekata javnih politika usmerenih na prevenciju i kontrolu femicida i mogu da pomognu nadležnim organima da donose odluke zasnovane na činjenicama. Pored toga, sudski podaci o femicidima (tj. u najmanju ruku, podaci o učiniocima i žrtvama razvrstani prema polu) omogućili bi analizu sudskog odgovora na rodno zasnovana ubistva žena i prakse odmeravanja kazne.

Na koji način se predrasude, običaji, tradicije i ostale prakse zasnovane na ideji o inferiornosti žena ispoljavaju u sudnicama u regionu? Kako postojanje stigmatizacije sprečava djelotvorno procesuiranje rodno zasnovanog nasilja i femicida?

Kosana Beker: Suzbijanje stereotipa i predrasuda u pravosuđu izuzetno je važan aspekt delotvornog procesuiranja i obezbeđivanja pravde u predmetima rodno zasnovanog nasilja i femicida. Tokom naših istraživanja uočili smo prisustvo brojnih stereotipa i predrasuda među nosiocima pravosudnih funkcija. Važno je napomenuti da to nije univerzalni problem i da tu pristrasnost ne ispoljavaju sve sudije i

tužiocima. Međutim, moramo da shvatimo da su nosioci sudskih funkcija istovremeno i članovi našeg društva, koje oblikuju društvene norme i vrednosti, i da društveno nametnuti stereotipi u nekim slučajevima pronađu put do sudnica. Izazov je prepoznati i prevazići tu ukorenjenu pristrasnost kako bi se obezbedio pravičan i pravedan pravni postupak.

Naprimera, kada smo razmatrali olakšavajuće i otežavajuće okolnosti prilikom odmeravanja kazne, naišli smo na predmete u kojima je sud smatrao da je činjenica da je učinilac „porodični čovek“ olakšavajući faktor. Ta perspektiva ne priznaje da je to lice ubilo člana porodice, svog intimnog partnera, suprugu ili majku svoje dece, kao ni težak efekat koji taj femicid ima na preživle članove porodice, naročito na decu koja su ostala bez majke. Ekonomski status učinioca predstavlja još jedan problematični faktor. U nekim predmetima femicida sud je okvalifikovao siromaštvo kao olakšavajuću okolnost iako ono ne predstavlja ni relevantan, ni opravdani faktor. Dakle, **sud prilikom odmeravanja kazne ne treba da pridaje veliki značaj porodičnoj ili ekonomskoj situaciji učinioca.**

U nekoliko predmeta utvrđeno je da je sudija otvoreno izrazio rodne stereotipe, a te primere smo istakli u našoj studiji. Od suštinskog je značaja da se ta pitanja iznesu na svetlo dana, da se pokaže da takva pristrasnost, zaista, postoji u pravosudnom sistemu. Time nastojimo da podstaknemo svest i promene kod sudija, da ih ohrabrimo da kritički prouče sopstvenu pristrasnost, kao i da promoviramo pravičan i nepristrasan pravni sistem. Želeli smo da naša studija posluži kao platforma, da prikaže primere iz stvarnog života u regionu, da ospori shvatanja da je takva pristrasnost nemoguća ili nepostojeća. Ta transparentnost je od ključnog značaja za pokretanje diskusija i intervencija radi eliminacije duboko ukorenjenih stereotipa u pravosudnom sistemu.

Sjeverna Makedonija je jedina zemlja u regionu koja je inkriminirala femicid u izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika, koje je usvojila u martu 2023. godine. Koji su glavni argumenti za uvođenje sličnog zakonodavstva u drugim zemljama Zapadnog Balkana i kako treba formulisati ta pravna rješenja na osnovu najboljih međunarodnih praksi?

Kosana Beker: Nedavna inkriminacija femicida u Severnoj Makedoniji je pomak vredan hvale. U njenom zakonodavstvu je sada propisano da rodno zasnovano nasilje koje kao posledicu ima ubistvo žene i devojčice koja nije navršila 18 godina predstavlja teško ubistvo. Iako to rešenje nije ni idealno, ni sveobuhvatno, veoma je pozitivno što je femicid inkriminisan kao teško ubistvo, imajući u vidu da je za njega propisana kazna zatvora od najmanje 10 godina, a da se može izreći i kazna doživotnog zatvora. Iako zakonodavac nije upotrebio termin „femicid“, usvajanje te odredbe zadovoljava potrebu priznanja i kažnjavanja rodno zasnovanih ubistava žena^[25].

Nepostojanje univerzalne, međunarodno priznate definicije femicida komplikuje stvari. Razni regioni, naročito Latinska i Centralna Amerika, usvojili su sopstvene definicije zasnovane na najrasprostranjenijim problemima u njihovim društvima. Hitna potreba da se femicid izričito prizna i inkriminiše osnovni je argument za uvođenje sličnog zakonodavstva na Zapadnom Balkanu. To priznanje bi omogućilo usmereniji i delotvorniji odgovor na specifičnu prirodu rodno zasnovanih ubistava žena.

Premda ne postoji jedna najbolja međunarodna praksa za formulisanje tog zakonodavstva, od suštinskog je značaja da se njime obuhvate ključni elementi. U idealnom slučaju u tom zakonodavstvu bi muškarci trebalo da budu identifikovani kao učinioci, a žene kao žrtve

i trebalo bi da se navedu konteksti u kojima dolazi do femicida, npr. u okviru porodičnih ili partnerskih odnosa. Usaglašavanje sa Statističkim okvirom UN za merenje rodno zasnovanih ubistava žena i devojčica bi moglo predstavljati osnov za formulisanje tog zakonodavstva.

U odabiru reči dozvoljena je fleksibilnost kako bi definicija femicida bila u skladu sa pravnim okvirom svake zemlje. Ključno je obuhvatiti osnovne elemente koji čine femicid, kao što preporučuju UN. Važno je da pravni stručnjaci pokrenu dijalog i diskusiju i utvrde šta je najprimerenije za svaku zemlju u regionu, što bi doprinelo ostvarenju konsenzusa o definiciji koja je u skladu sa pravnim sistemima i kulturnim kontekstima Zapadnog Balkana.

Na koje načine se može unaprijediti saradnja između državnih institucija (uključujući pravosuđe i druge institucije u lancu pravde) i civilnog društva u oblasti procesuiranja i prevencije femicida?

Kosana Beker: Duboko sam uverena da pravosudne institucije i NVO treba više da saraduju. Neke sudije, istina, nisu voljne da saraduju sa NVO. Važno je priznati da postoje razne NVO. Neke su usredsređene na pomoć žrtvama nasilja, a njihovi članovi, iako možda ne poseduju opsežna stručna znanja, mogu da ponude dragocene uvide u izazove sa kojim se žene suočavaju u pravnom sistemu. Možda ne umeju izvrsno da sačinjavaju pravne akte, ali su njihova iskustva i perspektive podjednako važni.

S druge strane, NVO u svakoj zemlji funkcionišu više kao takozvani trustovi mozgova, koji sprovode istraživanja koja pravosuđu nude alternativna stanovišta i prilike za unapređenje. Taj značajni doprinos omogućuje sudijama da prodube svoje razumevanje određenih pitanja, a da pri tome ne ulažu mnogo vremena u

[25] Više o ovom historijskom koraku u publikaciji AIRE Centra „Femicide in the Republic of North Macedonia: The State of Affairs, the Legal Framework and the Judicial Practice“: <https://shorturl.at/kyX36>, objavljenoj u septembru 2023. godine.

istraživanja i uporedne prakse. Prihvatanjem tog saradničkog pristupa pravosuđe ima koristi od istraživanja i smernica koje pružaju NVO, čime se podstiče delotvorniji odgovor na kompleksnosti femicida i rodno zasnovanog nasilja.

U regionalnoj studiji „Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu – pravni okvir i sudska praksa“ preporučuje se da se izrade sudske smjernice za predmete femicida. Stoga je AIRE Centar objavio „Postupanje u slučajevima femicida – priručnik za pravosuđe“. Kako se u tom priručniku rješavaju goruća pitanja u vezi sa sudskom praksom o femicidu?

Kosana Bekker: Tokom poslednje tri godine uspešno smo sprovedli osnovna istraživanja sudskih praksi u svih šest zemalja, koja su objavljena kako u nacionalnim izveštajima, tako i u ovom regionalnom izveštaju. Proučavajući specifičnosti svake zemlje, utvrdili smo i razlike i izrazite sličnosti u njihovim pravnim sistemima. Ali, sav ovaj višegodišnji rad bio je usmeren na ostvarenje ključnog cilja – na formulisanje preporuka koje su sveobuhvatne, usmerene i primenjive u cijelom regionu.

Jedan od najvažnijih zaključaka naših istraživanja odnosio se na najbolju praksu koja može poslužiti kao smernice za sudije, informacije koje bi mogle biti dragocene drugim učesnicima u sudskom postupku, od tužilaca do advokata. Naša istraživanja su ukazala na određene nedoslednosti u postupcima za femicid, naročito u pogledu kvalifikacije krivičnog dela i utvrđivanja da li je reč o rodno zasnovanom krivičnom delu. Pored toga, ni olakšavajuće, ni otežavajuće okolnosti veoma često nisu dobro obrazložene. Bilo je i slučajeva sklapanja sporazuma o priznanju krivice sa tužilaštvom, koji su porodicu žrtve ostavili bez prava glasa i valjanog zadovoljenja.

Dakle, nakon ove regionalne studije objavili smo „Postupanje u slučajevima femicida – priručnik za pravosuđe“ kako bismo obezbedili efikasne, pravične i adekvatne sudske postupke,

naročito klasifikaciju femicida i dublje razumevanje te posebne vrste krivičnog dela. Taj dokument predstavlja prilagođen vodič za pravnu kvalifikaciju akta (u odsustvu posebnog krivičnog dela) kako bi se umanjile pravna neizvesnost i moguće greške u klasifikaciji tog krivičnog dela. U njemu posebno analiziramo i pojašnjavamo olakšavajuće i otežavajuće okolnosti iz rodne perspektive uz navođenje primera iz pravosnažno okončanih sudskih predmeta. U tom priručniku se ističe i sprovođenje standarda dužne pažnje, a on doprinosi i boljem razumevanju pristupa sudskog postupka usredsređenog na žrtvu. Istrage slučajeva femicida, uključujući utvrđivanje činjenica tokom krivičnog postupka, treba sprovoditi s dužnom pažnjom i one ne treba da se svedu na pukou utvrđivanje činjeničnog stanja, već da uzmu u obzir moguće prisustvo mizoginih stavova učinioca, njegovu fizičku superiornost i dominaciju, nejednakost fizičke snage i moći, kao i prethodnu istoriju nasilja i druge relevantne činjenice. Priručnik sadrži i detaljno objašnjenje standarda uspostavljenih Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (tzv. Istanbulskom konvencijom).

Na kraju bih želela da iskoristim ovu priliku i ukažem na značajne doprinose koautorki tog priručnika, dr Slobodanke Konstantinović-Vilić i dr Nevene Petrušić, koje su svojom velikom stručnošću doprinele formulisanju značajnih preporuka za sudije i ostale pravne aktere.

U ovom priručniku, zasnovanom na stvarnoj sudskoj praksi, koristile smo jednostavan jezik i pružile praktične primere s obzirom na činjenicu da smo nastojale da kreiramo delotvornu alatku koja bi pravosudnim akterima pomogla da steknu sveobuhvatno razumevanje ključnih pitanja u vezi sa procesuiranjem femicida. Uverena sam da ovaj dokument predstavlja ključnu alatku za sve one koji nastoje da se izbore sa kompleksnostima koje karakterišu femicid i rodno zasnovano nasilje.

Od inkriminiranja femicida do uspostavljanja sistema za prikupljanje podataka i unapređenja

sudskih baza podataka, primjene najboljih praksi procesuiranja predmeta femicida, poboljšanja obuke za nosioce pravosudnih funkcija i uspostavljanja nezavisnih tijela za praćenje femicida širom regiona – brojni su načini na koje se pravosuđe može osnažiti za borbu sa sve većim

izazovom slučajeva femicida na Zapadnom Balkanu. Stručnjak poput dr. Kosane Beker, koji su posvetili godine tim naporima, nesumnjivo utiru put značajnom djelovanju, a AIRE Centar bi želio da joj izrazi zahvalnost za njen dragocjeni doprinos.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

THE AIRE CENTRE

Advice on Individual Rights in Europe

British Embassy
Sarajevo